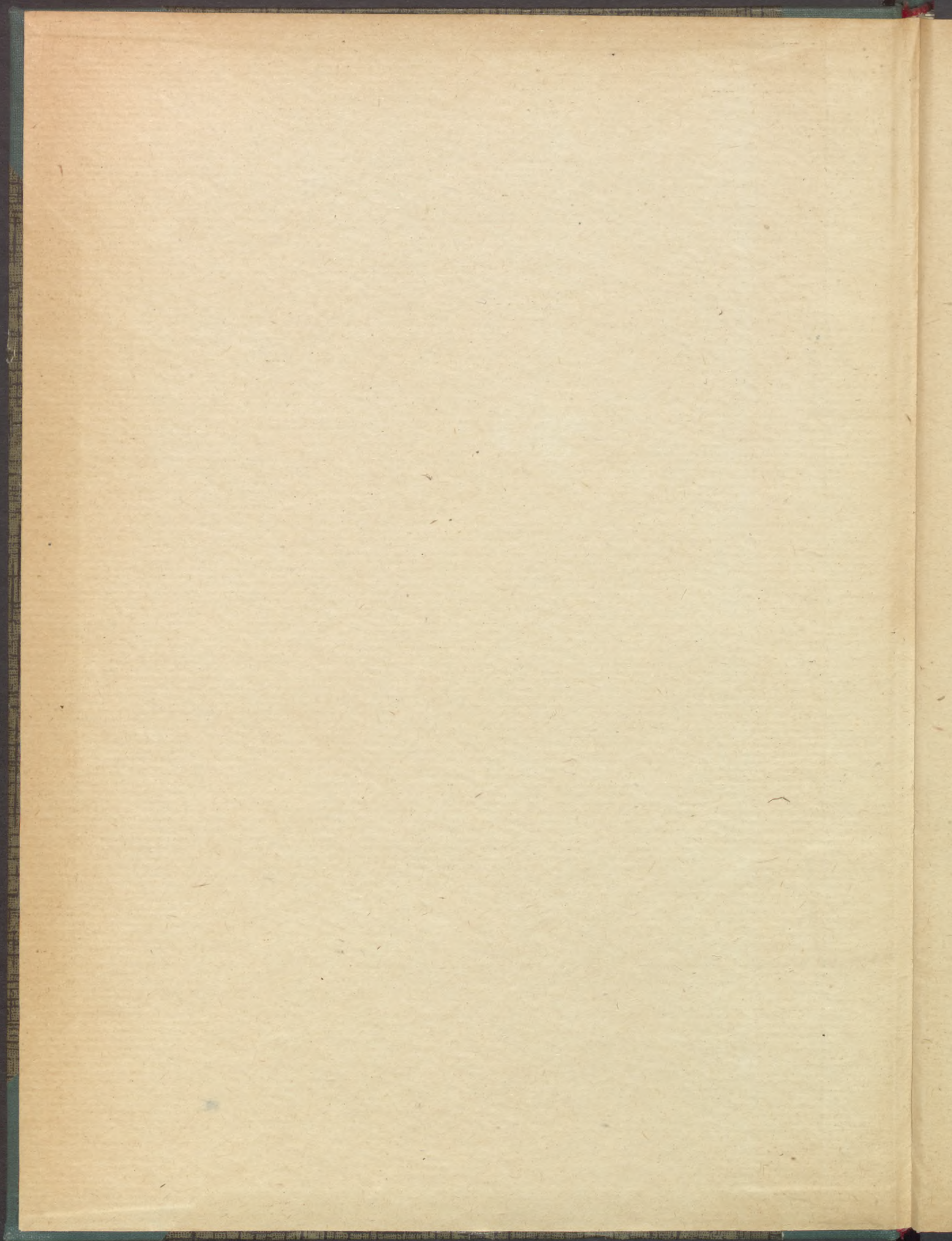
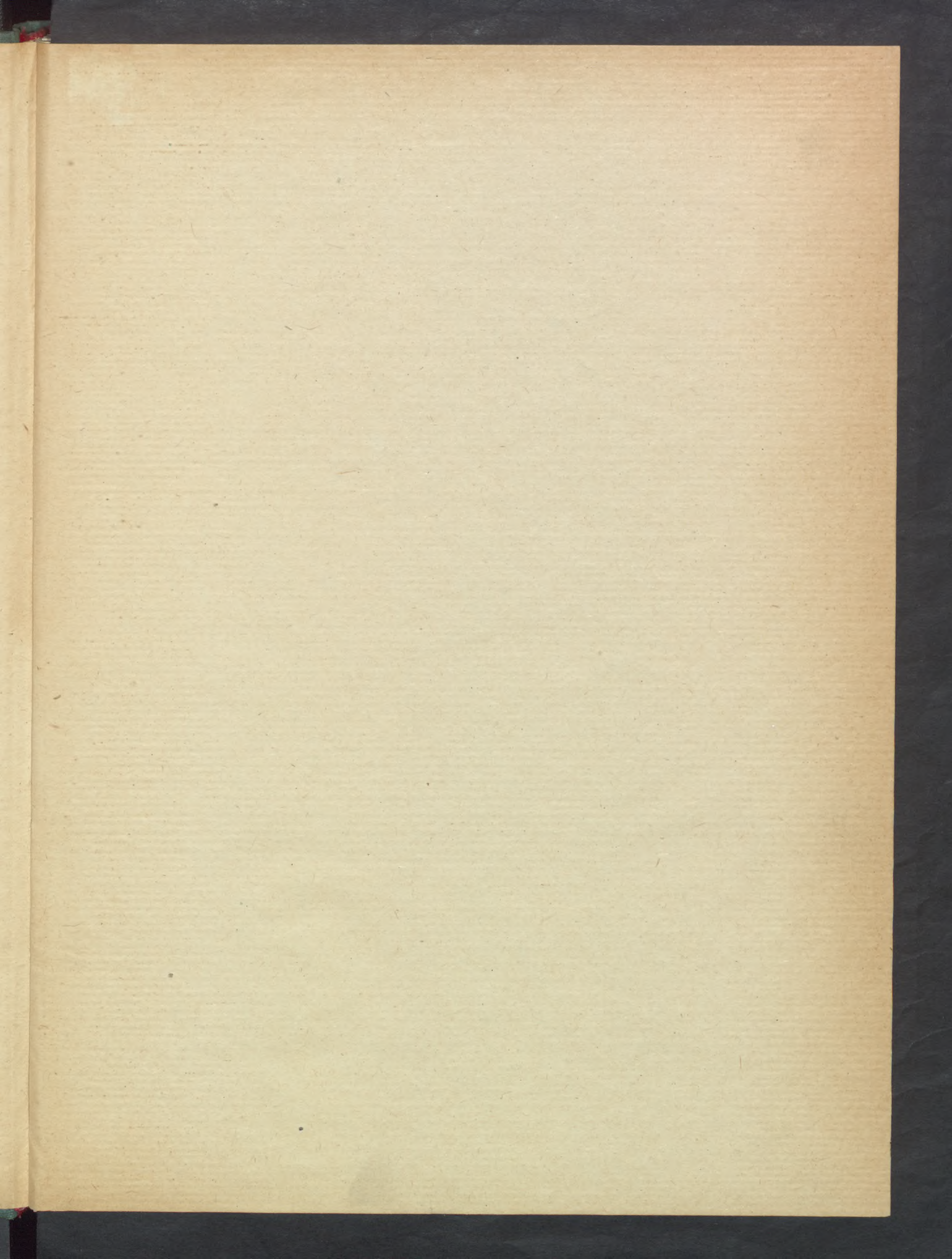
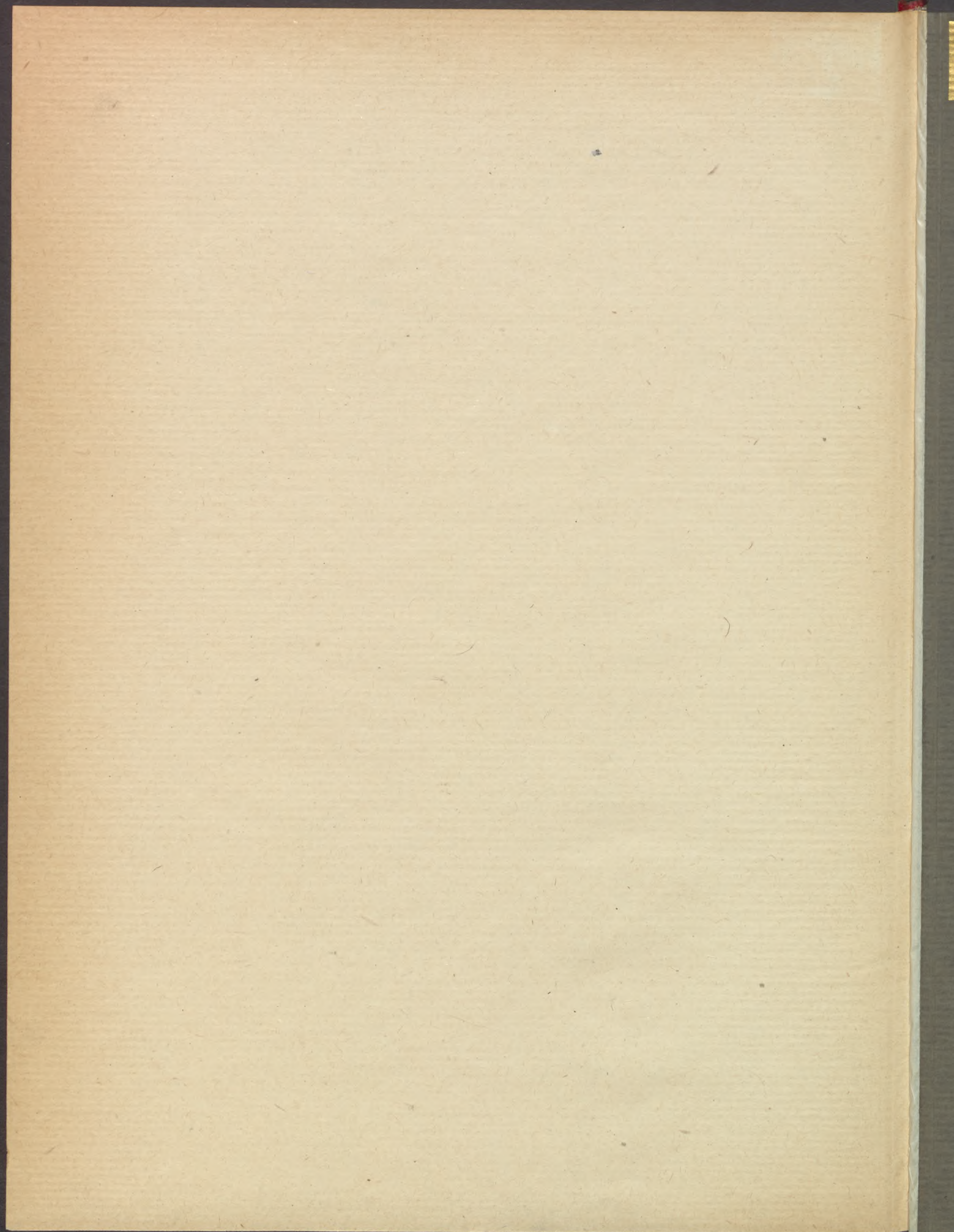

133.054

133054

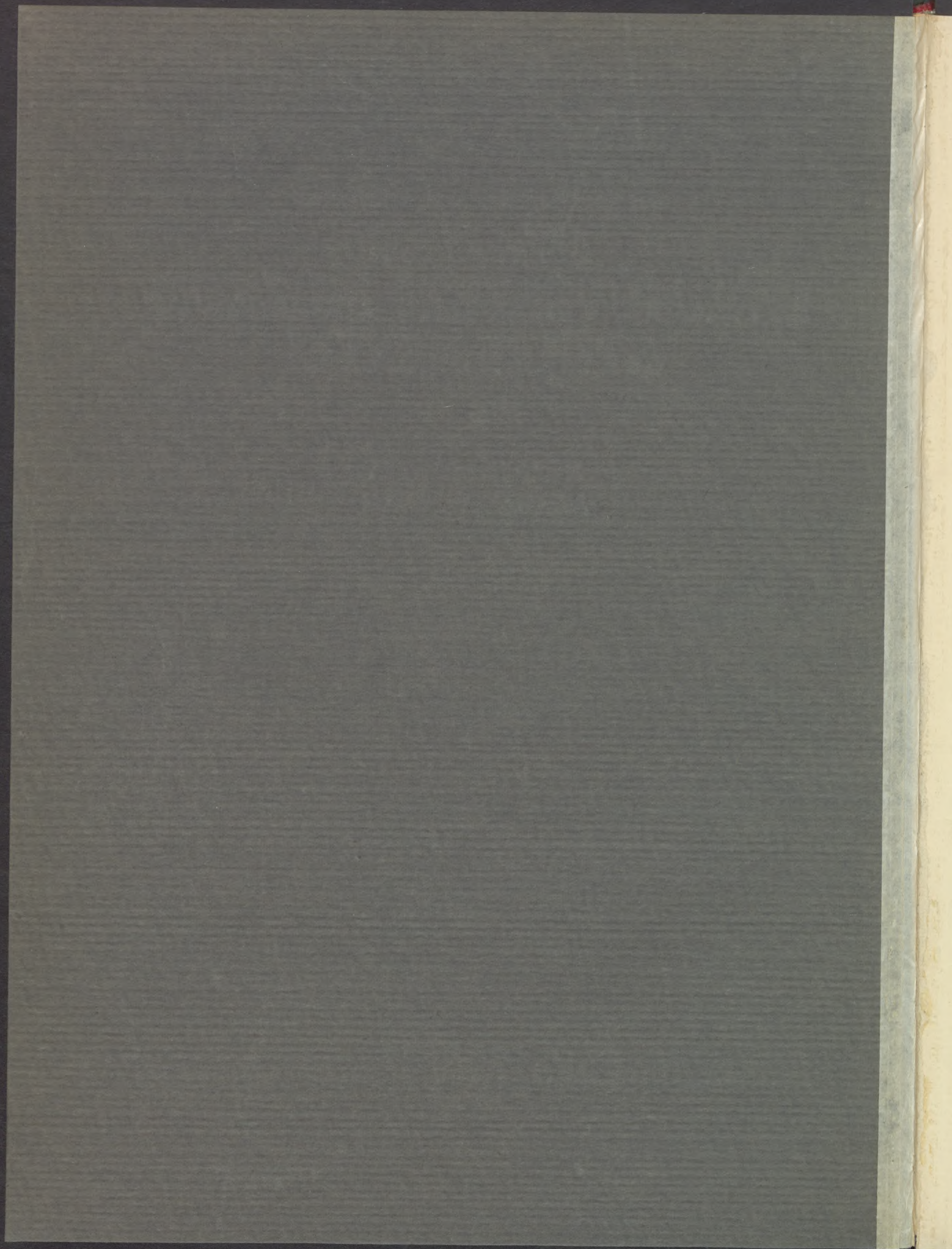
**AZ ORSZÁGOS
MAGYAR
IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM
GYŰJTEMÉNYEI**

**KÖZREBOCSÁTJA
AZ IGAZGATÓSÁG**

B U D A P E S T

**Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum kiadása
1926**

234

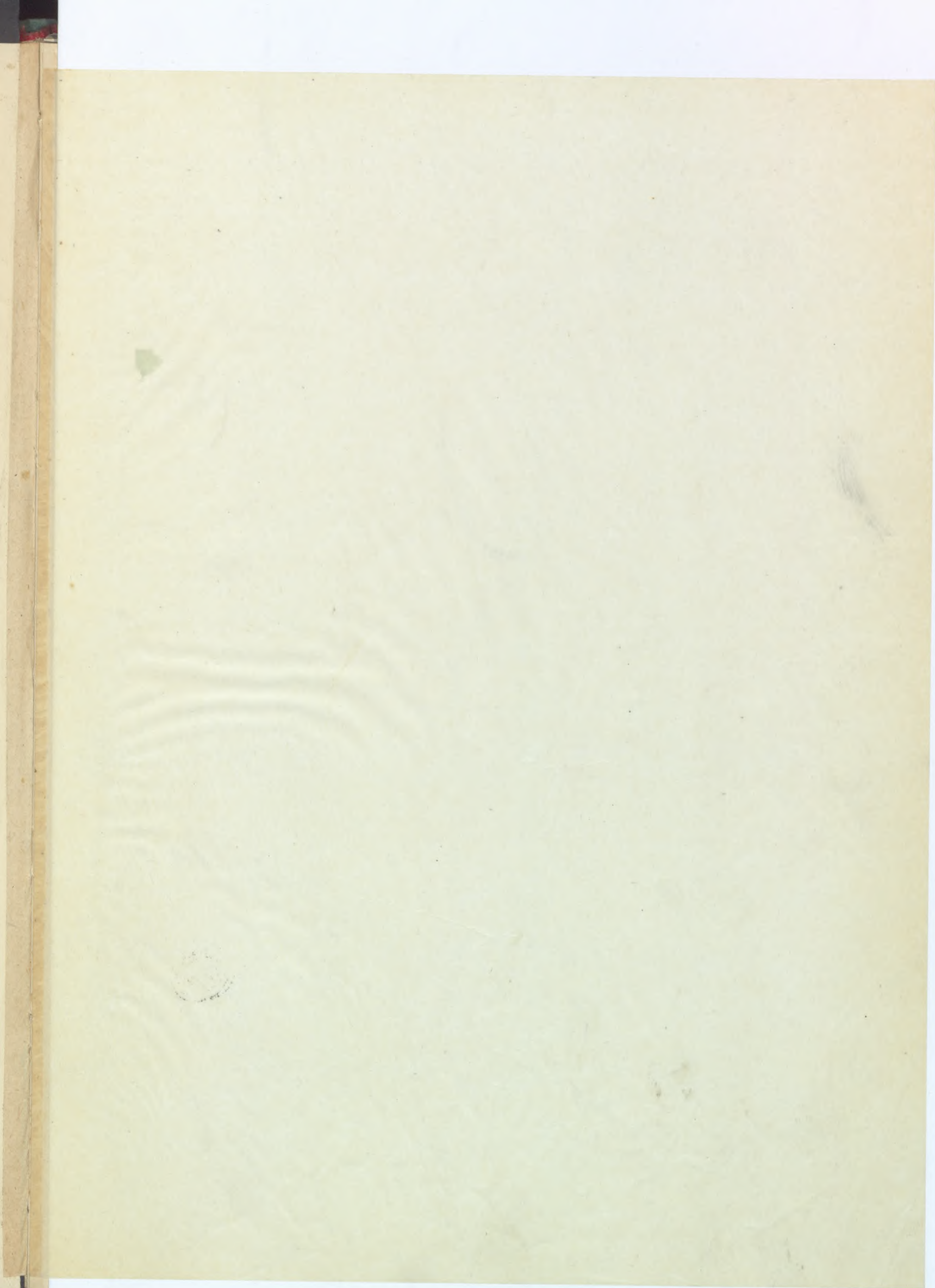

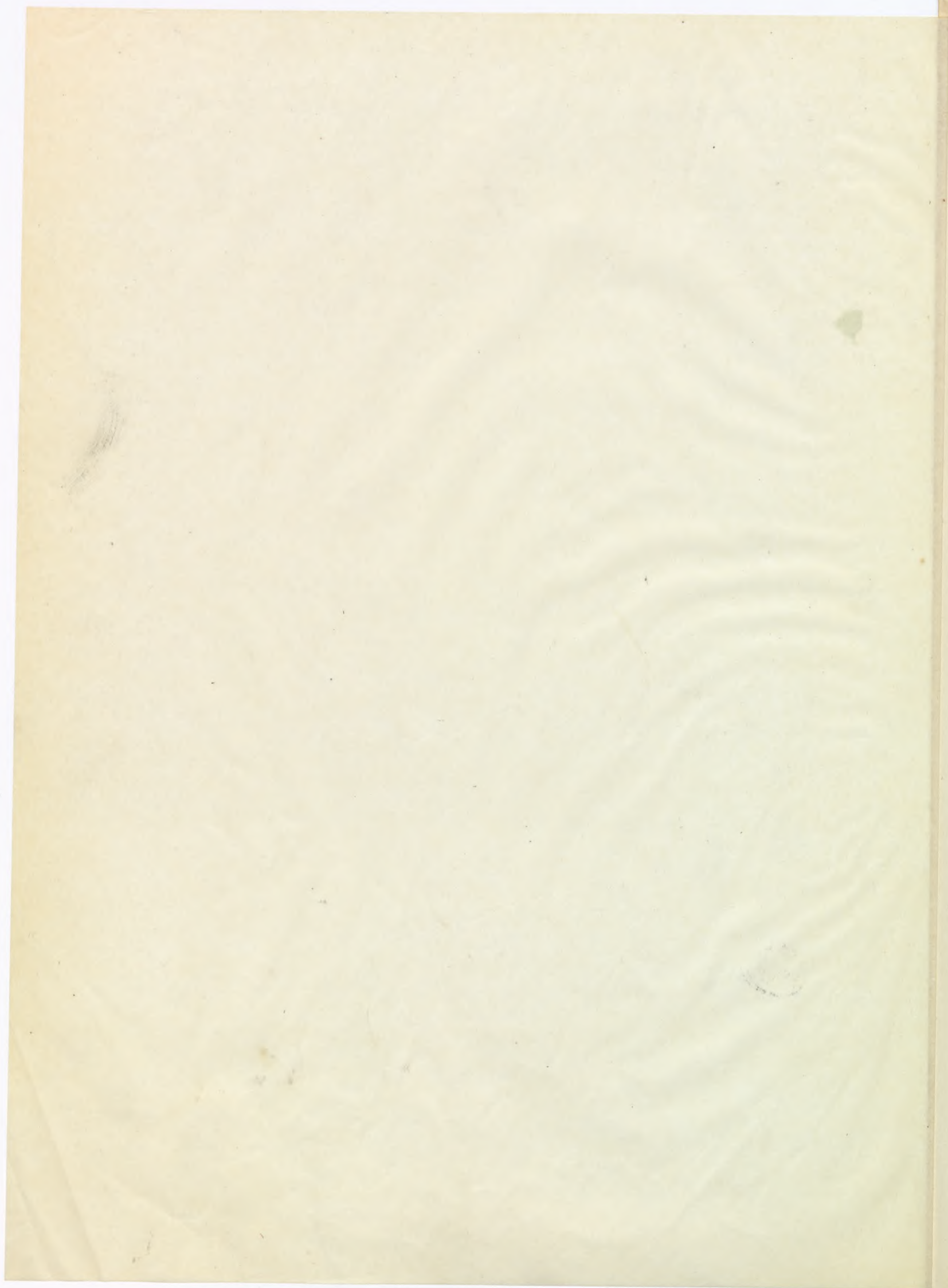

A gyermek Jézus imádását ábrázoló falkárpit. Brüsszel, XVI. sz. eleje. Néh. I. Ferenc József király ajándéka a Múzeumbarátok Egyesületének az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum részére.

Wandteppich mit der Anbetung Christi. Brüssel, Anfang XVI. Jahrhundert. Geschenk weil. König Franz Josefs I. an den Verein der Museumfreunde für das Ung. Kunstgewerbemuseum.

AZ ORSZ. MAGYAR IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM GYŰJTEMÉNYEI

AZ IPARMŰVÉSZET RÖVID
TÖRTÉNETÉVEL

*158 KÉPPEL ÉS
17 SZÖVEGKÖZTI ÁBRÁVAL*

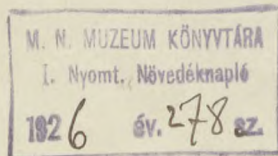
SZERKESZTETTE:
CSÁNYI KÁROLY
MÚZEUMI IGAZGATÓ

BUDAPEST, 1926
KIADJA AZ ORSZ. MAGYAR IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM

Arb.
734

133054

A MÚZEUM LÁTOGATÁSI RENDJE.

Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteményei hétköznapiakon 9 órától 1 $\frac{1}{2}$ óráig, vasárnapokon és ünnepnapokon (a nagy ünnepeket kivéve) 9 órától 1 óráig vannak nyitva. És pedig:

Kedden, csütörtökön és szombaton: az agyagipari gyűjtemény (az első-emeleti nagycsarnokban) és a magyar hímzések csoportja (a földszinten, a Rákos-utcai teremben és a csatlakozó folyosón).

Szerdán és pénteken: bútór, ötvösség és egyéb iparművészet tekinthető meg.

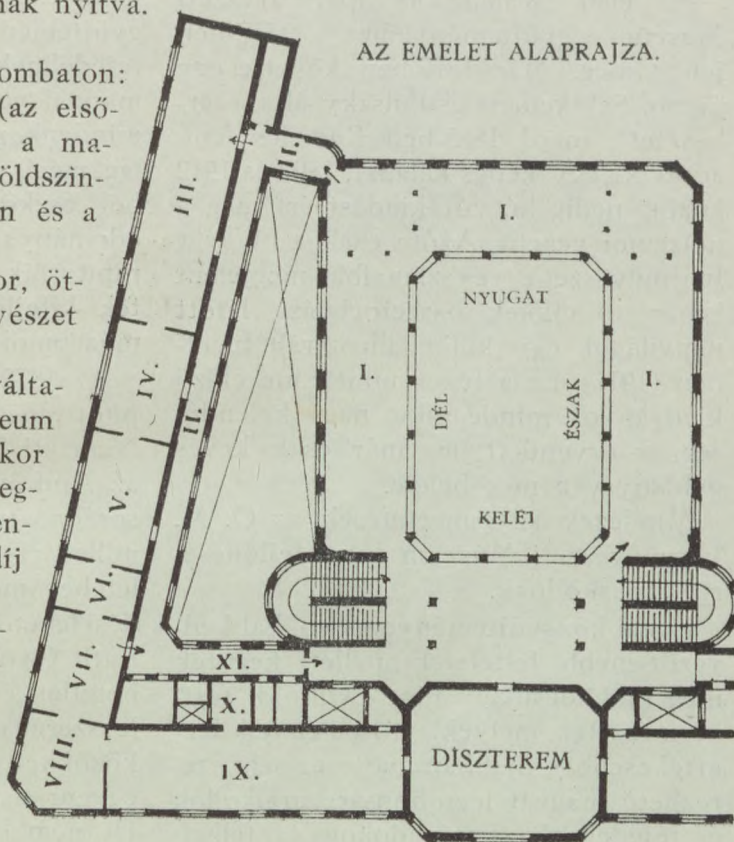
Vasárnap e két csoport váltokozva van nyitva. A múzeum lezárt gyűjteményei is bármikor — a látogatási időben — megtekinthetők az igazgatóság engedélyével és külön beléptdíj mellett.

Vasárnap a látogatás díjtalan, hétköznapiakon a megállapított díj fizetendő,

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum és Iskola könyvtára hétköznapiakon

d. e. 9—1-ig és d. u. 3—8-ig, vasárnap és ünnepnapokon 9—12-ig látogatható. Hétfőn d. e. és szombaton d. u. a könyvtár zárva van, úgyszintén a nagy ünnepeken.

AZ EMELET ALAPRAJZA.

ELŐSZÓ.

Az O. M. Iparművészeti Múzeum már évek óta nem nyújthatott látogatóinak új kalauzt, mely az elavult s részben már el is fogyott régieket pótolhatta volna.

Az első „Kalauz az iparművészeti Múzeum gyűjteményeihez” 1874-ben jelent meg. Már 1877-ben követte egy újabb, Schikedanz és Pulszky által szerkesztett, majd 1885-ben Radisics Jenő adott ki egy képes kalauzt, 1897 és 1912 között pedig hét új kiadást ért meg a múzeumi vezető. Azóta csak a Magyar Iparművészet egyes számaiban megjelent ismertető cikkek összefoglalása látott napvilágot egy külön, illusztrált füzetben (1917). Ez a füzet, mint a megelőző kiadványok mindegyike, nagy kelendőségnek örvendett; ma már csak kevés példány van meg belőle.

Mindezek az ismertetések az O. M. Iparművészeti Múzeum gyors fejlődéséről tanuskodnak.

Hazai közgyűjteményeink sokkal kedvezőtlenebb feltételek mellett kezdték meg működésüket, mint a külföldi testvérintézetek, melyek gyűjteményeik legértékesebb s újabban már meg sem szereshető magvát legtöbbször uralkodók és fejedelmek évszázadokon át felhalmozott kincseiből vették át. Páris, London, Madrid, Szentpétervár, Bécs, az olasz és német városok múzeumai csaknem kivétel nélkül örökösei voltak az uralkodók kincseskamráinak, pazar rendezésű palotáinak, könyvtárainak. Magyarországon ellenben az uralkodóházak egykori gazdagságából alig maradt meg valami. Amit a török háborúk pusztításai megkíméltek, ami mint talált kincs a föld mélyéből előkerült, de még

az is, amit hazai mesterek alkottak és jobb idők mecénásai hajdan összegyűjtöttek, jobbára külföldre, főleg Bécsbe vándorolt. A XIX. század kulturális felindulásával egyidejűleg létesített közgyűjteményeink alapját főurak, egyházi fejedelmek és lelkes műbarátok adományai vetették meg. A múzeumoknak mindenkor bőkezűen juttatott, de aránylag mégis csekély állami javadalmazásból eszközölt vásárlások, magánosok adományai, hagyatécai és letétjei gyarapították a gyűjteményeket és segítettek kifejleszteni őket a nagy külföldi múzeumok színvonalára.

Az 1872-ben állami támogatással alapított Iparművészeti Múzeum eleinte a Nemzeti Múzeum lépcsőházában, majd az Andrássy-úti régi műcsarnok alagsorában tengődött, mígnem 1896-ban, a millenáris kiállítás után Lechner új épületében megfelelő helyiségekre és fejlődési lehetőségekre talált. Pulszky Károly, Ráth György és Radisics Jenő elévülhetetlen érdeme, hogy a múzeumot a legszerényebb kezdetekből szerény eszközökkel a nagy európai múzeumokkal egyenrangú intézménnyé fejlesztették. De nem kevesebb érdeme van ebben a lelkes műpártolóknak is, kiknek a gyűjtemények legértékesebb részeit köszönhetik. Elég, ha itt Bubics Zsigmond mintegy 700 darabból álló holicai és tatái fajánszgyűjteményére, a Ráth György-múzeumra, a herceg Eszterházy-féle kincsekre, Egger Henrik, Glück Frigyes, Nemes Marcel és annyi más műbarát adományaira utalunk, melyek az Iparművészeti Múzeum világszerte ismert látványosságait alkotják.

A háború s még inkább a háborút követő súlyos gazdasági viszonyok egyelőre korlátokat szabtak a múzeum további kiépítése elé. Az általános elszegényedés következményekéntbeállott fokozott kínálat dacára nagyobb vásárlások a javadalom szűkreszabott keretein belül nem eszközölhetők. Az imént vázolt körülmények folytán az O. M. Iparművészeti Múzeum nem is rendelkezik annyi másodpéldánnyal és selejtes tartalékanyaggal, hogy ennek értékesítése útján — külföldi múzeumok példájára — számottevő segédforrásokhoz juthasson. Bár a múzeum jóakaróinak önzetlen támogatása nem apadt el, a gyűjtemények gyarapodása természet-szerűleg csak lassan mehet végbe.

Ily körülmények között a múzeum vezetőségére az a feladat hárult, hogy az eddig összegyűjtött, ideiglenesen felállított gazdag anyagot szakszerű rendezés, feldolgozás és közzététel útján minél hozzáférhetőbbé és hasznosabbá tegye a közönség számára. Az átrendezést különben már az Esterházy-letétnék a gyűjtemények keretébe való beillesztése is szükségessé tette (1920). Ezenfelül a kőszegi győgszertár, a sümegi könyvtár és fehér terem interieurszerű felállítása, a keramikai, bútór- és textilgyűjtemény rendszeres csoportosítása is olyan mélyreható változásokat okozott a gyűjtemények eddigi elhelyezésében, hogy a látogató közönség újabb tájékoztatása égetően szükségessé vált.

A magyar látogatók számára elsősorban feliratok bőséges alkalmazása útján

igyekeztünk megfelelő magyarázatokat nyújtani. Külföldiek részére a nemrég megjelent németnyelvű képes kalauz lehető részletességgel ismerteti a gyűjtemény főbb darabjait.

Kiindulva azonban abból a régi tapasztalatból, hogy műtárgyak ismeretét a szemlélet, a kép leghathatósabban mozgítja elő és hogy komolyan érdeklődő múzeumlátogató, ha nem szakember, szívesen egészíti ki a múzeumban szerzett benyomásait általános technikai és műtörténeti útmutatásokkal, ilyen általános ismertetésekre is kiterjedő képes füzetrel gondoltunk a többször hangoztatott kívánalmaknak eleget tenni. Az első rövid magyar összefoglalás célja, hogy pótolja és nélkülözhetővé tegye a külföldön tömegesen kiadott ilyfajta könyveket és emellett, tekintettel hazai iparművészetünk különlegességeire, tájékoztasson ezeknek történetéről és fejlődéséről is. A gyűjtemény tárgyai-
nak részletes ismertetését kisebb alakú, könnyebben kezelhető magyar kalauz tervbeveti kiadásának tartjuk fenn.

Még csak annyit, hogy e füzet képei legnagyobb részt a Magyar Iparművészet 1917. évfolyamából vették át.

Reméljük, hogy az O. M. Iparművészeti Múzeum tájékoztatója hozzá fog járulni a művészi iparra vonatkozó ismeretek terjesztéséhez és új barátokat fog szerezni a múzeum gyűjteményeinek.

Végh Gyula

az O. M. Iparművészeti Múzeum
főigazgatója.

I. AGYAGMŰVESSÉG—KERAMIKA.

I—XXV. TABLA.

Az agyagművesség nyers anyaga az agyag. Ez különböző közetek elmálásából keletkezik. Könnyen formázható, kiégetve megmerevül, vízzel érintkezve többé nem válik péppé, hanem állja a tüzet és az idő viszontagságait.

Az edények eleinte (az őskorban) egyszerűek, szabadkézzel mintázottak, gyengén vannak kiégetve és egyszerű díszítésűek, vagy ha korongon készültek is, soha sincsenek mázzal bevonva.

A kerámikai termékek az égetés fokozatai és a reájuk alkalmazott mázak szerint különböztethetők meg egymástól. Az agyagművesség történetében korszakalkotó fontosságú a fazekaskorong feltalálása, az ónmáz első alkalmazása és a kaolin felfedezése.

A formázott és keményre égetett agyagot cserépnek nevezzük. A máz által a likacsos cserépedény vízáthatlan lesz és ha színes, díszíti az edény felületét. A mázat a levegőn szárított tárgyra sűrű folyadék alakjában reá öntik, ez a tűzben üvegszerűen megkeményedik. Felületén néha hajszálrepedések mutatkoznak, melyek művészi szempontból felhasználva az ún. *craquelé*-t adják. A mázak anyaguk szerint különbözőek.

A kerámikai termékek főcsoportjai a következők:

1. *A mázatlan cserépedény*, az égetés után a vizet felületén átereszt. Ide tartoznak az őskor cserépedényei. Legművészebb alkotások e csoportban a görög vázák.

2. *Az ólomházas cserép*. Az ólomház tűzben könnyen olvad, a felületet áttetsző réteggel borítja. Különböző színben állítható elő. A máz alatti festéskor a sötét agyagalapot fehér, híg, finomabb agyagréteggel vonják be, ez az *engobe* vagy *agyagmáz*. Ilyen volt a középkorban az összes használati edény, a francia Palissy művei (I. tábla, 3. kép), a nürnbergi Preunig-korsók a XVI. sz.-ban, a renaissance-

és barokk-korban a cserépkályhák és a mai fazekas edények.

3. *Az ónmáz cserép*, vagy *fayence*. Az ónmáz átlátszatlan, fehér réteget alkot a cseréptárgy felületén. Ezt a felületet díszíti azután a keramikus.

Először keleten ismeretes, majd a középkorban a mór Spanyolország készít művészi fajánsz-tárgyakat. Innen átkerül a renaissance idejében Olaszországba, ahol, Majorika-sziget közvetítése révén, *majolikának* nevezik. Törökországban a félfajánsznak nevezett tárgyak készülnek, melyeket régebben roduszi gyűjtőnévvel jelöltek meg a gyűjteményekben.

A XVII. és XVIII. században a fajánsz tárgyak nagyobb műhelyekben, majd pedig gyárakban készültek Európában, míg a helyét a porcellán és a kemény-cserép el nem foglalta.

4. *A porcellán* kaolin és földpát keverékéből áll, kiégetve fehér és áttetsző, törése kagylós, acéllal csíholva tüzet ad. Kínában a IX. század óta ismeretes, Európában Böttger, Meissenben készített először porcellán tárgyat 1709-ben.

5. *A keménycserép* (Steingut). Mesterséges keverék, kiégetve kemény, sárgás vagy szürkés színű, felületét áttetsző ólomház borítja. Angliából terjedt el egész Európába, a XVIII. sz. végén.

6. *Kőcserép* (Steinzeug). Természetes, helyenként előforduló (Rajnavölgy, Szászország) agyagból égetik magas hőmérsékletnél, felületét vékony sómáz borítja. Színe szürkésfehér és barna. Virágkora a XVI—XVII. századra esik.

Görög vázák.

1. sz. szekrény. (Kiállítva a múzeum emeleti csarnokának északi osztályában.)

A görög keramikát megelőző, rokon technikájú alkotásokat az aegai művészet hozott létre.

Az edények eleinte kézzel, később korongon készültek. Legszebb példái a

krétai, ú. n. *Kamares*-vázák. (Phaistos mellett, a kamaresi barlang leletei után nevezték el.) Itt alkalmazták legelőször a firnisz-festést.

A görög edények ivó- (kylix), merő- (hydria), öntő- (oinochoe) és folyadék-tartó edények (krater, amphora) csoportjába oszthatók.

1. Az edények legrégebbi csoportját az egyszerű, mértani díszítésű edények alkotják (1100–750. Kr. e.)

2. Keleti hatás alatt, 800–600. közt keletkezett egy csoport, melynek főhelye *Korinthus*. Ezeken friz-alakban legelésző állatalakok vannak barna színnel festve.

3. Később a mértani mustrák helyébe emberi- és állatalakok lépnek. Az alap vöröses, az alakok feketék. Ez a *fekete-alakos* vázák csoportja. A díszítés eleinte itt is sávossal rendezésű, később az edény testét egy, vagy két jelenet díszíti.

Az edények alakja nemes, szép vonalú és rendeltetésükből adódik. A festők elég gyakran megörökítették rajtuk a nevüket. Sok vázát vittek Etruriába, ahol a görög vázákat nagyon kedvelték. Isteneket és hőseket ábrázoltak rajtuk, hőskölteményeket illusztráltak, később a mindennapi élet jelenségeit örökítették meg. A nyilvános játékok, versenyek ábrázolása is kedvelt. Külön csoportot alkotnak a *díj-amphorák*, ezeken a jelenetek az illető versennyel vannak vonatkozásban.

4. A VI. sz. második felében Attika veszi át a vezetést. Ez időtől kezdve a díszítés, illetőleg a jelenetek alakjai fekete alapon vörös színben jelennek meg. Ekkor a jón befolyás érvényesül leginkább Attikában (V. század.)

5. Délitáliában a IV. században új virágzás indul. Kezdetben a vázák hasonlók az attikaiakhoz. Az itteni központ Tarentum és Paestum. Leginkább dísz-amphorák készülnek, felnyuló csigás füllel. Az alakokon kívül gazdag díszítmény is élénkíti az edény felületét.

Római kerámika.

1. sz. szekrény és 2. sz. tárló.

Legelterjedtebb a császárság korában. Ismert példái az ú. n. *terra sigillata* edények; többnyire ezüst-edények mintájára készültek, vörös cserépből, vörös mázzal, domború növényi és alakos díszítéssel. Nemcsak Rómában, de a

tartományokban is előfordul. Szép példák láthatók az aquinkumi múzeumban.

Mexikói cseréptárgyak.

4. sz. szekrény.

A mexikói művészettörténeti adatok nagyon gyérek. Három fő korszakot különböztetünk meg: a) a Töltek művelődési kora Kr. e. 500-tól 1064. Kr. u. Ez ismét három részre oszlik, az első a Proto-Töltek, a második az Ó-Töltek (vagyis a piramisok kora) és az Új-Töltek korszak. E kor népei a *Nahuák*. A második rész archaikus korszaknak is nevezhető és ez Krisztus születésétől 600. terjed, a harmadikat viszont klaszszikusnak, vagy másképp Töltek-renaisancenak és 700–1064. közti időre esik.

b) A második mexikói művelődési kor vezető népe a Nahuatlaca. Ez a kor is három részre oszlik, az első a proto-mexikói (1064–1193), a második a korai-mexikói (1193–1323) és végül a harmadik, a késői-mexikói korszak (1325–1519). 719–1519-ig a Tetonataka dinasztia uralkodott.

c) A legújabb kor vezető népe a spanyol (XVI–XVIII. sz.), ezek alatt alakult ki az átmeneti és a kolonial-stílus.

A múzeum cserépedényeinek kora ma még pontosabban meg nem határozható. Technikájuk hasonló a görög vázákéhoz. Eleinte kézzel mintáztattak, később korongon készültek, a máz vörös, fekete festéssel, majd színezett darabok is előfordulnak. Ezeket a tárgyakat néhai Horti Pál iparművész Mexikóban gyűjtötte.

Olasz majolikák.

5. sz. nagy szekrény.

Az olasz majolika a XV. század elejétől magas fokra fejlődött és virágzása a XVII. századig tartott. A legkiválóbb, művészi alkotások leginkább a XVI. sz.-ban készültek. Hogy értéküket kellőképpen méltathassuk, lássuk előállításí módjukat. Az edények fazekas agyagból korongon készültek, ezt ónmázzal vonják be és a reá festett dísszel együtt magas hőmérsékletnél kiégették. A festés technikája a freskóéhoz hasonló, mert a légszáraz alapanyag a festéket gyorsan beissza, a festés tehát gyorsan és biztos kézzel végzendő. A magas hőmérséklet

miatt csak kevés szín alkalmazható, ezek a színek azonban fénylők és világító erejűek. Színhatásuk a legszebb az összes európai keramikai alkotások közt.

Majolikának nevezték az olaszok a Majorka sziget közvetítésével hozzájuk került spanyol fajánszokat, de már a XV. században a helyi alkotásokat is ezzel a névvel jelölik. Művészi darabok készülnek már a XV. század közepén. A főhelyek *Faenza* (innen ered a „fayence” elnevezés), *Urbino*, *Castel Durante*, az Urbino hercegségbeli *Gubbio*, *Deruta* Umbriában, *Caffagiolo* és *Siena* Toscanában, végül *Venecia*.

Kevésbé jelentős helyek Forlì, Pesaro, Padua, Rimini, Ravenna. Az Abruzzókban a XVII. században *Castelliblen* művészi értékű darabok készülnek.

A korai renaissance idején a XV. században Faenzán kívül főleg Florenc és Orvieto termékei művészi értékűek. Gótikus és keleti motívumok jellemzik a díszítést. Leginkább kék és mangánbarna színt használnak. Az első virágzasi korszakban, 1490–1530, Faenza vezetése alatt az alakos díszítés mustrás dísszel párosítva és egyedül a mustrás dísz is használatos. A második korszakban, a majolika-művészet fejlettebb fokán, 1530–1560, Urbinóban az alakos dísz általánosan használt. A majolika-festők a tányér egész felületét kitöltő képszerű ábrázolásokat festenek, főleg a Rafaeliskola rézmetszeteinek felhasználásával. Ó-szövetségi, történelmi és mondabeli jelenetek Livius és Virgil nyomán, az olimpiai istenek szerelmi jelenetei, Ovid Metemorphosisából, élénkítik e művészi értékű alkotásokat. Sárga, kék és barna a jellemző színek. 1560 után a Rafael loggiai nyomán kialakult groteszk díszre térnek át.

Gubbio főleg az ott működő *Maestro Giorgio Andreoli* (1498–1552) csodás, fémfényű, rézvörös, lüszteres mázú művei révén válik nevezetessé a XVI. században. (I. tábla, 2. kép.)

Miután ez a fémfényű máz a kész edényre került rá, előfordulnak olyan fémfényű mázzal díszített tárgyak is, amelyek távoleső műhelyekben (pl. Castel Durante, Urbino) készültek.

Az olasz agyagipari termékek közt külön csoportot alkotnak az ú. n. sgraffito technikával (karcolt rajzzal) díszített

edények. Ez a technika reánkérve azért nevezetes, mert a magyar népies keramikában (a székely karcolt rajzú és a baranyamegyei cserépedényeken) szinte a mai napig él.

A majolikatárgyak túlnyomórészt dísz-tárgyak voltak, melyekkel a szobák falait és a gyógyszerárak polcát díszítették.

Perzsa és török fajánszok.

7. szekrény és 6., 8., 9. sz. tárló.

Az átnemlétszó ónmázzal borított fajánsz multja keleten nagyon régi időkbe nyúlik vissza. Susa romjaiban domborműves, színes ónmázakkal díszített falborítást találtak, melyek I. Dárius palotájából (509 tájáról Kr. e.) származnak. Ezek a falborító lapok azonban késői termékei a Babylonból vagy Nínivehből származó ősi kultúrának. Az ónmázon kívül párhuzamosan az ólom-máz cserepet is alkalmazzák. Mindkettőnek az alapanyaga homokos agyag.

A középkori *perzsa fajánszok* legkedveltebb díszítése a fémfényben csillogó *lüszteres* máz. Ez a technika bizonyára Perzsiában keletkezett és a XII. sz.-ban már az Iszlám egész területén ismeretes volt. Legtovább azonban Perzsiában használták, ahol főleg falburkoló csempéken alkalmazták, Spanyolországban pedig díszedényeken.

A legrégebb ismert példák a XIII. sz.-ból valók. Ezek barnavörös rézlüszteres csillag- és keresztidomú csempék; ide sorolhatók az állatalakkal díszített kékalapú csillagcsempék a XIII–XV. sz.-ból. A XIV. sz.-ban készültek a domborműves, korán-idézetekkel ékes csempék is. Ismeretesek olyan darabok is (a XV. sz.-ból), amelyeknél az alaplapba színes fajánszdíszek vannak beágyazva, illusztrálván a perzsa kerámikusok csodás ügyességét. A legszebb ilyen példákat a tebriszi romokban heverő kék-mecsetben találjuk. A Szafida-dinasztia uralkodása idején, a XVI–XVII. sz.-ban kedvelt a virágos és indás falborító csempe; fehér alapon, zöld, mangánviola díszítéssel. Később a XVII–XVIII. sz.-ban domború és alakos díszítésű színes csempék készülnek, lovas solymász alakjával, vagy páros jelenetekkel.

Az edények között a legrégebb példák a *raghesi* ásatásokból a XIII. sz.-ból

valók, de később is készülnek művészi értékű darabok (II. tábla 4. kép).

A török fajánsz-művesség a középkorban perzsa hatás alatt áll, de a XVI. sz.-ban önállóvá lesz. Nagymennyiségű, művészi értékű csempét készítenek, amelyek a mecsetek falait borítják és gazdag díszítményeikkel és művészi rajzokkal versenyeznek a perzsa falburkolatokkal. (1. szövegkép.)

Hasonló művészi értékűek a dísz tárgyak gyanánt szolgáló edények (főleg tálak és korsók). Ezeken a perzsa motívumok mellett a jellegzetes török virágdísz — a tulipán, jácint, szegfű és a rózsza — is megjelenik. A színek hasonlóak a perzsa fajánszon látottakhoz, csak hogy itt még egy jellemző szín, az ún. bolusz-vörös is előfordul.

1. szövegkép.

Kisázsiai falicsempé, fajánsz, XVI–XVII. sz.
Fayence-Wandplatte. Kleinasien, XVI–XVII. Jahrh.

A gyártás főhelye *Damaszkusz*, ezért a korábban használt Rhodusz-fajánsz megnevezés téves. Keletkezésük ideje a XVI–XVII. századra esik.

Rajnai kőcserépedények.

10. sz. nagy szekrény.

Mint már a bevezetésben említettük, a kőcseréptárgyak alapanyaga csak helyenként fordul elő (Rajnavölgy, Szászország). Kvarcban gazdag anyag ez,

mely a tűzben átlátszatlan, kőkemény cseréppé ég. A színe rendszeren világoszürke, ha azonban az agyag vastartalmú, a cserép vörösesbarna színű lesz. Színes dísz gyanánt a mangánbarnát és a kobaltkéket alkalmazzák.

Az edények (többnyire korsók) felületét a kor izlésének megfelelően domborművesen díszítik; ezeket egykorú rézmetszetek nyomán vésett, homorú cserépmintával nyomják az edény felületére.

A kőcsereptárgyak készítésének főhelye a Rajnai tartomány (Coblentztől Cölnig). A legrégebbi, a középkorból származó darabok Cöln-ben kerültek napfényre és pedig kiásott műhelyek maradványaiból. 1525-től kezdve nagyobb művészi értékű tárgyak készülnek renaissance-stílusban. 1550 körül lép fel e téren Siegburg (magas, majdnem fehér, kúpos korsók ezek, ú. n. „Siegburger Schnelle“), 1565 körül Raeren. Az edények formája önálló alakítású, leginkább orsóalakú. Legjelesebb mesterek Anno Knütgen és Christian Knütgen Siegburgban, Jan Emens, Baldem Mennicken Raerenben. Mindkét helyen 1630-ig tart a virágkor. Ezek a tárgyak nemcsak Németország részére készültek, hanem megtaláljuk Németalföldön, Angliában, Skandináviában és Ausztriában is. 1595-ben néhány mester Westerwald vidékére költözik, ahol a XVII. sz.-ban Höhr, Grenzhausen és Grenzau a legfontosabb helyek. A domború díszítés háttérbe szorul, helyébe a színezés lép. A XVIII. sz.-ban a kőcserepművesség népművészetté alakul át.

A kreusseni, frankhoni kőcsereptárgyak kora a XVII–XVIII. századra esik. Ezek sötétbarna színűek és színes mázzal díszítettek. Művészi szempontból kevésbé jelentékeny a szászországi csoport, színre és díszítésre rokon a kreussenivel.

E tárgyak közt a múzeum gyűjteményében néhány magyar vonatkozású is van, pl. egy korsó Budavár látképével, egy pedig magyar címerrel.

Kályhacsempék.

11. és 13. sz. állvány és 12. sz. tárló.

A régi cserépkályhák az agyagipar legtekintélyesebb alkotásai. Azokban az országokban használják, ahol a tél nagy hidege miatt a kandallófűtés nem elegendő. Így Németországban, Svájcban, Ausztriában és Magyarországon (ez utóbbi példákat lásd később a magyar kerámika csoportjában). A XV. században szép, zöld mázas, néha alakos díszű kályhákat is készítettek. A renaissance idejében a kályha építésetileg tagozott és a felület nem egyszer színes díszítésű. A XVII. században a nagyméretű kályhafiókokat kedvelik Németországban, domborműves alakokkal és jelenetekkel, a

felületet pedig zöld, vagy fekete máz borítja. A XVIII. században a kályhák nagyobb részekből készülnek fehér alapon, barokk-, rokokó- és copf-stílusú plasztikus és festett díszítésűek.

Svájcban a XVII. és XVIII. sz.-ban kedvelik a majolika módjára festett, fehér alapú kályhákat (lásd a 15. és 16. sz. tárlót).

Német fajánszok.

14. sz. szekrény.

Ebben a csoportban nyert elhelyezést néhány színes ólommázás cseréptárgy is.

Ezek közt legkiválóbb a nürnbergi Preuning-műhelyből kikerült színes és domborműves korsó. Paul Preuning működése a XVI. sz. közepére esik; művei meglehetősen ritkák és ezért nagyon becsesek.

Ide sorozható — technikája révén — az a két színes mázú kályhacsempé, melyek közül az egyiket I. Ferdinánd, (1503–64.), a másikon Mária királyné (1505–58.) domborműves mellképe van ábrázolva. XVI. századi munka.

A német fajánsz is túlnyomólag kék díszítésű, a delfti fajánszok mintájára. Az első ismert példa, egy korsó a múzeum gyűjteményében, még olasz határról tanuskodik, valószínűleg Nürnbergben, 1532-ben készült. Már a XVII. sz.-ban több helyen kiváló műhelyek találhatók: Hanau, Nürnberg, Bayreuth, Berlin, Frankfurt a főhelyek. Ezek versenyre kelnek a delfti árúval. Különösen Hanau termékei érik el a delfti tárgyak hatását. Igen gyakori a kínai modorú díszítés. A maguk idejében „Porzellan Fabrique“-oknak nevezett telepek, annyira elszaporodtak Németország területén, hogy a fennmaradt nagyszámú tárgyak osztályozása és meghatározása csak az újabb időben vált lehetővé.

Jellegzetes német alkotások a keskeny nyakú, öblös testű korsók (ú. n. „Eng-halskrüge“).

Különböző gyári fajánszok. XVIII. sz.

17. sz. szekrény és 18. sz. tárló.

A múzeum e kis gyűjteménye csak szemelvényeket tartalmaz a különböző európai fajánszgyárak termékeiből. Legszébben a milánói gyár van képviselve.

Ezt a gyárat a XVIII. sz.-ban alapították; az edények díszítése legtöbbször keletázsiai hatásról tanuskodik (II. tábla, 6. kép).

A *savonai* fajánszokat barokk stílusú kék díszítés jellemzi.

Proskau (Porosz-Sziléziában) és *Weisskirchen* (Morvaországban) egy ideig szoros kapcsolatban voltak, mert mindkettőt Ditrichstein herceg birtokolta. A proskau gyárat 1763-ban, a weisskirchenit 1770-ben alapították; az első 1823-ban, a másik 1805-ben szűnt meg. Termékeik rokonságban vannak a holicsei fajánszokkal, mert a munkások jó része innen került ki.

A *strassburgi* fajánszgyárat a Hannonng-család 1721-ben alapította; eleinte Rouen stílusában dolgozik, később a német porcellán hatása alatt, finom festésű virágdíszet alkalmaz.

Marseille (Veuve Perrin) Strassburg-hoz hasonlóan virágdíszítést alkalmaz edényein.

A francia gyárak közt első helyet foglal el *Rouen*. Virágkora 1700 utáni időre esik, jellemző dísz az ú. n. „*Styl rayonnant*“, leginkább kék színben, sugaras elrendezésben.

A *moustiersi* fajánszokon halványkék színű groteszk díszítést láthatunk. Itt P. Clerissy gyára 1700 táján működött, Joseph Olery gyára pedig 1745-ben keletkezett.

A *zürichi* fajánszgyárat egy höchsti munkás 1760-ban rendezte be.

Delfti fajánsz.

19. sz. szekrény.

Delft város fajánsz-ipara Hollandiában 1610 táján vesszi kezdetét, és a XVII. sz. második felében magas fokra emelkedik. 1650 után hazai ízlésű, szép tárgyakat alkot, tájképes és jelenetes díszítéssel. Kelet-Ázsiából nagy mennyiségben behozott porcellánok hatása alatt azután a delfti fajánszok díszítése is átalakul.

Különösen a kobaltkék díszítésű tárgyakat kedvelik, amelyeken a dísz élénk kék, a máz pedig csillogó. A színek alkalmazása a XVII. sz. vége felé honosul meg, és pedig főleg a japáni Imari-porcellánok hatása következtében. A kék-vörös-zöld és a kék-vörös-arany színeket alkalmazzák leginkább. Ez utób-

biak közé tartoznak Adrian Pynacker művei is (II. tábla, 5. kép), aki 1680 táján kezdi meg működését. A XVIII. sz.-ban a rokokó-formák is érvényesülnek.

Kínai porcellán.

20. sz. szekrény.

A porcellán-készítés feltalálásának dicsősége Kínát illeti meg. Kr. után 1000 körül már gyárilag állítják elő. Nagy jelentőségre tesz szert a *Ming*-dinasztia idejében (1368–1643). Virágzási korát *Kang-Hi* császár idejében (1662–1722) éri el. A tárgyak korongon készülnek, felületük sima és az élénk színű, kék, vagy színes festés szolgáltatja a díszítést. Ha a színezésben a zöld van túlsúlyban, úgy a zöld családhoz „*famille verte*“ (XVII. sz.) (III. tábla, 7. kép), ha a rózsaszín, úgy a rózsaszín családhoz „*famille rose*“ (XVIII. sz.) tartoznak; a tiszta fehértárgyakat „*blanc de chine*“ névvel jelölik. Kang-Hi utódai „*Yung-Tseng* (1723–35) és *Kien-Lung* (1736–95) alatt még művészi értékű darabok készültek. A mázalatti vörös színű edények az ú. n. „*Sang de beouf*“ -vázák. A jezsuiták közvetítésével, európai metszetek nyomán, európai megrendelésre készült porcellántárgyakat *jezsuita-porcellánnak* nevezik.

A XVIII. sz. végén és a XIX. sz.-ban a kínai porcellánművészet hanyatlásnak indul.

Japáni porcellán- és keménycseréptárgyak.

21. sz. szekrény.

Japánban a porcellánkészítés a XVI. sz.-ban honosul meg. Főleg Európa részére dolgoznak, mert a japániak inkább a keménycseréptárgyakat kedvelik. Nagymennyiségű porcellánt szállítottak innen a hollandusok Európába.

Főképzítési helyük *Arita* (Hizen tartományban), a kiviteli kikötő pedig *Imari*, innen nyerte ez a porcellán a nevét. A kék-vörös és arany színezésű porcellánokat azután Delftben fajánszból utánozták (főmestere Adrien Pynacker). A finomabb színezésű japán porcellánokat viszont Meissenben használták mintául.

Japánban a porcellánnál fontosabb szerepe van a keménycserépnek, mely-

ből már régi idő óta művészi darabokat készítenek. Néha színes mázakkal is díszítik e tárgyakat. Európában legismertebbek a Sztumában készült vázák és egyéb edények. A XVII. sz. végéig itt működtek a Koreából áttelepített fazekasok; azonban a nálunk ismert Sztumák mind a XIX. sz.-ban keletkeztek.

Meisseni porcellán.

22., 23. és 24. sz. szekrény.

A XVI. sz. óta többrendbeli próbálkozást ismerünk, melyeknek az volt a célja, hogy a kínai porcellánt utánozzák, de igazi eredményre nem vezettek.

Böttger kora, 1709–1719. Több évi tervszerű kísérletezés után 1709-ben Johann Fridrich Böttger német alchimistának Drezdában sikerült a valódi, kaolinból készült porcellánt felfedezni. A pompakedvelő Frigyes Ágost szász választófejedelem támogatta őt munkájában, jól berendezett laboratóriumot bocsátván rendelkezésére, ahol eleinte a fajánsz tökéletesítésével foglalkozott. 1708-ban a kínai vörös kőcserep mintájára készített edényeket, melyeken az akkor divatos barokk-díszítményeket alkalmazza és a tárgyak felületét az üveg-edények módjára köszörülük, sőt be-köszörült díszítményekkel élénkítik (IV. tábla, 9. kép). Vannak barna mázzal borított edények is. Eleinte kínai példákat, később ötvösformákat (Irminger mintái alapján) használtak fel. Ezeket akkoriban vörös porcellánnak nevezték.

A kemény porcellán korszakalkotó felfedezése alapján 1710-ben a meisseni Albrechtsburghban megalapítják a szász porcellángyárat, mely a XVIII. sz. első felében eleinte Böttger (IV. tábla, 10. kép), annak 1719-ben történt elhúnyta után a bécsi Herold vezetése alatt világhírré tett szert.

Művészi korszak, 1720–1750. — Herold idejében inkább kínai jellegű porcellánok készülnek (V. tábla 12. kép). 1731-ben kerül a gyárhoz a nagytehetségű Kaendler, szobrász, aki a plasztikus dísz, az európai barokk- és rokokóformákat, honosítja meg a porcellánművészet terén és megalkotja a kisplasztikának egy új csoportját, az asztaldíszül használt színes porcellán-szobrocskákat, melyek vagy mithológiai

alakokat, vagy a kor ruházatában, vadász- és pásztorjeleneteket stb. ábrázolnak. (VI. tábla, 16. kép.)

A meisseni porcellánokat különösen az élénk színezés jellemzi.

Eleinte a barokk „Laub-u. Bandelwerk“ dísz, majd a „Herold“-chinoiserie-kat használják (1723-tól), (IV. tábla, 11. kép), később kikötői (V. tábla, 13. kép) és csatajeleneteket, finom tájképeket festenek (1730–40) az edények oldalára, melyek arabeszkos díszű, többnyire négykaréjos kartusokba vannak foglalva, az alap pedig zöld, sárga, kék vagy piros (ú. n. Fond-porcellán).

Ipari korszak, 1750–1773. A Herold-festés ekkor háttérbe szorul; nagyobb mennyiségű rokokó-stílusú, használati edényt készítenek, domború, és „deutsche Blumen“-nek nevezett, színes díszítéssel. Gyakran alkalmazzák a kobaltkék, máz-alatti „Zwiebelmuster“ díszítést.

1756–1763-ban a hétéves háborúban a gyár sokat szenvedett.

Acier szobrász (1764–81) már a XVI. Lajos stílus-formáit honosítja meg szobrocskáiban.

Marcolini-korszak 1774–1814. A gyár vezetője ebben a korban Marcolini gróf. Az antikizáló irány általános érvényesül. Sèvres-i és bécsi mintákat is utánoznak. A 80-as évektől kezdve jellegzetes alkotások a mázatalan „biscuit“ porcellán szobrocskák.

A későbbi, empire- és biedermeier-korszakban a gyár termékei már nem állnak azon a magaslaton, mint a XVIII. században.

A gyár jegye 1725-től kezdve két keresztbe tett kard, kék színben. A fejedelem részére készült darabokon (1725–1733) az AR (Augustus Rex) jelzést is alkalmazták. (V. tábla, 12. kép.)

Bécsi porcellán.

25., 29., 30., 31. sz. szekrény és 26., 27. sz. tárló.

1718-ban Du Paquier, meisseni munkásokkal alapította meg a bécsi porcellángyárat és az 1744-ig mint magángyár működött. A gyártmányok anyaga sárgás, a formák eleinte nehézkesek; vannak keletázsiai és barokk-díszű tárgyak. (VIII. tábla, 21. kép.)

Fülek gyanánt eleinte nyújtott emberi és állatalakokat alkalmaztak. A színe-

zés nem oly élénk, mint a meisseni porcellánál. 1719-ben itt dolgozik Herold, aki innen a meisseni gyárba ment át. A gyár 1744-től kezdve állami tulajdon. Az anyag egyre tökéletesebb lesz és az edények díszítésében a rokokó-formák érvényesülnek. Jeles figurális festők dolgoznak a gyárban, így pl.: *Schindler* (1750–93) és *Herr* (1755–1792).

A hatvanas évektől kezdve Sèvres hatása érezhető, a korábbi, meisseni hatással szemben. 1770-től kezdve készítenek fondorcellánt és pedig elsősorban a kobaltkék színt alkalmazzák. Szobrocskák készítése 1750 táján veszi kezdetét; főművésze *Niedermeier*, aki 1747-től 1784-ig működik, főleg mitológiai és allegorikus alakokat hoz létre. (XI. tábla, 26. kép.) A bécsi népies alakok („Crie de Wienne”) is kedveltek.

A gyár virágkora 1784-től 1805-ig tart, a gyár vezetője ez időben *Sorgenthal*. Az edények alakja nyugodt, klasszicizáló, a festett díszítés gazdag, pompás relief-arannyal élénkítve, a Louis XVI. és empire stílusában (legszebb darab egy kék alapú teáskanna a 28. sz. szekrényben). (VIII. tábla, 22. kép.)

A gyár jeles szobrásza ez időben *Anton Grassi*, aki 1778-tól kezdve dolgozik. 1805–1827. Eleinte a *Sorgenthal*-korszak nyomdokain haladnak; később a hanyatlás jelei mutatkoznak. 1864-ben megszűnik a gyár.

A Du Paquier-korszakban jegyet nem használtak, 1744–49 közt benyomott kis fehér jegyet alkalmaznak, pólyás pajzs alakjában. 1749–1827-ig kék színben máz alatt, 1827–1864 közt ismét benyomott, de kissé nagyobb pajzsot.

Német porcellánok.

23. és 32. sz. szekrény.

A *höchsti* porcellángyárat 1746-ban alapították, 1765 óta a mainzi választófejedelem támogatásával dolgozik. 1778-ban a fejedelem tulajdonába ment át, 1796-ban megszűnt. Eleinte szürkés anyagot használ. Felvirágzását *Johann Peter Melchiornak* köszönheti, aki Párizsban tanult és 1766–79-ig dolgozott a *höchsti* gyárban. Különösen bájos, gyengéd színezésű gyermekcsoportokat hozott létre. Teljes névvel jelzett alkotása a múzeum tulajdonában lévő

Vénusz-szobrocskája, mely 1771-ben készült. (VII. tábla, 17. kép.)

A *frankenthali* porcellángyárat csak egy-két szobrocska (XIII. tábla, 30. kép) képviseli. A gyárat 1755-ben *Paul Anton Hannong* alapította, fia *Joseph Adam H.* folytatta. 1762-ben *Karl Theodor* választófejedelem tulajdonába ment át; ettől az időtől kezdve használják a CT jegyet. 1800 előtt a gyár megszűnt. Főerőssége a kisplasztika, ezek többnyire *Karl Gottlieb Lück* (1757–1775 működött) és *Jos. Adam Hannong* kezéből kerültek ki. Később *Konrad Linck* a legjobb mester.

Az első bajor porcellángyárat *Neudeckben* 1748-ban alapították, ezt később, 1761-ben, *Nymphenburgba* helyezték át. 1862-ig állami tulajdonban volt, ez időtől kezdve pedig magántulajdonban van.

Sèvres.

32. sz. szekrény.

A legjelesebb francia porcellángyárat 1745-ben alapították *Vincennesben* és ezt 1753-ban *Sèvresbe* helyezték át, ahol 1759 óta állami tulajdon. Eleinte ú. n. lágy porcellánt („pâte tendre”) készít. A múzeum gyűjteményében csak néhány régi, kisebb jelentőségű *Sèvres*-porcellán tárgy látható. (VIII. tábla, 23. kép.) Az újabb készítmények nagyértékű sorozatát a francia kormány ajándékozta a múzeumnak.

A holicsi fajánsz.

Kiállítva az I. emeleti csarnok déli szárnyában.

38–61. sz. szekrény.

A *holicsi* (Nyitra megye) fajánszgyár működése 1743-ban kezdődik. Tulajdonosa *Lotharingiai Ferenc*, *Mária Terézia* férje, aki a *holicsi* birtokot 1736-ban, *Czobor József* gróftól, a *Czobor*-család utolsó tagjától vásárolta.

A *holicsi* gyárban edényeket, kályhákat és szobrocskákat készítettek. A múzeum gyűjteménye ez idő szerint a *holicsi* fajánszok legteljesebb sorozatát őrzi. Ennek legnagyobb része *Bubics Zsigmond* kassai püspöktől származik, aki 633 darabból álló gyűjteményét 1891-ben ajándékozta a múzeumnak.

A *Telekesy István* egri püspök († 1715) címerével ékes, négyzetes patikaedény

(XIV. tábla, 33. kép), arra enged következtetni, hogy a gyár — ez időben a Czoborok tulajdonában — már a XVIII. század elején technikailag is tökéletes darabokat készített. A XVIII. század közepén készültek a barokk-formájú edények (XIV. tábla, 31. kép), a Kelet-Ázsia és a Castelli-modorában díszített tányérok. (XV. tábla, 34. és 35. kép.)

A XVIII. század második felére jellemzők a rokokó-formájú edények (XIV. tábla, 32. kép), a zöld lambrequin, a színes virágos, a strassburgi pirosszegélyű és roueni kékmustrás asztalkészletek.

A bécsi (XV. tábla, 42—43. kép) és meissen (XVIII. tábla, 40. kép) porcelánszobrocskák hatása érezhető elsősorban a holicai szobrocskákon. Eleinte külső emberekkel dolgozik a gyár. Az első adat 1746-ból való. Világi jellegű alakok mellett sűrűn fordulnak elő egyházi ábrázolások: kalvária (XVII. tábla, 39. kép), szentek szobrai (XVI. tábla, 38. kép) és szenteltvíztartók formájában.

1786-ban kezdik meg az ú. n. „Englisch Geschirr“, vagyis a keménycserép gyártást. (XX. tábla, 46. kép.) A gyár a mostoha viszonyok hatása következtében 1827-ben megszűnt.

A holicai fajánszokkal rokon tárgyakat készítettek a XVIII. század közepe táján alapított Tatán, Óbudán, Cuny Domokos gyárában, továbbá Stomfán, Modoron, Ószombathelyen és Bolerázson.

A holicai keménycseréptárgyak mellé sorakoznak a több szekrényben kiállí-

tott kassai, pápai, iglói és más kisebb keménycseréptárgyak készítményei.

A magyar üveg.

76—77. sz. szekrény.

A magyar üveggyártás története ma még ismeretlen. Művészeti szempontból jelentékeny tárgyat keveset találunk. Egyik legszebb darabja a múzeum gyűjteményének az „Oppitz Kassán“ névvel és a keletkezési hely feltüntetésével megjelölt, kőszőrült üvegserleg (XXI. tábla, 56. kép), melyen homorú ábrázolásban Zrínyinek a szigetvári várából való kirohanása van medallion alakjában beakasztva. A pohár a cseh, biedermeier-kori üvegek jellemző formáit mutatja.

A Németországban használt színes, zománcos dísz élénkíti az 1630-ból származó tejüveg-korsót (XXII. tábla, 48. kép), viszont a cseh üvegekre jellemző bekőszőrült dísz

láthatjuk egy lapos nyolcszögű kőszőrült üvegpalackon (XXII. tábla, 49. kép).

Herendi porcellán.

33—37. sz. szekrény.

A veszprémmegyei Herend községben létesült az egyetlen porcellángyár Magyarországon. A porcellánedények készítését keménycserép gyáraink is megpróbálták (Holics, Regéc), de tömegesen nem készítettek porcellántárgyakat.

Öt szekrényben láthatók a herendi

2. szövegkép.

Kályhafiók. Magyar, XV. sz. vége.
Ofenkachel. Ungarn. Ende d. XV. Jahrh.

porcellánok gazdag és változatos csoportjai. A különböző díszítmények alkalmazását megmagyarázza a gyár története, amit röviden az alábbiakban foglaltam össze:

Fischer Móric, aki 1838-ban még a pápai keménycserépgyár társtulajdonosa volt, 1839-ben Herenden teljesen új porcellángyárat épített. Eleinte a cseh gyárak és a bécsi porcellángyár használati tárgyainak mintájára ő is egyszerűbb használati edényeket készített, később azonban nem bírja ezeknek a gyáraknak a versenyét. (Két legrégibb tárgy a múzeum 1921. évi kiállításán volt látható; egy kerek szelence a múzeum tulajdonából és egy talpassótartó, magántulajdonból kék, ú. n. „Renf-tel-Muster“-rel díszítve.) Háromévi fennállás után közel van a bukáshoz. Ekkor áttér a művészi díszítés európai (Meissen, Bécs, Sèvres, Berlin) és a kínai modorú porcellánok gyártására. Ebben az időben egy gyár sem készített a XVIII. századi porcellánok stílusában edényeket, csakis a herendi gyár és így versenyen kívül állván, az egyes kiállítások (London 1851, New-York 1853, London 1861, Páris 1867, Bécs 1873) szép sikereket és több megrendelést eredményeztek.

Főleg a kínai csoport (Ming-díszítésű a miniszterelnöki palota volt készlete, más jellegű Erzsébet királyné készlete), az, amely a gyár legjellegzetesebb alkotásának tekinthető.

1876-ban Fischer Móric fiainak adta át a gyárat. Fischer halála után a gyár

hanyatlásnak indult, 1884-ben egy részvénytársaság vette át, míg végül 1898-ban mostani tulajdonosa, Farkasházi Jenő kezébe került. A gyár ma is a régi formákat használja fel s azokhoz hasonló díszítményeket alkalmaz.

A gyár jegye „Herend” — vagy HEREND az alapanyagba bemélyítve, melyekhez később kék színben, máz felett, a magyar címer járul.

A magyar agyagipar.

78—89. sz. szekrény.

A magyar kerámia története a magyar iparművészet történetének csak alig feldolgozott fejezetei közé tartozik.

Már a Szent István-kori történelmi adatok is említenek fazekasokat. Az 1211-i tihanyi összeírásban két tálkészítő van felsorolva. A XIII—XIV. században az iparosok közös érdekeik megvédésére céhekbe tömörülnek. Kassán a fazekas céh XV. századi iratai az 1556-i nagy tűzvész al-

kalmával elpusztultak. Ezek és a későbbi céhíratok is említik a „fehéredényeseket”, akik tehát fajánsz-tárgyakat készítettek. Ez az iparág különösen nagy lendületet vett akkor, amidőn a XVI. század végén a vallásuk miatt külföldön üldözött újkeresztények, vagy másképen habánok Észak-Magyarország nyugati részén letelepedtek. Az eddig ismert fehéredények a XVII. században túlnyomórészt magyaros ornamentikával vannak díszítve, nem egyszer magyar címerrel vagy magyar felirattal; csak később, a XVIII. század folyamán, amidőn a dí-

3. szövegkép.

Kályhafiók. Magyar. XV. század vége.
Ofenkachel. Ungarn. E. d. XV. Jahrh.

szítményben a sárga szín jut túlsúlyra, megy át az ornamentika némi változásra. A legrégebb ismert darab, egy korsó 1606-ból (XXIII. tábla, 52. kép), egy ovális tál 1610-ből (XXII. tábla, 50. kép), egy gazdag díszű, magyaros jellegű

nek a katolikus vallásra és így beolvadnak a felvidéki lakosságba. A habánok egyik csoportja 1621-ben Erdélyben telepedett le és pedig Alvincen, ahol az *alvinci* korsók néven ismert fajánsz-
tárgyakat készítették.

4. szövegkép.

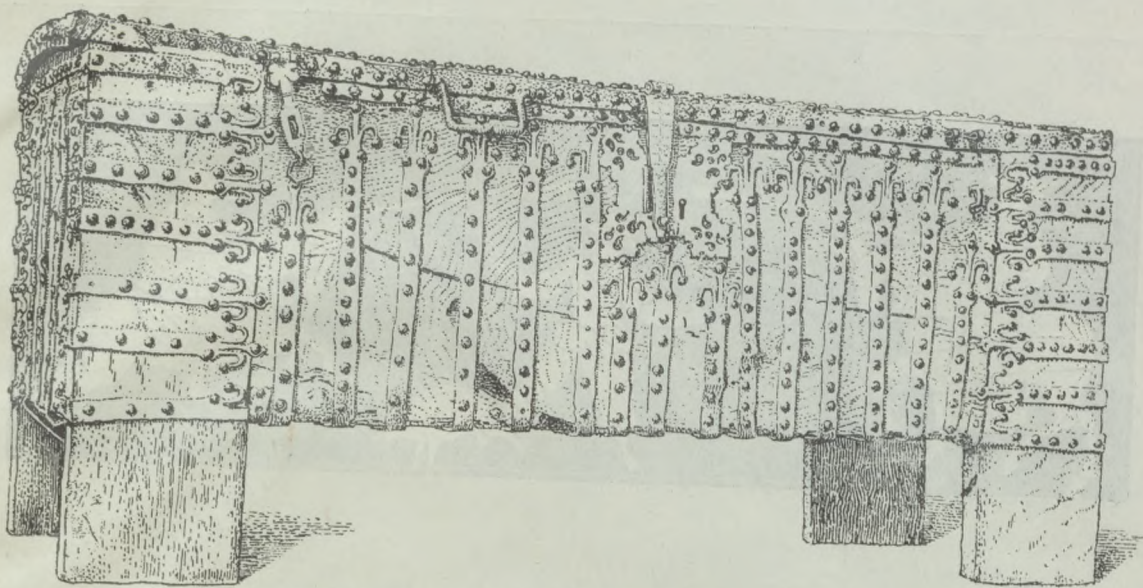
Zöldmázos kályhacsempe. Magyar. XVII. sz. v.
Grünglasierte Ofenkachel. Ungarisch. Ende d. XVII. Jahrh.

tál 1695-ből, viszont egy sajátos peremdíszű tál (XXIII. tábla, 51. kép) 1701-ből származik.

Vannak olyan tárgyak is, amelyeken az alpmáz kék és a díszítmény fehér, amelyhez néhamég sárga szín is járul (XXVI. t.).

Mária Terézia alatt a habánok áttér-

őlomházas nagyobb méretű cseréptárgyak voltak a kályhák (2., 3. és 4. szövegkép); itt a kályhák domborműves felületét, majd a korsókon, a gyakran szintén domborműves díszű felületet is többnyire zöld őlomházzal borították. (XXV. tábla, 56. kép.)

5. szövegkép.

KOVÁCSERZSI.

Tölgyfaláda, vasveretekkel. Westfália. XIV. sz.
Truhe. Eichenholz, eisenbeschlagen. Westfalen. XIV. Jahrh.

II. BÚTOR, FAFARAGÁS ÉS ELEFÁNTCSONT.

XXVI—XLVI. TABLA.

A *bútor* a múzeumban rendelkezésre álló kevés hely és az anyag hézagossága miatt is nem helyezhető olyképen, hogy az időrendi fejlődés hű képét nyújthassa.

A *bútor* fejlődésének rövid vázlatát az alábbiakban adjuk: A *bútor* legrégibb alakja a ruhák és kincsek őrzésére szolgáló *láda*, amilyent már a görögök is készítették, többnyire berakással ékítve. A román és gótikus *ládák* tölgyfapallókból készültek, erős vasalással (legrégibb példa a múzeum gyűjteményében egy westfáliai láda a XIV. századból, 5. szövegkép), melyet később háttérbe szorított a faragott díszítés. (XXVI. tábla, 58. kép.) A renaissance idejében Itáliában készültek művészi értékű *ládák*, berakott vagy gazdagon faragott domború díszítéssel és tagozással, a XVI. században többnyire diófából, a római szarkofágokra emlékeztető alakban. Ide sorozhatók a menyasszonyi *ládák* is. (XXVII. tábla, 59. kép.)

A XVI. században a *ládát* felváltja a belőle kialakult (ugyan helyenként már korábban is ismert) *szejkény*. Az olasz *szejkényeket* berakással (intarzia) díszítik

(6—10. szövegkép), melynek anyaga fa, csont, fém, márvány. A német renaissance-stílus virágzása idejében a *bútor* felületén az építészeti formákat alkalmazták előszeretettel. A *szejkények* előlapja gyakran emeletes épület homlokzatához hasonló. Oszlopokon nyugvó párkányok, ablakkeretek és fülkék tagozzák a *bútor* felületét. Különösen Dél-Németországban kedvelik ezeket a motívumokat.

A *láda* hasonló alakítású, olyan, mintha az emeletes osztású *szejkény* fele volna, természetesen az elől felnyíló ajtók nélkül.

A *szejkénynek* egyik alakja a *lábasszejkény* (főleg Franciaországban, Hollandiában és Németországban a Rajna mentén). Ez a kétajtós *szejkény*, mely a csúcsíves ízlés korától kezdve a XVII. századig használatos; magas, alul polccal, vagy hevederrel megerősített *láb* állványon áll; hasonló a *pohárszék*, mely felett gyakran baldachin emelkedett. A XVII. században a sokfiókos, kis *asztalszejkények* (kabinett) jöttek divatba (XXVII. tábla, 50. kép). Franciaországban ebben a korban készítik az

6-10. szövegkép.

Dobozfedélről való elefántcsontberakások. Németalföld. XVII. sz.

Elfenbeintarsien. Niederländisch. XVII. Jht.

az emeletes szekrényeket. E két típusból alakul ki később az írószekrény (secretaire), lefelé nyíló ajtajával és sok látható és láthatatlan fiókjával.

Az olasz szekrényeken dívó berakás nyomán készülnek a XVII—XVIII. században, Franciaországban az ú. n. Boulle-bútorok.

A széket a görögök és rómaiak többnyire bronzból készítették. A középkorban az anyaga fa; leginkább két alakban használatos: az összecusukható szék és a trón. A renaissance idejében a karos szék használata általánossá válik. A XVIII. században, a Lajosok idejében, a kényelmes, párnázott és kecses formájú ülőbútorok készülnek.

Az asztalt ismerték már az ókorban is, de csak étkezésre használták. Az író-, varró-, toilette- és játszóasztal már az újkor találmánya. A középkorban az asztal alakja elég változatos; a miniatűrök tanúsága szerint étkezésre aránylag keskeny asztalt használtak, melynek csak az egyik oldalához ültek. Az asztal lapját bakalaku lábak hordták. Még változatosabbak a formák a renaissance idejében. A lábak legtöbbször baluszter idomúak. A barokk-korban, amidőn a díszbútorok nyomultak előtérbe, az asztallábak a kínai bútor hatása következtében, hajlott formájúak. Divatba jött egy új alak: a konzolasztal.

Az ágy is régi bútor. Legrégibb alakja a hosszúkás állvány. A rómaiaknál bronzból készült, kiemelkedő fejrészsel. A középkorban jöttek divatba a magas hátlapú, baldachinos ágyak; a baldachin eleinte a mennyezetről csüng alá, később az ágy négy sarkán felnyúló oszlop hordja. A barokk-kor ágyainak kényelmes, de inkább a széles ottománra emlékeztető alakjuk volt, nem ritkán menyegzővel. Az empire-kor ágyai már hasonlóak a mai kor ágyaihoz.

A múzeum bútorgyűjteményében a legrégebbi darab a XIV. századból származó kovácsolt vasveretes, wesztfáliai eredetű tölgyfaláda (5. szövegábra). A XVI. századi tiroli ládák jellegzetes, mélyített díszét láthatjuk egy fenyőfából készített darabon (XXVI. tábla, 58. kép), viszont az empire secretairek őseit ismerhetjük fel egy XVI. századi, gazdagveretű spanyol írószekrényen (XXVI. tábla, 57. kép). A diófából faragott olasz kelengyeládák példáját mu-

tatja egy kartusos díszítésű (XXVII. tábla, 59. kép) szép darab.

A németalföldi késő renaissance, emeletes, diófa szekrények tipikus példáját is őrzi bútorgyűjteményünk (XXVIII. tábla, 61. kép); viszont a díszszekrényeknek gazdag képviselője egy békateknővel, elefántcsonttal és gyöngyházzal berített XVIII. századi égeri kabinet (XXVII. tábla, 60. kép), egy nehézkes arányú, hollandi kétajtós ruhaszekrény pedig paliszander- és ébenfából készült (XXIX. tábla, 62. kép).

A délnémet és osztrák bútorok közeli rokonságban vannak. A barokk-stílus jellemző formái láthatók egy nagy kétajtós, csavaros oszlopokkal tagozott osztrák XVII. századi ruhaszekrényen (XXX. tábla, 63. kép); ugyane kor angol bútorait gazdag faragás jellemzi (XXXI. tábla, 64—65. kép).

A barokk-művészet korában, a XVII. század második felében, Franciaország veszi át a vezető szerepet. A francia bútorokat mindenütt mintául fogadják el. Ez a vezető szerepe megmarad a XVIII. század folyamán is. A régence-kori (1715—20) fafaragás szép példáját nyújtják a múzeum gyűjteményében azok a tölgyfából faragott falburkolatok, amelyekhez a XXXII. táblán bemutatott, kétszárnyú ajtó tartozik. XV. Lajos korában a bútor mozgalmasabb lesz, a díszítés gazdag, berakás és aranyozott bronzveretek élénkítik a hajlott felületeket (XXXIII. tábla, 67. kép).

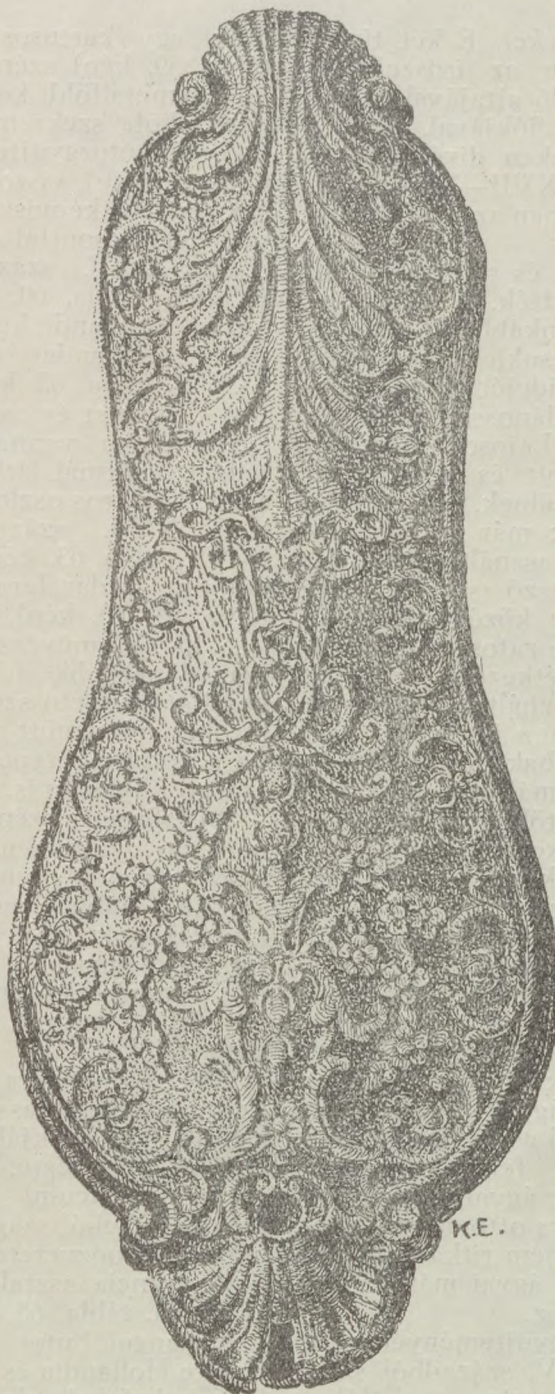
XVI. Lajos kora és stílusa közvetíti az átmenetet a klasszikus irányhoz, mely legfejlettebb alakjában az empire-stílusban jut kifejezésre. Egy kerek könyvtárasztal a múzeumi gyűjteményben, bár Oroszországból származik, jellemző aranyozott bronzveretes formáival elárulja, hogy francia asztalos kezéből került ki (XXXIII. tábla, 68. kép).

Az angol bútor a XVIII. században eleinte Hollandia és Kína, később inkább francia befolyás alatt áll; de az angoloknak a célszerűsége való törekvése itt is egyszerűbb formákat eredményez. Vezető egyénisége ennek a kornak Thomas Chippendale, akinek mahagonifabútorai leginkább a hollandi bútorokkal állnak rokonságban (XXXIV. tábla, 71. kép). Nemesen egyszerű és finom formáival válik ki Sheraton is, aki bútorain — így pl. a XXXIV. tábla, 69. képen be-

mutatott nádfonatos székén is — a XVI. Lajos-stílus formáit használja fel. Egyes darabjain a könnyed rajzú, színes lakkfestésű dísz is alkalmazza (XXXV. tábla, 72. kép). Adam építész (1728—92.) tervezte munkákon a szigorúbb, klasszikus felfogás érvényesül (XXXVI. tábla, 73. kép). Viktória királynő uralkodásának elején ismét a mozgalmassabb barokkos formákat láthatjuk a bútorokon (lásd a XXXIV. tábla 70. képén bemutatott széket); ez az irány megfelel a mi úgynevezett neorokokó stílusunknak.

Magyarországon hasonló bútoralakokat találunk, mint a külföldön. Leginkább német és olasz hatás érvényesül a középkorban és a renaissance idejében. Természetes, hogy a díszítésben, főleg a XVII. századtól kezdve, a magyar díszítési elemek is érvényesülnek. (Bethlen Kata ládája 1695-ből, XXXVII. tábla, 75. kép.) Úgy a berakás, mint a faragás előfordul a jelesebb példákban. A festett bútor főleg a XVIII. században gyakori. Leginkább polgári családok használták az ilyen bútort, még gyakoribb ez a díszítés a népies bútorokon.

A faragott díszű XVII. századi bútor jellemző példája a múzeum gyűjtemé-

11. szövegkép.

Tobákrészelő, faragott tölgyfa. Francia. XVIII. sz. e.
Tobákreibeisen. Eichenholz. Geschnitzt. Französisch.
XVIII. Jahrh.

nyében a XXXVI. tábla 74. képén bemutatott, diófából 1669-ben készült nagyszombati ötvöscéh-láda, melynek a kulcslyuk körüli, trébelt serleggekkel díszített, aranyozott rézveretét Samarjay Dániel mesterré avatásának emlékére készítette; a XXXVII. tábla 76. képe pedig építészeti tagozású és önberakásokkal díszített kelengyeladát mutat be a XVII. század végéről.

A barokk-művészet jórészt Bécs közvetítésével jut el hozzánk. Gyakran berakással díszítik a bútor hajlott felületeit. Hogy mily tekintélyes darabokat tudott ez a kor létrehozni, azt jól illusztrálja egy nagy rézveretes, diófa ebédlőszekrény, oromzatán a Szmrecsányi- és Szirmay-címerekkel. (XXXVIII. tábla, 77. kép.)

Ez a kor egy új bútorformát, az írószekrényt hozta létre. Az alsó rész a commode-hoz hasonló; a felső rész vagy kétajtós szekrény, vagy pedig egy tabernakulumos rész körül csoportosított többfiókos részből áll.

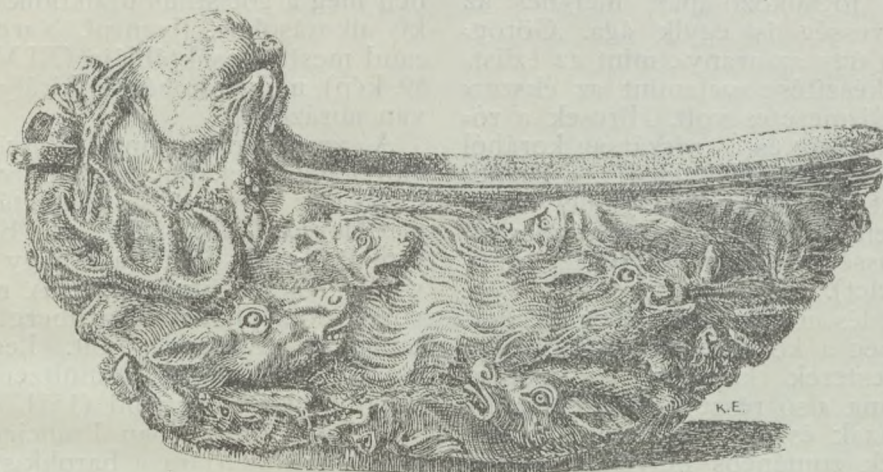
Az átmenetet lejtős, felnyitható lappal borított középső rész alkotja. A felnyitott lap íróasztal gyanánt szolgál. A homlok- és az oldal-lap is, a stílus jellegének megfelelően,

görbült felületekből áll. E felületeket az asztalos berakással díszíti. Gyűjteményünkben két XVIII. századi szép írószekrény látható (XXXIX. és XL. tábla); az egyik nemes arányaival, a másik lendületes felületeivel, szép berakásával a magyar polgári bútor kiválóbb darabjai közé sorozható. Ez utóbbinak berakott díszítése a XVIII. századi barokkbútor jellegzetes, csigás és fonadékos rajzát, az ú. n. Laub- und Bandelwerk-et ábrázolja. Ezt a díszítést leginkább a délnémet rézmetszők népszerűsítették, átvéve a kései XIV. Lajos-tílus egyik jellemző

formáit láthatjuk a múzeum gyűjteményében néhány karosszéken. Ezek részben esztergályozott, részben csigás díszű lábakon nyugszanak. A távoli Hollandia hatását mutatja néhány XVIII. századi ülőbútor. A XVIII. és XIX. század bútorain egyébként a bécsi hatás érvényesül leginkább.

A biedermeier-korszakot füzetünkben egy kétajtós topolyafa szekrény illusztrálja (XLIII. tábla).

A faragásnak is voltak jeles mesterei hazánkban, miként azt a nagy számban fennmaradt gót stílusú, szép szár-

12. szövegkép

Faragott puszpángfa-csésze. Németalföld. XVII. sz.
Geschnitzte Schale. Buchholz. Niederländisch. XVII. Jahrh.

díszítményét, melyet Berain rajzaiból, illetőleg rézmetszeteiből ismerünk.

Az írószekrényeknek ez az alakja gyorsan elterjedt Németországban és mert asztalosaink vándor éveiket legtöbbször Németországban töltötték, e bútorformát nálunk is csakhamar meg-honosították. Anyaguk diófa, a bronz-
veretnek aránylag kisebb szerepe van rajtuk.

A XVIII. század bútorművészetét jól képviselik a kőszegi, egykor jezsuita-gyógyszertár és a báró Hornig püspök ajándékaiként a múzeumba került könyvtárszoba, Biró Márton püspök sümegei kastélyából (XLI. és XLII. tábla).

A Rákóczi-korabeli barokkművészet

nyas oltár (két kisebb méretű példa a múzeum gyűjteményében) és a XLIV. táblán ábrázolt és síremlékről származó két térdelő alak mesteri volta is igazol.

Szerte az országban kedveltek voltak a festett díszű, kazettásan tagozott, templomi famennyezetek: 83. képünk (a XLIV. táblán) Mezőcsátról való ilyen mennyezetrészletet ábrázol, rajta a festett dísz a hímzésekről jól ismert magyar ornamentikával van rokonságban.

A vésett famunkák egyik ága a bábsütő minták készítése. Használatuk visszanyúlik a középkorba. Hazánkban a XVI—XIX. századból maradtak fenn példák. A legtöbb bábsütő-mintát diófából faragták. Ezek koruk ízlését híven

tükrözik vissza és többnyire hivatásos fafaragók, vagy a bábsütő-mesterek saját munkái (XLV. tábla, 85—87. kép).

Az *elefántcsont* már az ókorban kedvelt anyaga volt a kisplasztikának. Virágkorát e művészet a XVI—XVIII. században élte. Különálló szobrokat és domborműveket nagyszámban alkottak

ebben az időben, úgyszintén díszedényeket is. A művészi tárgyak hatását nagyban fokozza az anyag finomsága. A délnémet elefántcsontfaragást jól képviseli két allegorikus csoport (XLVI. tábla) és a németalföldi művészetet pedig a LIV. táblán bemutatott kupa elefántcsont teste.

III. ÖTVÖSSÉG.

XLVII—LVII. TÁBLA.

Az ötvösség az arany és ezüst feldolgozásával foglalkozó ipar, melynek az ékszművesség is egyik ága. Görögországban úgy az arany, mint az ezüst edények készítése, valamint az ékszművesség ismeretes volt. Híresek a római köztársaság és a császárság korából fennmaradt ezüst edények (pl. a Berlinben őrzött hildesheimi lelet), melyekhez méltóképpen sorakoznak a népvándorláskori ötvösség emlékei (petrosai, szentmiklósi lelet).

A fejlődés magas fokára emelkedett az ötvösség a korai középkorban a bizánci mesterek kezében (a magyar szentkorona alsó része), akik leginkább az egyházak és az uralkodók részére készítették zománcos műveiket. A román korban szintén az egyházak foglalkoztatták az ötvösöket, akik nem egyszerűen a szerzetesek sorából kerültek ki és kelyheket, könyvtáblákat, hordozható oltárkákat, ereklyetartókat, feszületeket készítettek. A díszítés vagy magából az alapanyagból készült (domború, öntött trébelt és vésett dísz) vagy pedig applikált díszítést (zománc, niello, ékkövek) alkalmaztak. Különösen kiválóak a szászországi és rajnai kolostorok; a francia ötvösművészet központja viszont e korban Limoges volt.

A csúcsíves (gótikus) stílus idején az egyházi ötvösöket felváltották a céhekbe tömörült világi ötvösmesterek, akik az építészeti formákat is felhasználják alkotásaikon (XLVII. tábla) és nemcsak egyházi szereket, hanem világi tárgyakat is készítenek.

A limogesi festett zománc virágkora a XVI. századra esik. Az alapanyag eleinte ezüst, később azonban rézlap. A zománcfesték a lap egész felületét el-

borítja. A XVI. század első negyedében még a gót stílus uralkodik ezeken a kis alkotásokon. Ilyen pl. Nardon Penicaud mesteri csóktáblája (XLVII. tábla, 89. kép), melyen a három király imádása van ábrázolva.

A renaissance-formák először Itáliában lépnek fel, hol nagy művészek állottak az ötvösség szolgálatában, így Caradosso (1452—1526) és Benvenuto Cellini (1500—1571), aki nagy hatással volt a francia ötvösségre. A német ötvösség középpontja Nürnberg (XLVIII. tábla) és Augsburg volt. Legnagyobb mestereik Wenzel Jamnitzer (1508—1585) és Hans Petzold (1551—1633).

A XVII. században Franciaországból indul hódító útjára a barokk-stílus, melyet a XVIII. század végén az antik formákhoz való visszatérés (Louis XVI. és empire) vált fel.

Hazai ötvösségünk a külföldével egyenrangú volt. Az Árpádok korában Bizánc hatása érvényesül, az Anjouk alatt olaszországi ötvösök telepednek meg az országban. A gót korszakban a zománcozás egy különös ága honosul meg hazánkban: ez a sodronyzománc. Különösen szép kelyheket (LI. tábla), monstranciákat, boglárokat, ékszereket (LII. tábla) készítettek. A XVI—XVII. században inkább a német hatás érvényesül és a zománcozás helyébe a trébelt-díszítés és a gazdag aranyozás lép. Ötvösműveink anyaga majdnem kizárólag ezüst, de azért arany- és vörösréz tárgyakkal is találkozunk; ez utóbbiak is dúsan vannak aranyozva. Különösen élénk összeköttetés van a hazai és az augsburgi ötvösök közt. (A XVII. században ugyanis Augsburg volt a német ötvösművészet főhelye.) Az ötvösök, a

többi iparosok példájára, céhekbe csoportosultak. A XVI. században több helyen alakultak ilyen céhek, így Kolozsvárt, Kassán, Brassóban, Besztercebányán stb. Az ötvösművészet a XVI–XVII. században egyre emelkedik; a legtermékenyebb kor a XVII. század (LIV–LV–LVI. tábla). Legkiválóbb mestere

a lőcsei születésű, de később Nagyszébenben működő Hann Sebestyén (1744–1713). Sajátos díszítőmód a XVII–XVIII. században az ú. n. erdélyi festett zománc. A XIX. században az ötvösművesség hanyatlásnak indult és mind ezideig nem emelkedett a régi magaslatra.

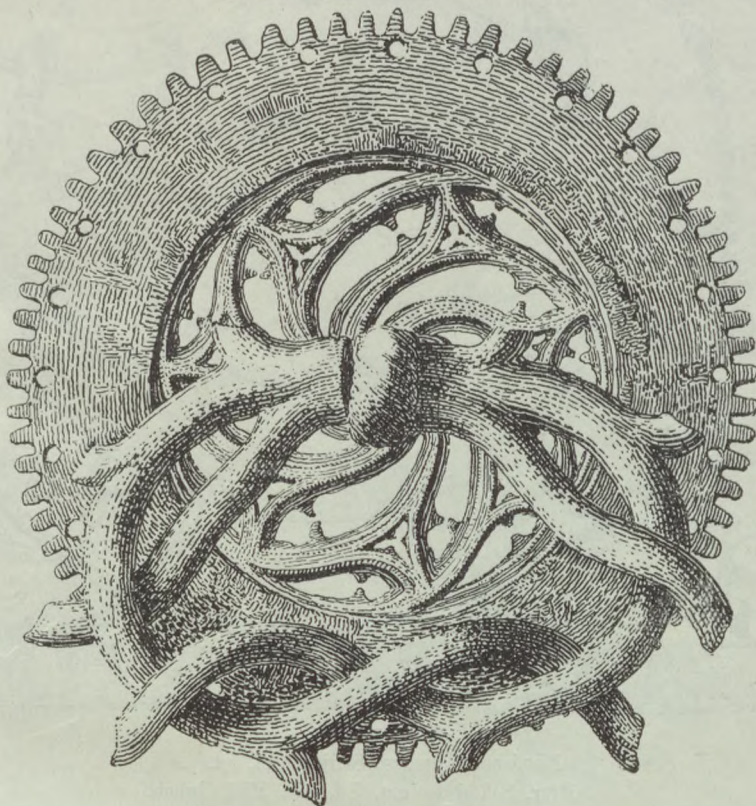
IV. FÉMTÁRGYAK.

Bronz, ón és vastárgyak.

LVIII–LXV. TABLA.

Az iparművészet és a kisplasztika területén a bronznak fontos szerepe van. Anyaga réz és ón 9+1 arányban. A társ

bronzöntésnek (l. LVIII. tábla, 109. ábra). Nemcsak szobrokat, hanem használati edényeket és bútorokat is készí-

13. szövegkép.

Kovácsolt vasajtófogantyú. Német. XV. sz.
Türgriff. Schmiedeisen. Deutsch. XV. Jahrh.

gyakat öntés útján állítják elő. A leg-tökéletesebb öntési mód a viaszki-olvasztási módszer (cire perdue), amikor is a tárgyat viaszból megmintázzák.

Az ókorban a görögök mesterei a

tenek ebből az anyagból. Ugyanezt láthatjuk a rómaiaknál. A középkorban leginkább egyházi tárgyakat készítenek belőle (keresztelő-medencék, ajtószárnyak).

A bronzművesség a renaissance korában nagyon fellendül, különösen a kisplasztika terén hoz létre maradandó alkotásokat. Gyűjteményünkben két XV. századi, Florenc címerével ékesített váza, több állatalak (LIX. tábla, 111–113. ábra); két, Taccától származó,

veltek: vázák, órák, díszedények, bútoretek, füstölők (LX. tábla, 118. ábra), gyertyatartók készülnek. Ez a szokás fennmarad az empire-stílus korában is (LIX. tábla, 114. kép).

Az öntárgyak leginkább asztalkészletek és konyhaedények (csészék, tá-

14. szövegkép.

Kovácsolt vasrács. Svájc. XVI. sz. v.
Gitter. Schmiedeeisen. Schweiz. XVI. Jahrh.

figurális díszű tűzbak (LVIII. tábla, 110. ábra) és még néhány szobrocska előnyösen képviseli ezt a kort.

Németországban Peter Vischer (1455–1529) műhelye népszerűsíti a bronzöntést, számos jeles alkotásával.

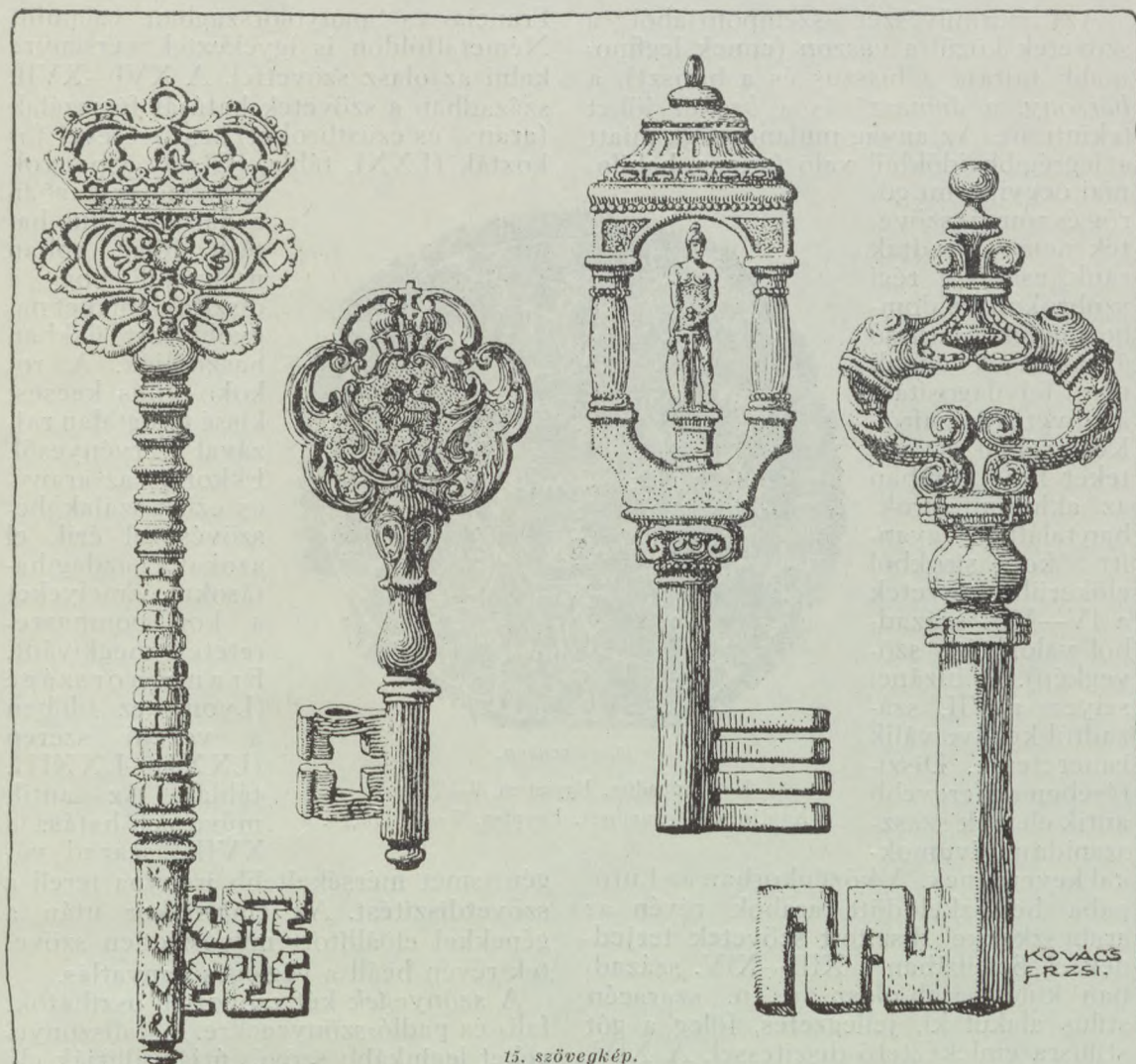
Nagy átalakuláson megy át a bronzművesség a XVIII. században. Leginkább az aranyozott bronzművek ked-

nyérok, kannák, tálak, palackok, kupák stb.). Leginkább a XVII. és XVIII. században használatosak (LXI–LXII. tábla). A domborműves díszítésű tárgyakat (amilyenek pl. a francia Briot és a német Enderlein művei) mind öntés útján állították elő. A finom tárgyak öntésénél fém- és kőformákat használtak, a kevésbé értékeseknél homokfor-

mát. A tárgyak alakja, a fém természetének megfelelően, többnyire nehézkes. A síma felületű tárgyakon a vésett és a maratott dísz alkalmazták.

Hazánkban az öntés a XVI. század óta terjedt el. Pozsonyban, Győrött,

nyek is változnak. A vasat tüzes állapotban kovácsolás útján alakítják. A renaissance idejében kedvelt díszítési mód a maratás (LXV. tábla, 127. kép), leggyakrabban ékszertartó ládikákon, ajtóvereteken és zárokon alkalmazták. Nagy

15. szövegkép.

Kulcsok. Német. XVI—XVIII. sz.
Schlüssel. Deutsch. XVI—XVIII. Jahrh.

Kassán, Lőcsén, Besztercebányán, Kozlovárt, Nagyszébenben, Segesvárt és Brassóban voltak nagyobb óraművescéhek (LXIII. tábla).

Iparművészeti tárgyakat kovácsolt vasaól leginkább a középkorban készítették és pedig ajtóvereteket (13. szövegkép), rácsozat stb. (14., 15. szövegkép). A stílus változásával a díszítmé-

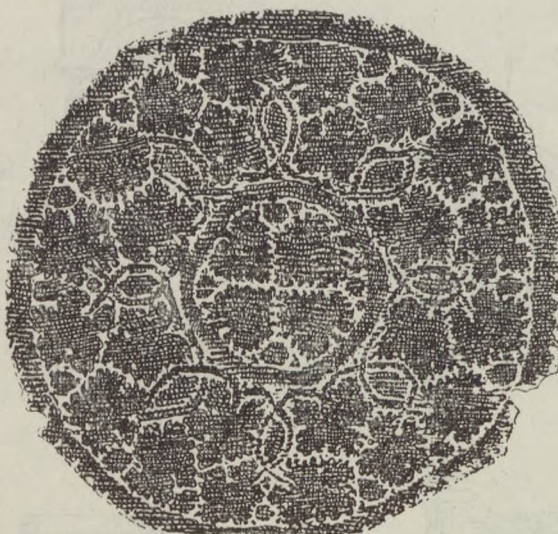
fellendülés tapasztalható a vasművesség terén a XVIII. században, amikor kastélyokon, parkokban gazdag kapuszárnyakat, ajtókat és rácsozatokat készítettek. (Hazánkban Egerben és Eszterházaán vannak a legszebb példák.) A XIX. században a kovácsművesség termékeit az öntöttvas tárgyak háttérbe szorítják.

V. TEXTILTÁRGYAK.

Ezidőszerint helyszüke miatt csak a gobelinek és a magyar himzések vannak állandóan kiállítva.

LXVI—LXXX. TABLA.

Az iparművészet szempontjából a szövetek közül a vászon (ennek legfinomabb fajtája a biszus és a batiszt), a bársony, a damaszt és a brokát jöhet tekintetbe. Az anyag mulandósága miatt a legrégebbi időkből való (asszír, babilóniai, óegyiptomi, görög és római) szövetek nem maradtak ránk, csakis a régi szobrokon és dombozműveken látható ábrázolások adnak némi felvilágosítást a szövetekrajzairól. Késő-római szöveteket Egyiptomban az akhmimi sírokban találtak. Ugyanitt a kopt sírokból előkerült szövetek a IV—VII. századból valók (16. szövegkép). A bizánci selyem a VII. századtól kezdve válik ismeretessé. Díszítésében a merevebb antik elemek szaszzanidamotívumokkal keverednek. A középkorban az Európába befészkelődött arabok révén az arabeszkekkel díszített szövetek terjednek el. Sziciliában a XIII—XIV. században külön arab-olasz, ú. n. szaracén stílus alakul ki, jellegzetes, főleg a gót stílusra emlékeztető díszítéssel. A XIV. századi luccai szöveteken a kínai hatás is felismerhető. A XV. században az olasz renaissance szövevei — főleg bársonyai (LXVIII. tábla) — hódítják meg Európát. Rajtuk eleinte a természetből vett növényi elemek a gót stílus fonadék- és lombdíszítményeivel párosulnak (17. szövegkép). Florenc, Velence, Milano a gyártás főhelyei. Jellemző díszítő elemek: a gránátalma, a fenyőtoboz és a rózsa. A velencei bársonyokon a keleti hatás érvényesül. Németz-

16. szövegkép.

Kopt ruhadisz. Egyiptom. V—VI. sz.

Koptischer Gewandrest. Egypten. V—VI. Jahrh.

Francia- és Spanyolországban, valamint Németalföldön is igyekeztek versenyre kelni az olasz szövettel. A XVI—XVII. században a szövetek hatását fémszálak (arany- és ezüstbrokát) beszövésével fokozták (LXXI. tábla). Olasz-, Spanyol- és Németországban a barokk-stílus hatása főleg abban nyilvánul, hogy a díszítő elemeket nagyobbított alakban használják. A rokokó-stílus kecses; kissé nyugtalan rajzával érvényesül. Ekkor is az arany- és ezüst-szálak beszövésével érik el azokat a gazdag hatásokat, amelyeket a kor pompaszertete megkívánt. Franciaországé (Lyon) ez időben a vezető szerep (LXXII—LXXIII. tábla). Az antik művészet hatása a XVIII. század vé-

gén ismét mérsékeltebb irányba tereli a szövetdíszítést. Az empire-kor után a gépekkel előállított művészietlen szövetek révén beáll a végleges hanyatlás.

A szőnyegek két csoportra oszthatók: falis- és padlószőnyegekre. A faliszőnyeget leginkább szövés útján állítják elő (ilyen a gobelin), a másikat többnyire csomózással.

A faliszőnyeg szövött kép alakjában túlnyomólag Flandriában készült és pedig Brugge-ben, Gent-ben és később Brüsszelben (lásd a címlap előtti táblát). Jeles festők (így például Rafael) kartonjai után készültek a fejedelmi udvarok és kastélyok részére ezek a faliszőnyegek (LXVI. tábla). Franciaországban Fontainebleau, Tours és Párizs versenyeznek Flandriával. Ez

utóbbi helyen a Gobelin-család alapított gyárat. A XVIII. században a beauvais-i gyár a párnázott bútorok kárpitjait készíti mesteri tökélyel.

A csomózott szőnyegek igazi hazája a Kelet. A legrégebbi meglevő darabok

rajzú és színezésű szőnyegek, amelyeket Európában és Amerikában oly sokra becsülnék. A török uralom idejében nagymennyiségű szőnyeg került Kis-Ázsiából Európába, elsősorban pedig Erdélybe. Továbbá még a Kaukázusban,

17. szővegkép.

Olasz bársonybrokát. XV. sz.

Italienischer Samtbrokát. XV. Jahrh.

a XIII—XIV. században készültek. Ezek a mértani jellegű díszítés érvényesül, majd a XVI. században — főleg Perzsiában — az indás növényi és állatalkos dísz lép a helyébe. Perzsiában az udvari szőnyegszövő műhelyekben a Szafida uralkodók idejében (XVI—XVII. század) készültek azok a csodás

Közép-Ázsiában, Indiában és Kínában készültek csomózott szőnyegek. Ezek közül még hímzés (Szumak) és szövés (kilim) útján is készítenek Keleten szőnyeget. Európában Spanyolország, Franciaország (LXVII. tábla), Anglia, Svéd- és Finnország, végül Magyarország próbálkozott a szőnyegcsomózás terén.

A himzést a román és gót stílus korában az egyházi ruhákon alkalmazzák. (A magyar koronázási palást 1031-ből.) A XV. század végén a miseruhákat néha domború himzéssel díszítik. Gyakran használják az aranyhímzést is. A renaissance díszítő elemeit is felhasználja a hímzőmester. A XVIII. század-

olasz csipketechnikát és itt virágzó csipkeipar fejlődik. Német- és Franciaország is részben Olaszország, részben Flandria hatása alatt áll. A barokkstílussal kezdődik tulajdonképpen a csipke igazi virágkora. Erőteljes csigavonalak és indák, domború körvonalas virágok jelennek meg a csipke felületén. Velence

18. szövegkép.

Oltár eleje. Részlet. Bársony, trébelt ezüst díszítéssel. Magyar. 1697.
Teil eines Antependiums, Samt mit Verzierungen aus gestrichenem Silber.
Ungarisch. 1697.

ban finom, néha festményszerű hatásokra törekcsenek (tűfestés).

A csipke ősenek a vászon szélén hagyott rojtok egybekapcsolásából eredő díszet tekinthetjük. Szülőházaja Olaszország. A főhely Velence (LXIX. tábla, 134. kép), ahol a XVI. században a varrott csipke; Génúában és Milánóban viszont a vert csipke otthonos. A XVI. század közepén Németalföld veszi át az

ebben az időben is kiveszi a maga részét, Franciaországban viszont Alençonban készül művészi értékű csipke. A varrott csipke kora ez. A divat olyan, hogy a férfiruhán dúsabb a csipkedísz, mint a nőké. A XVIII. században a csipke díszítése könnyed. A varrott csipke helyét a vert csipke foglalja el, és a legfinomabb példányok Malinban és Valenciennesben készültek. A ro-

kokó-korban Malin mellett Brüsszel is előtérbe lép. Az empire-korban a szét-szórt virágdísz jellegzetes.

*

Magyarországon a szövést régebben háziiparilag űzték. Ezek a termékek azonban, mert legtöbbször egyszerű szükségleteket elégítettek ki, iparművészeti szempontból nem fontosak. Külön főlemlítendő azonban a szepességi damasztösvés, melynek XVII—XVIII. századi termékei művészi szempontból is figyelemre méltók. Helyenkint (Tórontál és Csík megyében) a szőnyegszövést terén is készítették figyelemre méltó tárgyakat.

Művészi szempontból legkimagaslóbb a magyar hímzés, még pedig úgy az úri, mint a népi hímzés. Legrégibb és legszebb példája hazánkban a koronázási palást, amely a hagyomány szerint Gizella királyné munkája és eredetileg egyházi célra, miseruhának készült. A legszebb hímzések ma is az egyházak tulajdonában vannak. A legtöbb művészi értékű hímzés a renaissance és a barokk stílus korában készült. Az arany és ezüstszálon kívül a meggypiros és a zöld selyemszál használatos. Pompás rajz és szép színhatás jellemzi ezeket a munkákat, melyek jómódú asszonyaink nemes ízléséről és nem egy esetben török határról is tanuskodnak (LXXIV., LXXVI. és LXXVII. tábla).

A gránátalma, a tulipán, a szegfű, a legkedveltebb motívumok. Hivatásos hímzőmesterek is hasonló stílusban dolgoznak (LXXV. tábla). Népi hímzéseink közt legjellegzetesebb a kalotaszegi írásos varrottas. Itt az alapanyag

— miként egyéb népi hímzéseinknél is — házi vászon, hímzése pedig kék, vörös, vagy fekete pamutfonál. A Felvidéken a zsubrikolás is kedvelt díszítő technika. Az itteni hímzések néha szláv határról tanuskodnak: ezeken a madáralakok (páva) a jellemző motívumok. Népies hímzésnek tekinthető a suba és szürdísztés, melyben legkedvesebb elem a pávaszem.

A csipke-készítés is dívik helyenkint hazánkban, de a hímzéssel művészi tekintetben nem vetekedhetik. Újabban a sóvári és a halasi csipke tett szert hírnévre.

A bőrt tartóssága alkalmassá tette arra, hogy védőborításul használják. Különösen könyvkötészetre kiválóan alkalmas (LXXVIII—LXXIX. tábla). A bőr felületét azonban ritkán hagyták simán, hanem vagy véséssel, vagy poncolással díszítették. Sőt alkalmazzák a domborítást is. A középkorban főleg kolostorokban foglalkoznak a könyvkötéssel, ahol is az ú. n. vaknyomású dísz fémzerszámmal nyomják a bőr felületébe. A renaissance idejében főleg disznóbőrkötéseken alkalmazzák (leginkább Németországban). Nagyobb könyveken fémvereteket is alkalmaznak, később a fémveretek inkább díszítő jellegűek (LXXVIII. tábla, 153. kép). A XVI—XVIII. századi bőrkötés legszebb díszje az aranyozás. Olaszországban különösen kedvelik, de hazánkban is általánosan használatos. Nálunk Nagyszombat, Pozsony, Kassa, Debrecen és Kolozsvár a könyvkötés főhelyei (LXXIX. tábla).

Keleten nemcsak a bőrkötés, hanem a festett lakkdíszű kötés is gyakran előfordul (LXXX. tábla).

HIBAÍGAZÍTÁS.

IV. tábla, 11. szám. „Bécsi“ helyett: „Meissen“ és „Wien“ helyett: „Meissen“ olvasandó.

XIV. tábla, 33. szám. „Telekessy Imre“ helyett: „Telekesy István“, „Emerich Telekessy“ helyett: „Stephan Telekesy“ olvasandó.

XXVII. tábla, 60. szám. „Németalföld XVII. század“ helyett: „Eger, XVIII. század“ és „Niederländische Arbeit XVII.“ he-

lyett: „Egerer Arbeit XVIII.“ olvasandó.

XXXVI. tábla, 74. szám. „Samarjay Dániel munkája“ és „Ausgeführt von Daniel Samarjay“ törlendő.

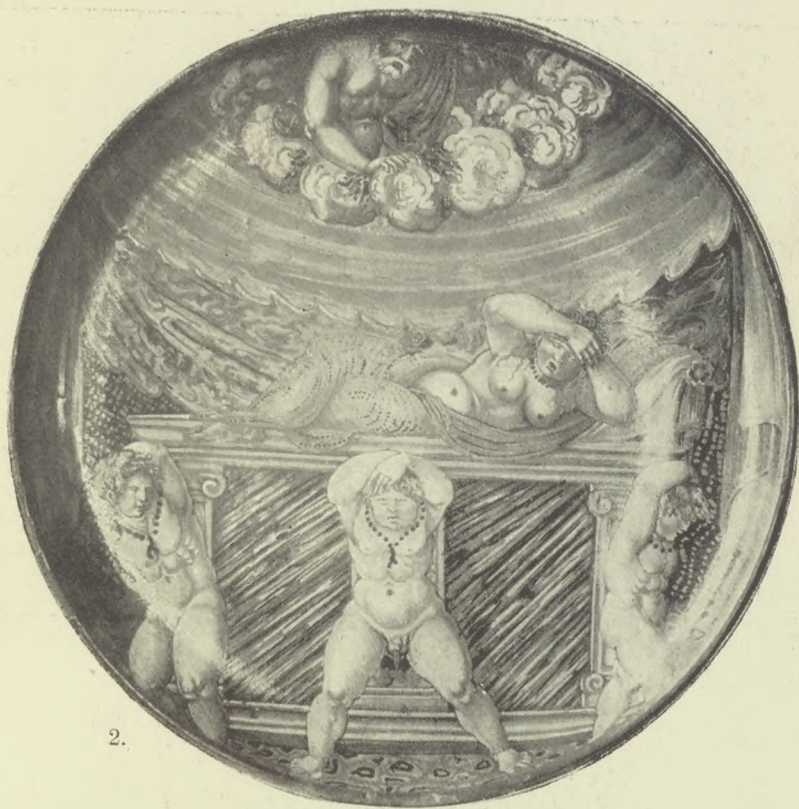
XXXIX. tábla után következő LX. tábla szám helyett: XL. tábla olvasandó.

LXXII. tábla, 140. szám „második feléből“ helyett: „végéről“ és „aus der zweiten Hälfte“ helyett: „Ende“ olvasandó.

LIBRARY

17. The first of these is the "History of the
County of Middlesex" by John Stow, which
was published in 1597. It is a valuable
source of information about the county in the
16th century. The second is the "Survey of
the County of Middlesex" by John Stow, which
was published in 1597. It is a valuable
source of information about the county in the
16th century. The third is the "Survey of
the County of Middlesex" by John Stow, which
was published in 1597. It is a valuable
source of information about the county in the
16th century.

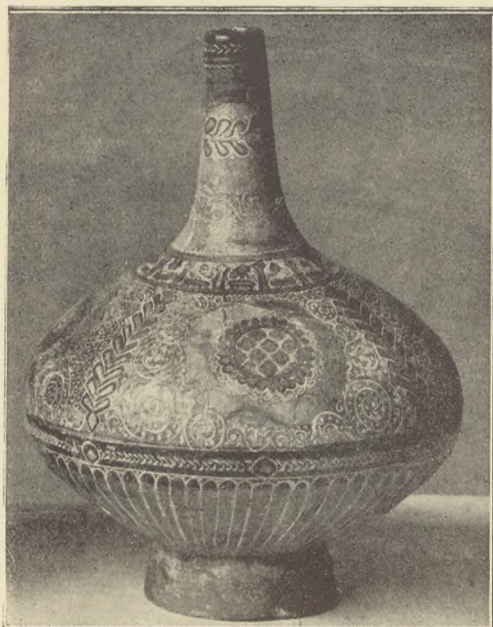
2.

3.

2. Majolikátál fémfényű mázzal. Jupiter és Semele alakjával. Giorgio Andreoli mester munkája. Gubbio, 1529.
3. Palissy-féle tál. Francia, XVI. század.

2. Lüstrierte Majolikaschüssel des Meisters Giorgio Andreoli von Gubbio mit der Darstellung der Semele-Sage. 1529.
3. Palissy-Schüssel. Französisch, XVI. Jahrhundert.

4.

6.

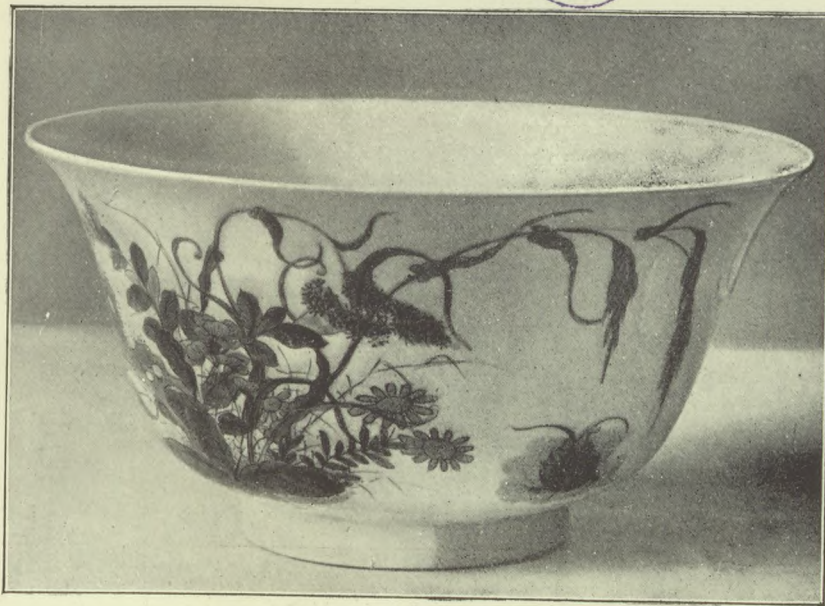
5.

4. Perzsa cseréppalack. XIV. század.
 5. Födeles váza, fajansz. Adr. Pynacker műve. Delft, XVII—XVIII. század.
 6. Levesestál, fajansz. Milanó, XVIII. század.
4. Persische Tonflasche. XIV. Jahrhundert.
 5. Deckelvase. Fayence, die Bemalung von Adrien Pynacker. Delft, XVII—XVIII. Jahrhundert.
 6. Suppenterrine. Fayence. Milano, XVIII. Jahrh.

7.

8.

7. Teáskanna, porcellán, ú. n. „Famille verte“. Kina, XVII. század.
8. Mély tál, kínai porcellán. XVII. század.

7. Teekanne. Sog. Famille verte. XVII. Jahrh.
8. Schale, Porzellan. China, XVII. Jahrh.

9.

11.

10.

9. Teáskanna, vörös Böttger-cserép, beköszörült díszítéssel. 1710 körül.
 10. Teáskanna, kávéskanna és teatartó. Böttgerporcellán. 1715–20.
 11. Fődeles csésze. Bécsi porcellán. 1725 körül.

9. Teekanne aus rotem Böttgersteinzeug mit eingeschnittenem Dekor, um 1710.
 10. Teekanne, Kaffeekanne und Teebüchse aus Böttgerporzellan. 1715–20.
 11. Deckelschale. Porzellan. Wien, um 1725.

12.

13.

12. Födeles váza. Meisseni porcellán *AR* jeggyel. 1730 körül.
 13. Födeles pohár és csokoládéskanna, Herold-festéssel. Meissen, 1735–40.

12. Deckelvase, Porzellan. Meissen. Marke *AR*. Um 1730.
 13. Gedeckelter Becher und Chokoladekanne, Porzellan, mit Herold-Malereien. Meissen, 1735–40.

14.

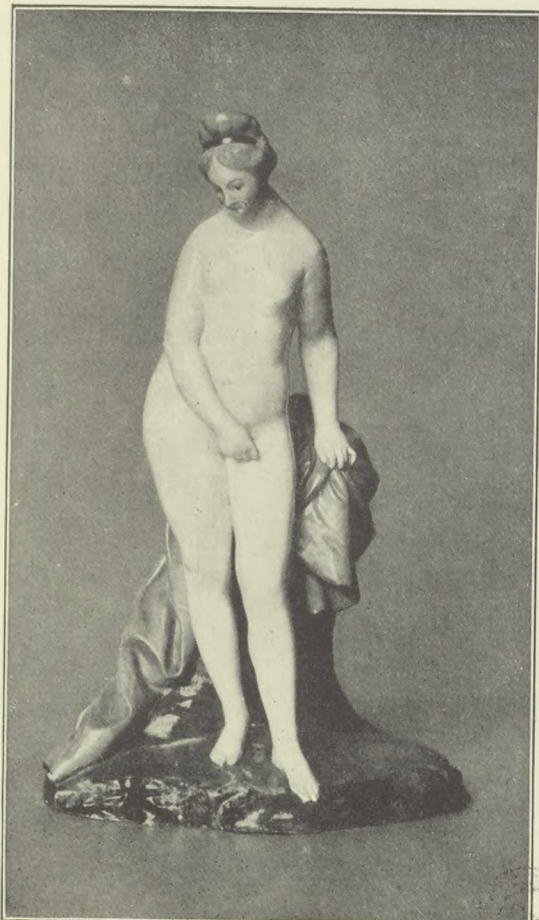
15.

16.

14. Parasztleány és dudáslegény. Meisseni porcellán, 1760 körül.
 15. Kupa, kobaltkék dísszel. Meissen, 1730 körül.
 16. Madarász. Meisseni porcellán. Kaendler mintája. 1740 körül.

14. Porzellangruppe; Bauernmädchen mit Dudelsackpfeifer. Meissen, um 1760.
 15. Humpen; Porzellan mit kobaltblauem Dekor. Meissen, um 1730.
 16. Vogelfänger. Meissener Porzellan. Modell v. Kaendler, um 1740.

17.

18.

19.

20.

17. Vénusz. Höchsti porcellánszobrocska. J. P. Melchior mintája. 1771-ből.
 18. Pásztor. Meisseni porcellánszobrocska 1760 tájáról.
 19. Bolonyézer. Meisseni porcellánszobrocska, Kaendler mintája. 1740 tájáról.
 20. Oroszlán. Meisseni porcellánszobrocska, Kaendler mintája. 1753 tájáról.

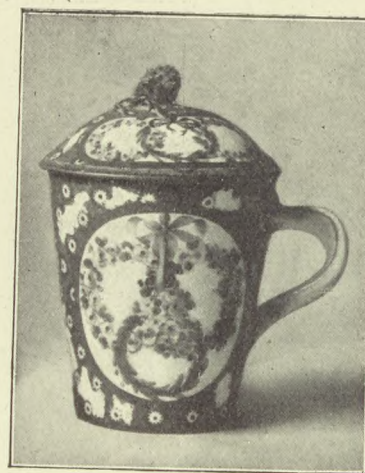
17. Porzellanstatuette: Venus. Modell v. J. P. Melchior. 1771.
 18. Porzellanstatuette: Schäfer. Meissen, um 1760.
 19. Porzellanstatuette: Bologneser Hündchen. Modell von Kaendler. Meissen, um 1740.
 20. Porzellanstatuette: Löwe. Modell von Kaendler. Meissen, um 1753.

21.

22.

23.

21. Cukortartó. Bécsi porcellán. Du Paquier-korszak. 1730 körül.

22. Teáskanna, kék alapon reliefarany-díszítéssel. Bécs. Sorgenthal-korszak. 1800 körül.

23. Fődeles csésze. Sèvres, 1775.

21. Zuckerdose, Porzellan. Wien, um 1730. Periode Du Paquier.

22. Teekanne, Porzellan, mit Goldreliefdekor, auf bleu royal-Grund. Wien, um 1800. Periode Sorgenthal.

23. Bouillontasse. Weichporzellan. Sèvres, 1775.

24.

24. Európa. Színes porcellánszobrocska. Bécs, 1760 k. 24. „Europa“. Bunte Porzellangruppe. Wien, um 1760.

25.

25. „Azsia“. Színes porcellán. Bécs, 1760 tájáról.

25. „Asien“. Bunte Porzellangruppe. Wien, um 1760.

26.

26. Győzelmi apothéozis, színes porcellán. Niedermeyer mintája. Bécs, 1765 körül.

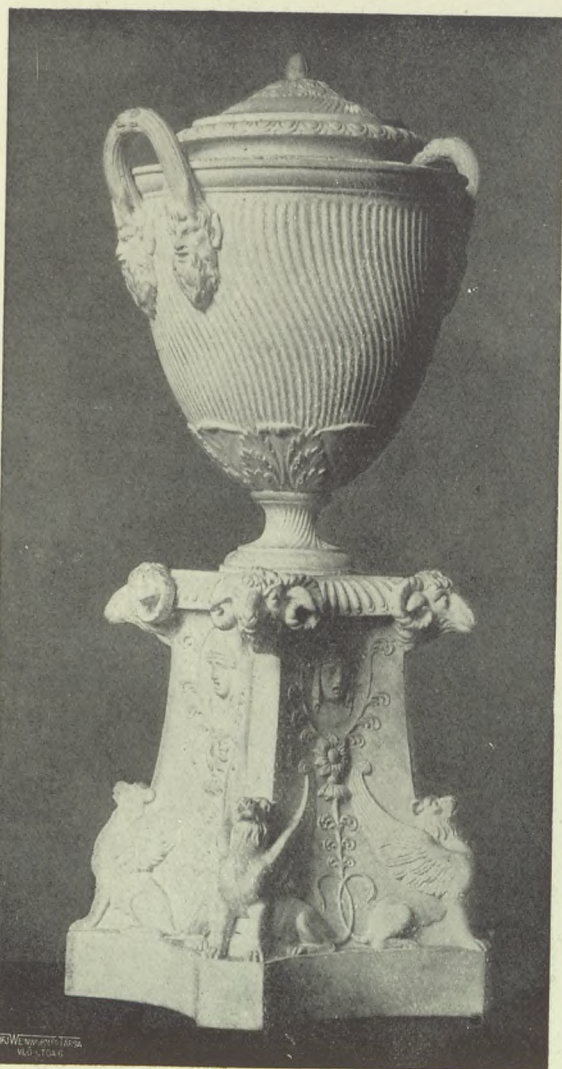
26. Sieges-Apotheose. Bunte Porzellangruppe. Modell von Niedermeyer. Wien, um 1765.

27.

27. Fehér porcelláncsoport. Bécs, 1760 körül.

27. Unbemalte Porzellangruppe. Wien, um 1760.

28.

29.

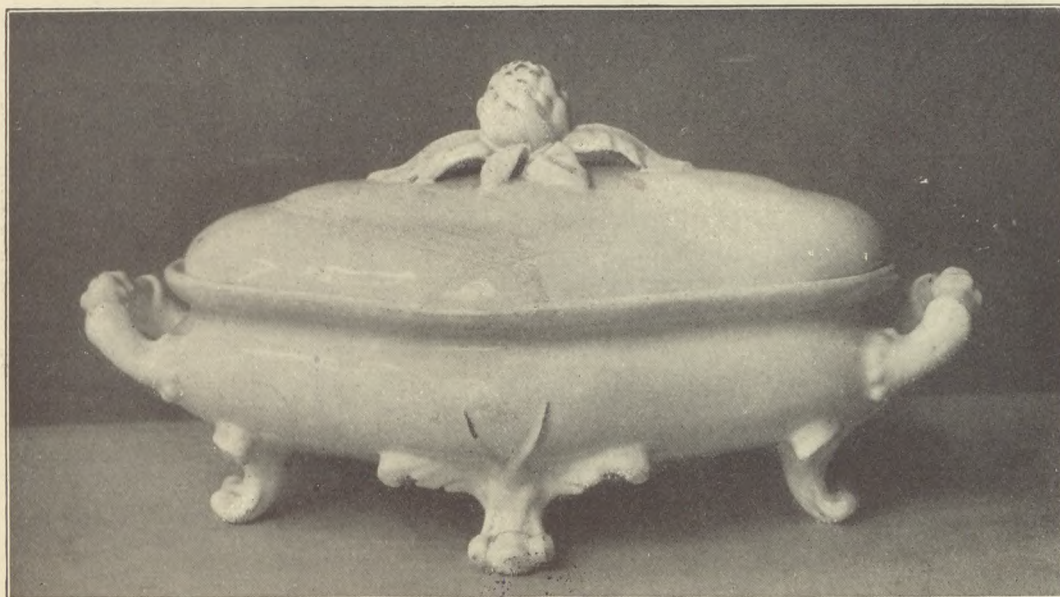

30.

28. Biscuit díszedény. Bécs, 1800 körül.
 29. Fehér porcelláncsoport. Bécs, 1770 körül.
 30. Kis nőalak. Frankenthal, 1770 körül.

28. Biscuitvase. Wien, um 1800.
 29. Unbemalte Porzellangruppe. Wien, um 1770.
 30. Frauenfigur. Frankenthal, um 1770.

31.

32.

33.

31. Holicser fajanszok: Levestál. XVIII. század.
 32. Levestál színes díszítéssel. Holics, XVIII. század.
 33. Patikaedény, Telekessy Imre egri püspök († 1715) címerével. Holics, XVIII. század.

31. Holicser Fayencen: Suppenschüssel. XVIII. Jahrh.
 32. Suppenschüssel, farbig bemalt. XVIII. Jahrh.
 33. Apothekenflasche mit dem Wappen des Bischofs Emerich Telekessy († 1715). XVIII. Jahrhundert.

34.

35.

36.

37.

34-35. Holicser fajanszok: Színes tányérok. XVIII. sz.
36. Szűz Mária. Kemény cserép. Holic, XVIII. sz. v.
37. Virágtartó. Holic, XVIII. század.

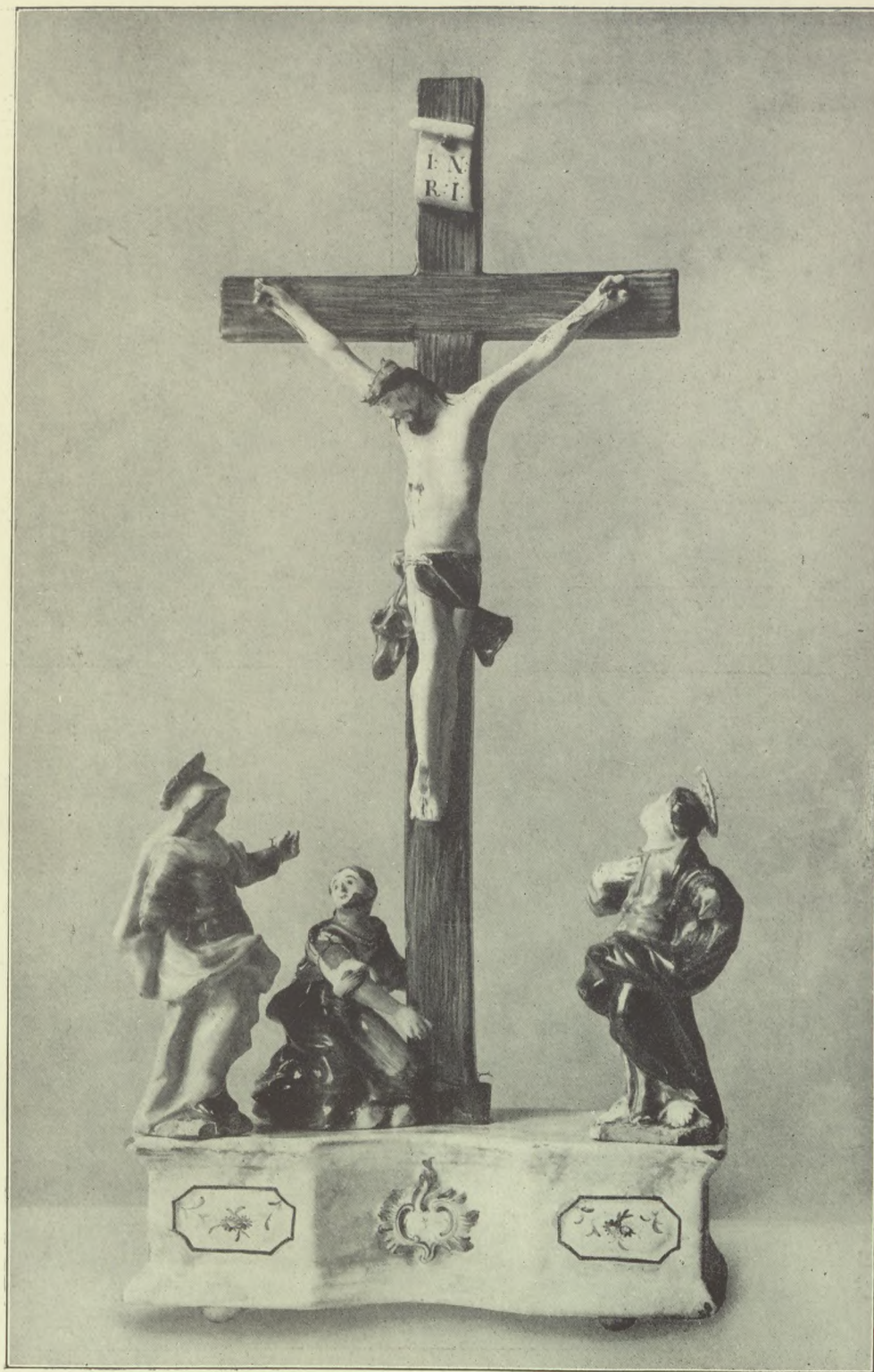
34-35. Holicser Fayencen: Buntbemalete Teller. XVIII. Jahrh.
36. Madonna. Steingut, Ende XVIII. Jahrh.
37. Blumenhälter. XVIII. Jahrhundert.

38.

38. Madonnaszobrocska. Holicsi fajansz. 1750–60.

38. Madonnen-Statuette. Fayence. Holics, 1750–60.

39.

39. Kálvária. Holicsi színes fajansz. XVIII. század.

39. Kalvarienberggruppe, bunt bemalt. Holics, XVIII. Jahrhundert.

40.

41.

42.

43.

40. Holicsi fajanszok: Triton-formájú asztaldísz. XVIII. század.

41. Sótartó. Holics, XVIII. század.

42. Sótartó ülő férfi alakjával. Bécs, 1760 körül.

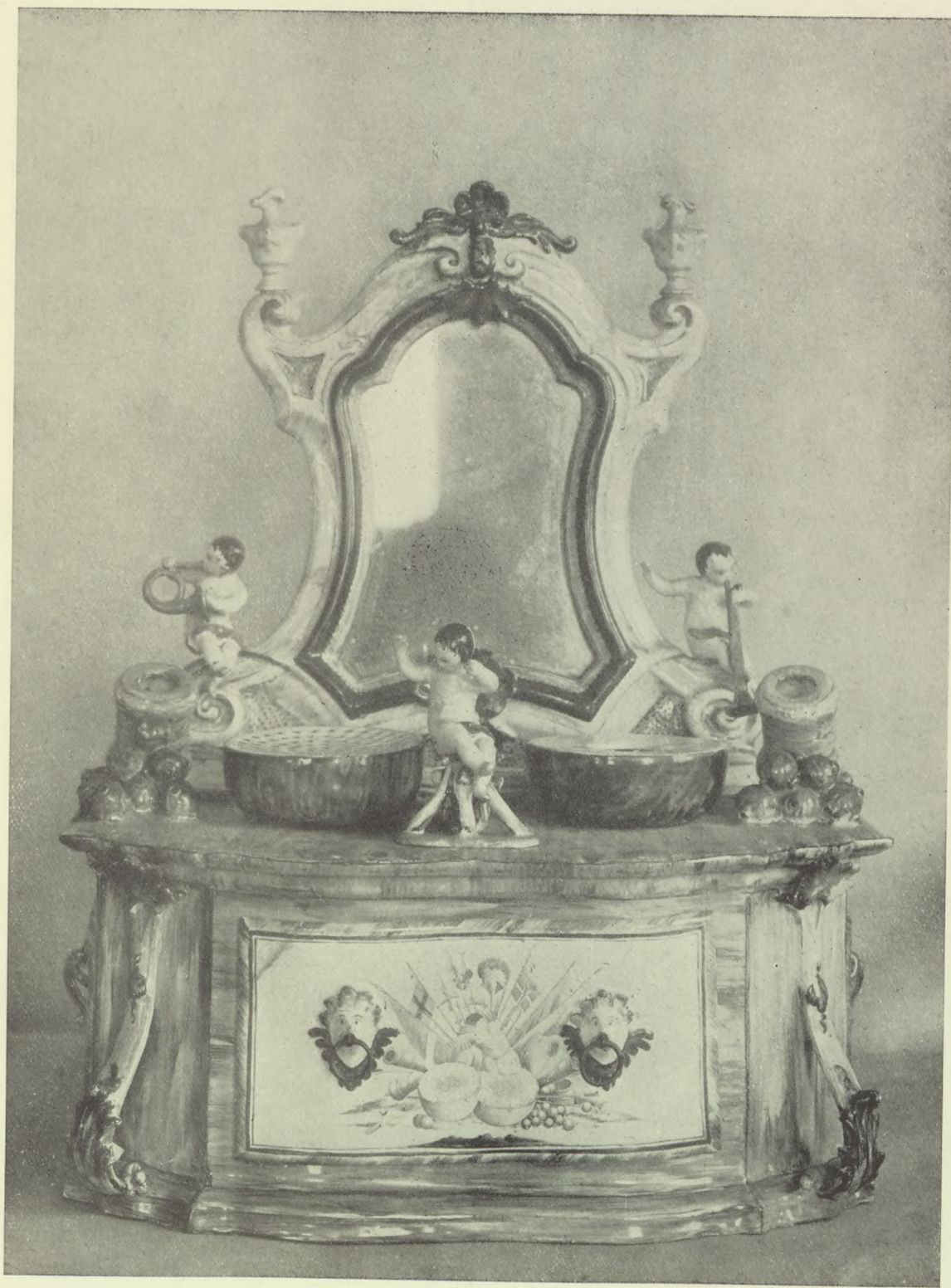
43. Sótartó ülő férfi alakjával. Holics, 1760 körül.

40. Holicsi Fayencen: Tafelaufsatz. XVIII. Jahrh.

41. Salzfass. XVIII. Jahrhundert.

42. Salzfass. Porzellan, mit sitzender männlicher Gestalt. Wien, um 1760.

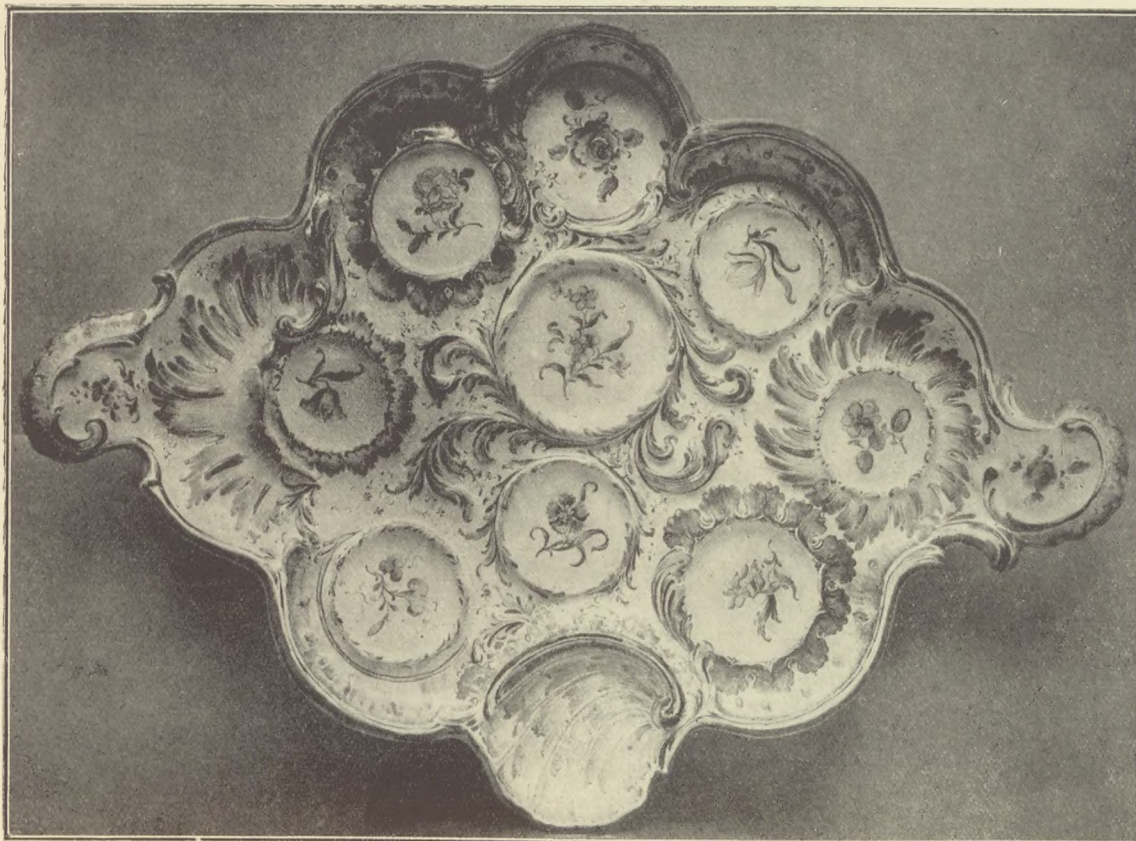
43. Salzfass. Fayence, mit sitzender männlicher Gestalt. Holics, um 1760.

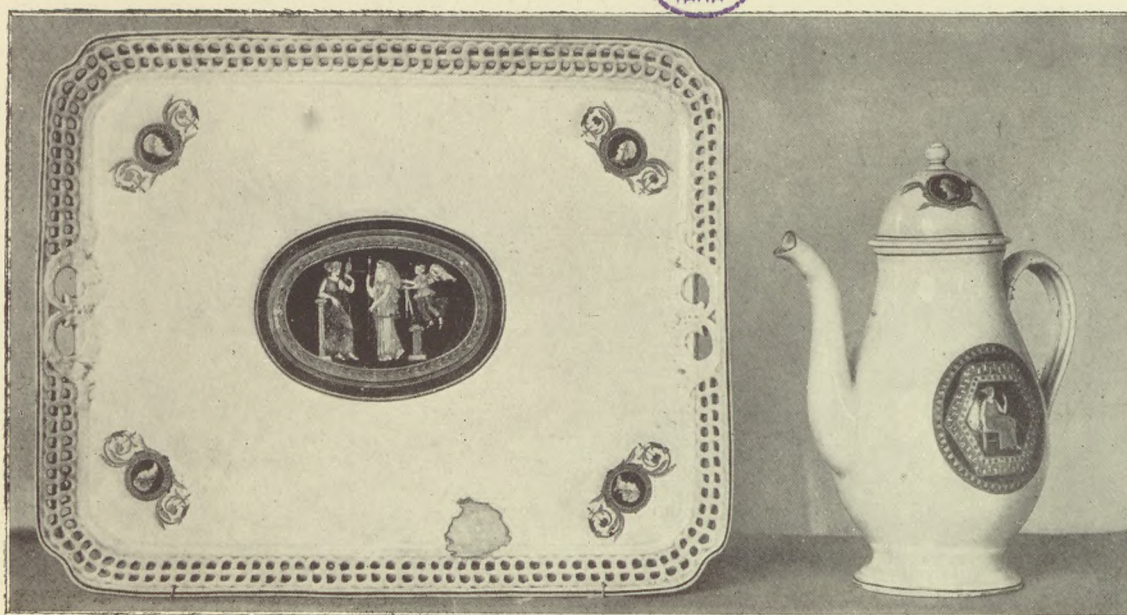
44.

44. Tintatartó. Holicsi fajansz, színes díszítéssel. 1760 körül.

44. Tintenzeug. Fayence, mit buntem Dekor. Holics, um 1760.

45.

46.

45. Fajansztál színes domború díszítéssel. XVIII. sz.
46. Holicai edények: Tálca és kanna. Kemény cserép.
XIX. század eleje.

45. Fayence-Platte mit farbigem Reliefdekor. XVIII.
Jahrhundert.

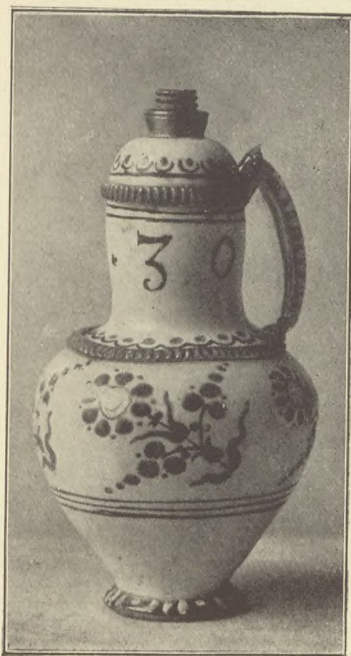
46. Platte und Kanne. Steingut. Anfang XIX. Jahrh.

56.

47. Fedeles serleg. Kőszörült üveg, Zrinyi kirohanását ábrázoló jelenettel. Jelezve: Oppitz, Kassán. Magyar, XIX. sz. e. f.

47. Deckelpokal. Glas, mit geschnittener Schlachten-szene: Zrinyis Tod. Bezeichnet „Oppitz Kassán“ (Oppitz in Kaschau). Ungarisch, XIX. Jahrh. E. H.

48.

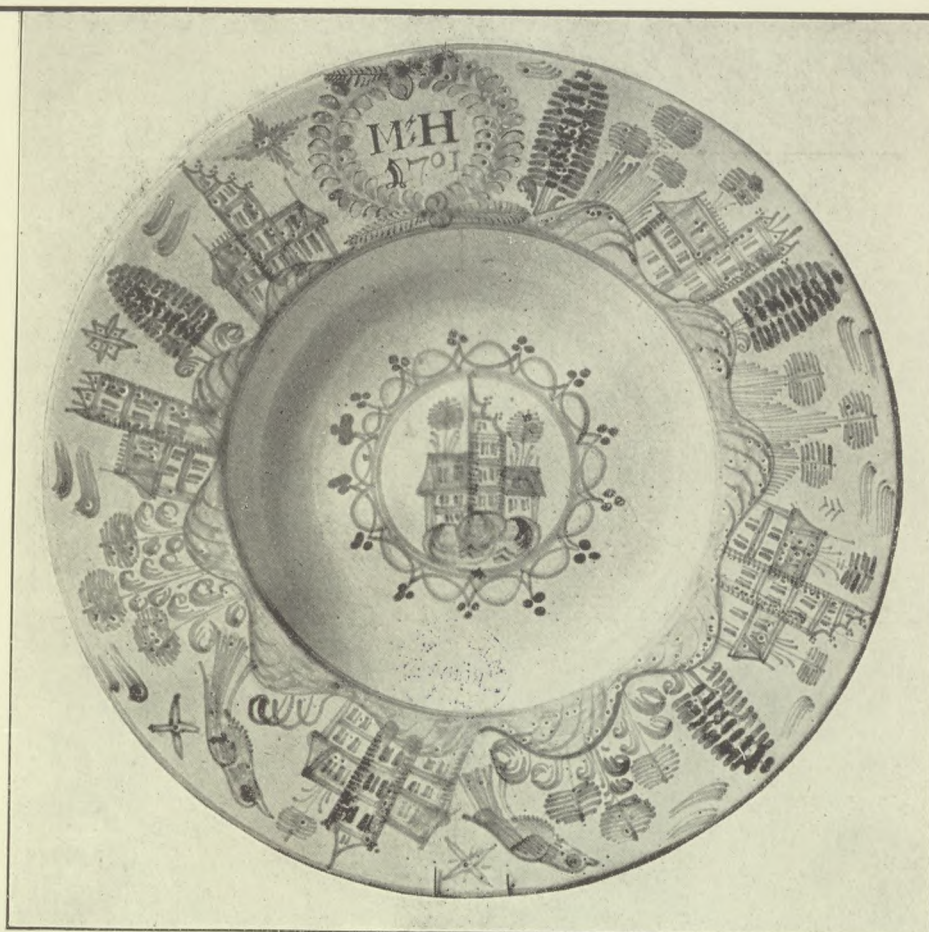
49.

50.

48. Tejüvegkancsó színes mázdiszítéssel. Magyar, 1630.
 49. Üvegpalack, fedelén a Bethlen és Mikes grófok címereivel. Magyar, XVII. század.
 50. Ónmázás tál, színes díszítéssel. Magyar, 1610.

48. Krug, Milchglas mit bunten Emailfarben bemalt. Ungarisch, 1630.
 49. Glasflasche, am Deckel die Wappen der gräflichen Familien Bethlen und Mikes. Ungarisch, XVII. Jahrh.
 50. Schüssel m. Zinnglasur, bunt bemalt. Ungarisch, 1610.

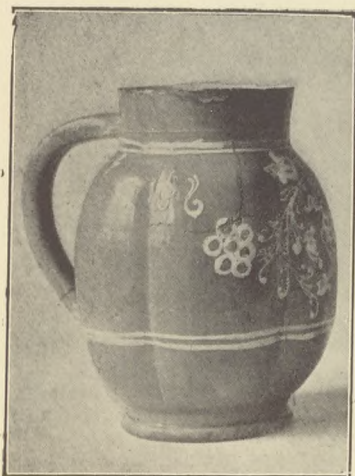
51.

52.

51—52. Magyar fehér edények. 1701, 1695 és 1606.

51—52. Ungarisches Weissgeschirr. 1701, 1695 u. 1606.

53.

54.

55.

53—54. Két kékmázás korsó. Magyar, 1679 és 1655.
55. Két kékmázás cseréptányér. Magyar, 1670 és 1725.

53—54. Zwei Tonkrüge, blau glasiert. Ungarn, 1679
und 1655.

55. Zwei Tonteller, blau glasiert. Ungarn, 1670 u. 1725.

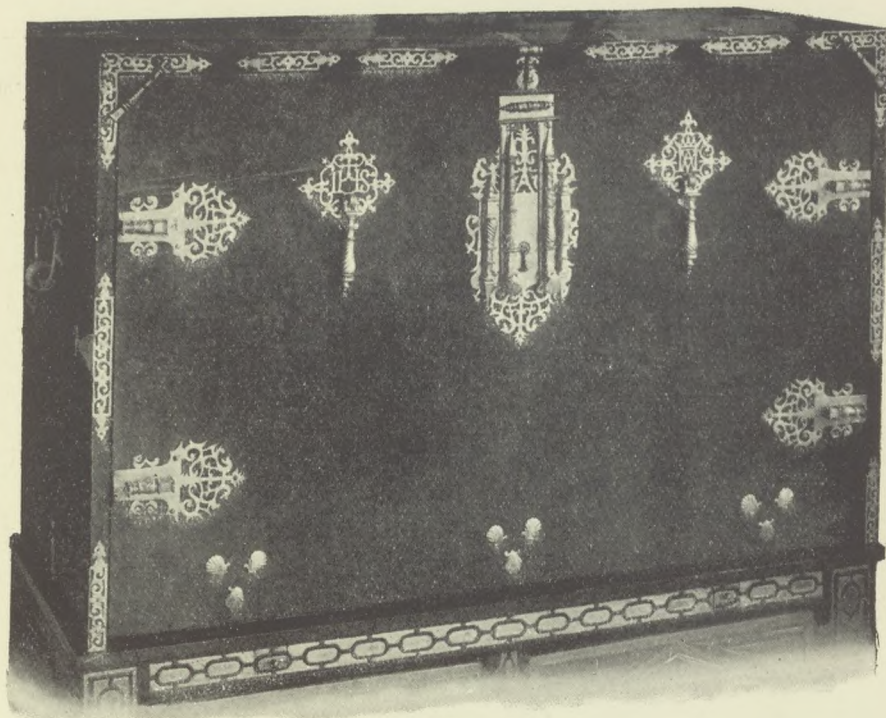

56.

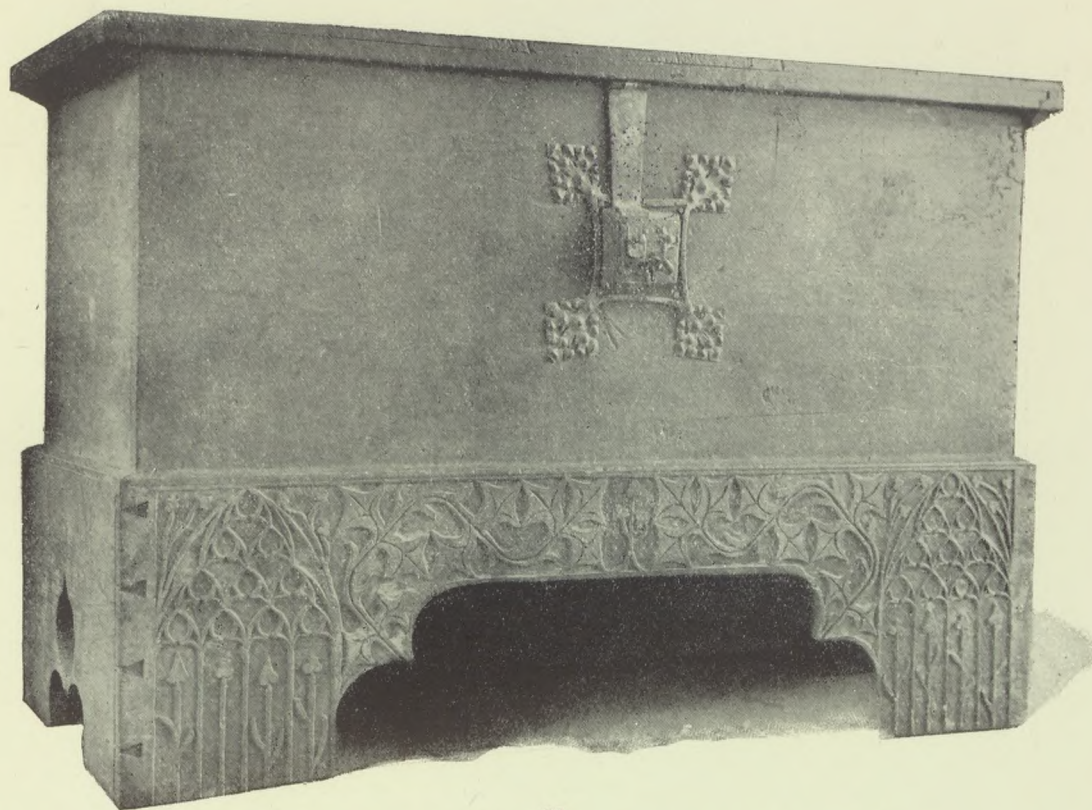
56. Céh- és boroskorsók. Magyar, XVIII—XIX. sz.

56. Ungarische Zunft- und Weinkrüge. XVIII—XIX. Jahrhundert.

57.

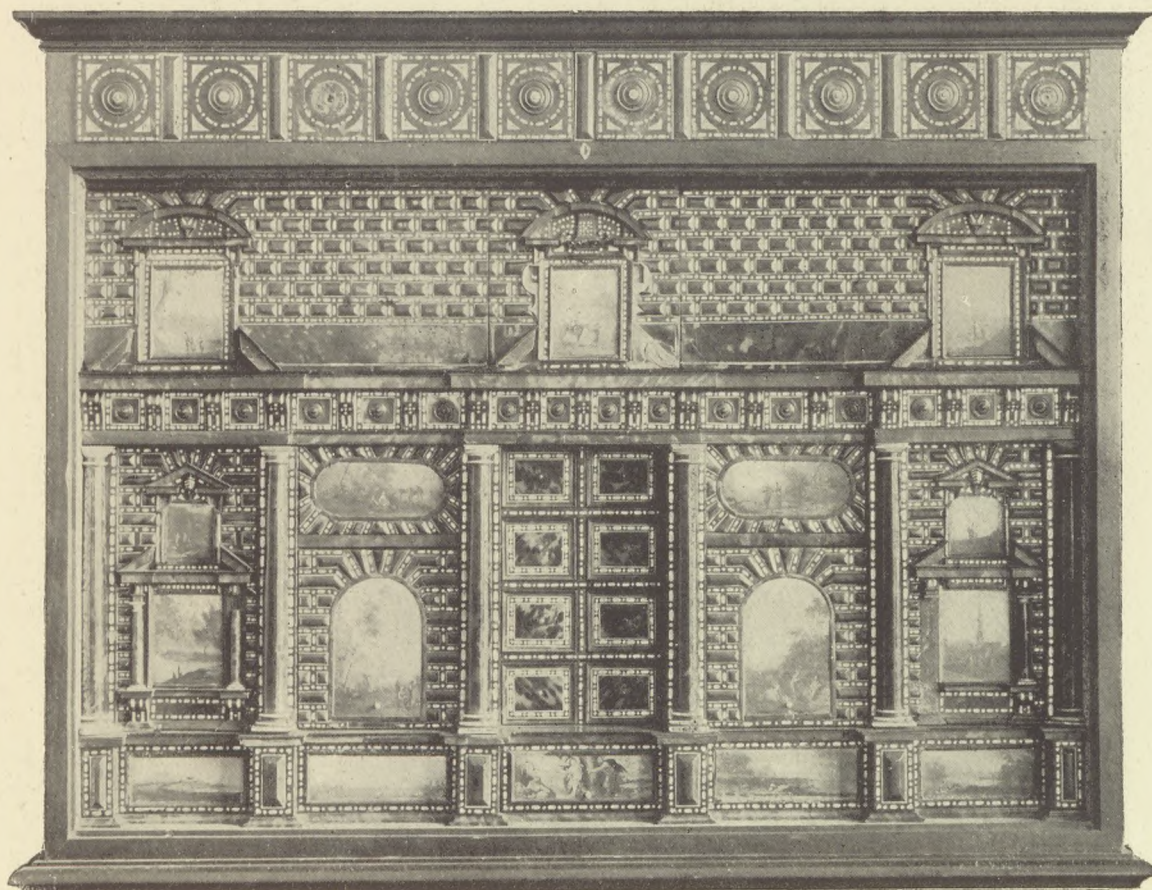
58.

57. Ebenfa-írószekrény, aranyozott vasveretekkel. Spanyol. XVI. század.

58. Faragott láda. Dél-tirol, XVI. század.

57. Sécrétaire. Ebenholz, mit verg. Eisenbeschlägen. Spanische Arbeit, XVI. Jahrhundert.

58. Geschnitzte Truhe. Südtirol, XVI. Jahrhundert.

60.

59.

59. Diófából faragott kelengyeláda. Olasz. XVI. század vége.
 60. Gyöngyház- és békateknőberakással díszített lábas szekrény felső része. Németalföld. XVII. század.

59. Truhe, Nussholz. Italienische Arbeit, Ende XVI. Jahrhunderts.
 60. Oberteil eines Schrankes mit Schildpatt- u. Perlmutter-Intarsien. Niederländische Arbeit, XVII. Jahrhundert.

61.

61. Emeletes szekrény, tölgyfa, faragott díszítéssel.
Hollandia, XVII. század. Nemes Marcel úr ajándéka.

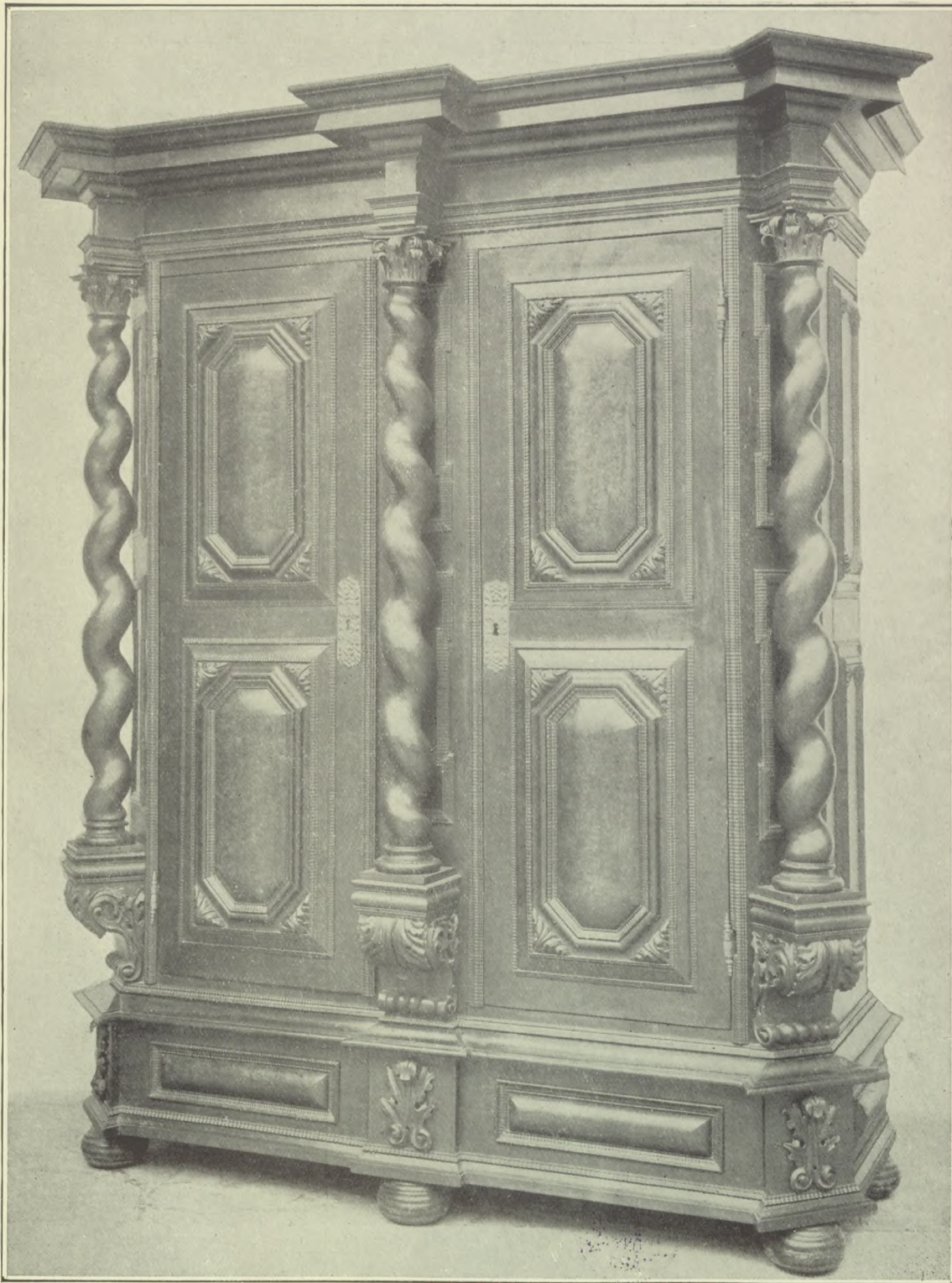
61. Schrank aus Eichenholz, geschnitzt. Holländisch, XVII.
Jahrhundert. Geschenk des Herrn Marcel v. Nemes.

62.

62. Ruhaszekrény paliszander- és ébenfából. Németalföld, XVII. század.

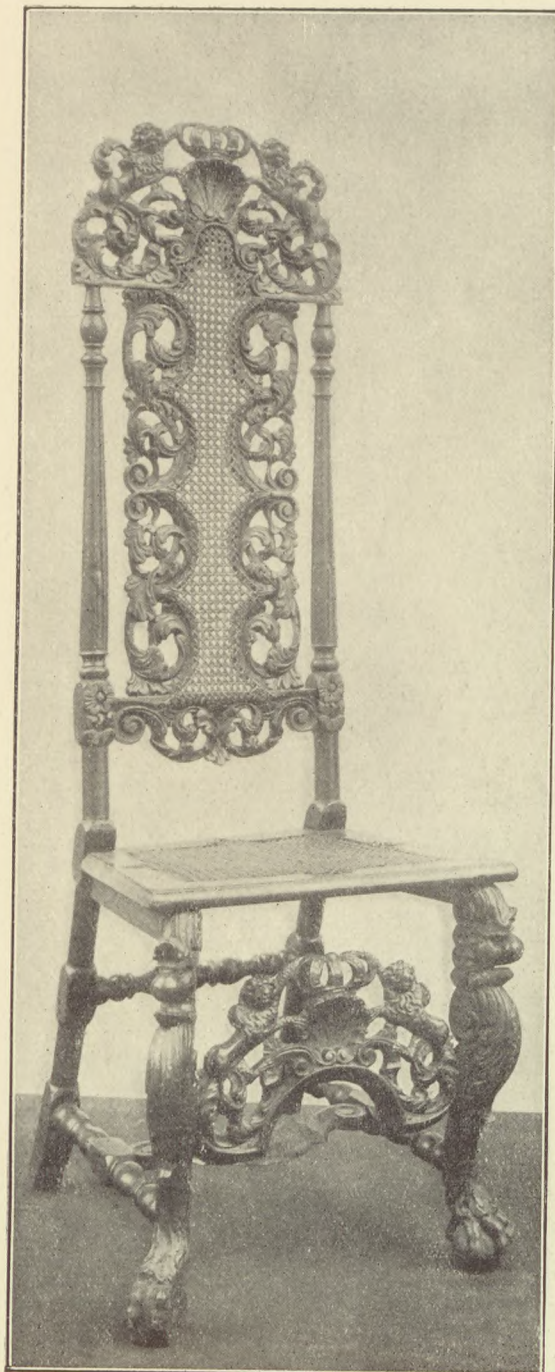
62. Kleiderschrank, Palisander und Ebenholz. Niederländisch, XVII. Jahrhundert.

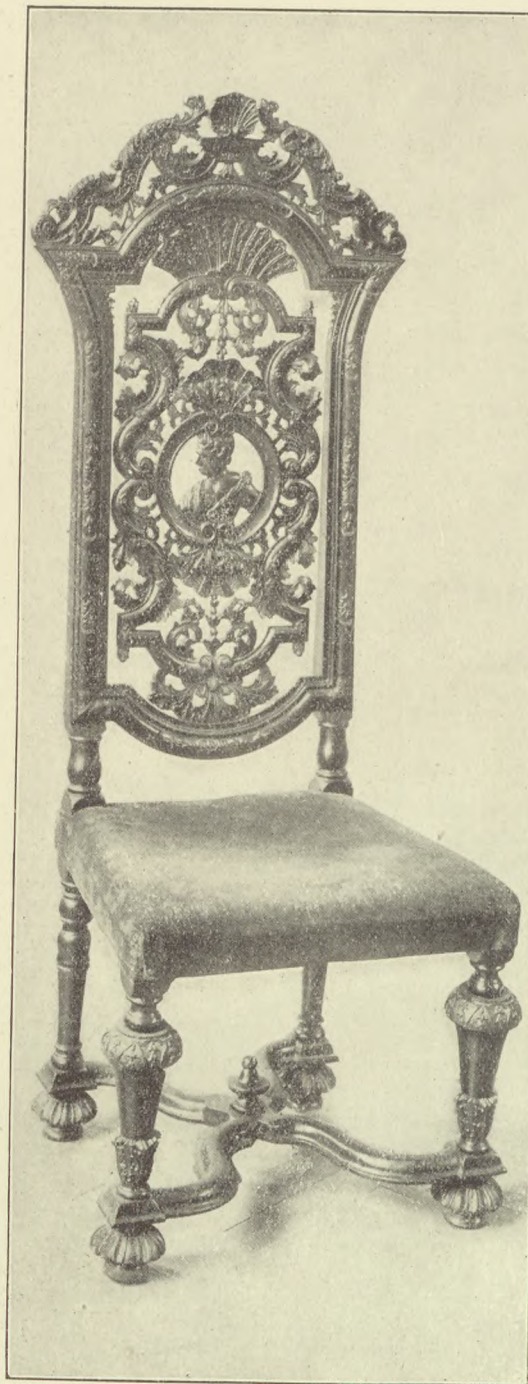
63

63. Ruhaszekrény diófaból. Osztrák, XVII. század.

63. Kleiderschrank, Nussholz. Österreich, XVII. Jahrhundert.

64.

65.

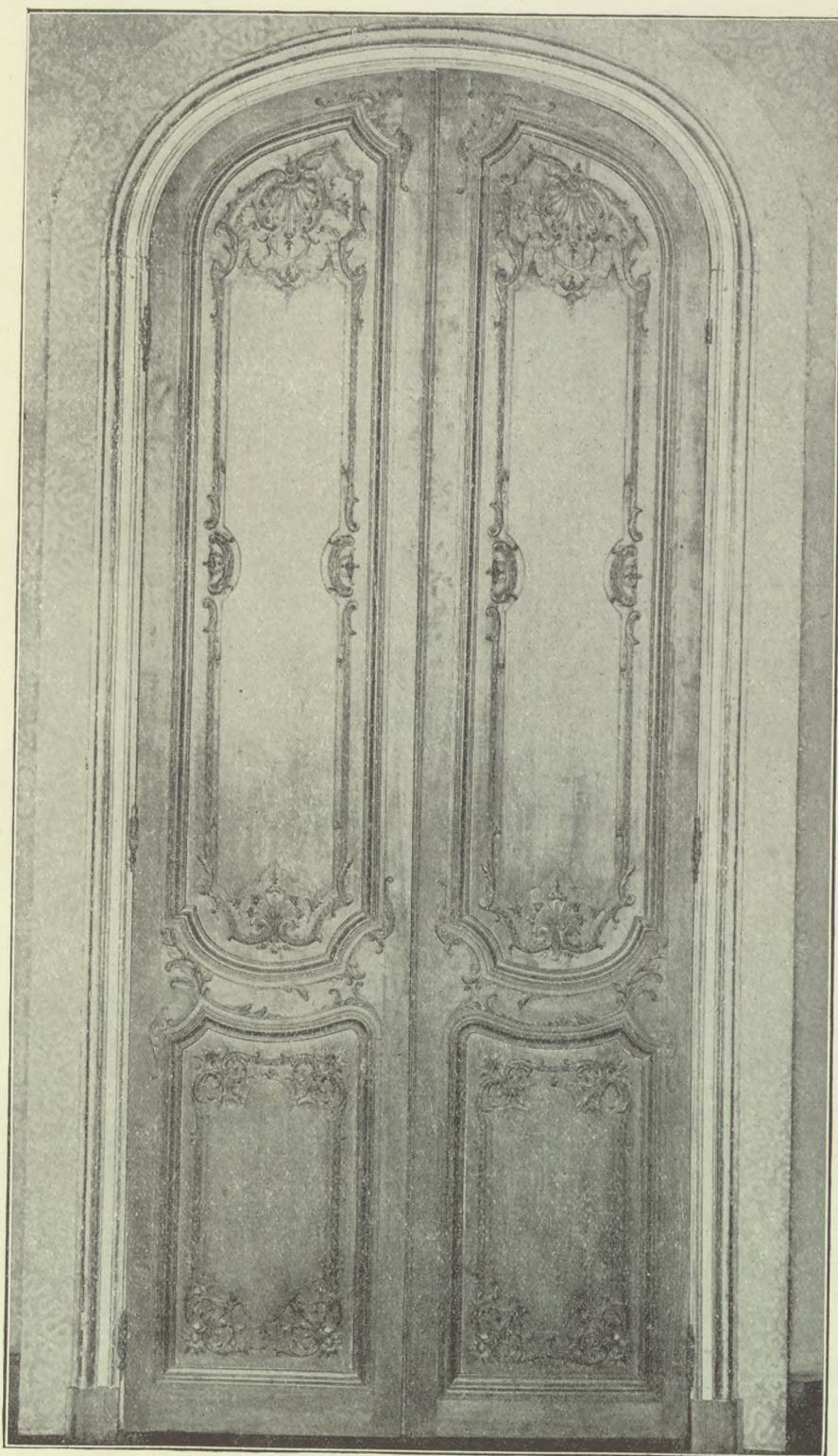

64. Tölgyfából faragott, nádfonatú szék. Angol, XVII. század.

65. Mahagónifából faragott szék. Angol, XVII. század. Ú. n. William and Mary-stílus.

64. Sessel aus Eichenholz geschnitzt, mit Rohrgeflecht. England, XVII. Jahrhundert.

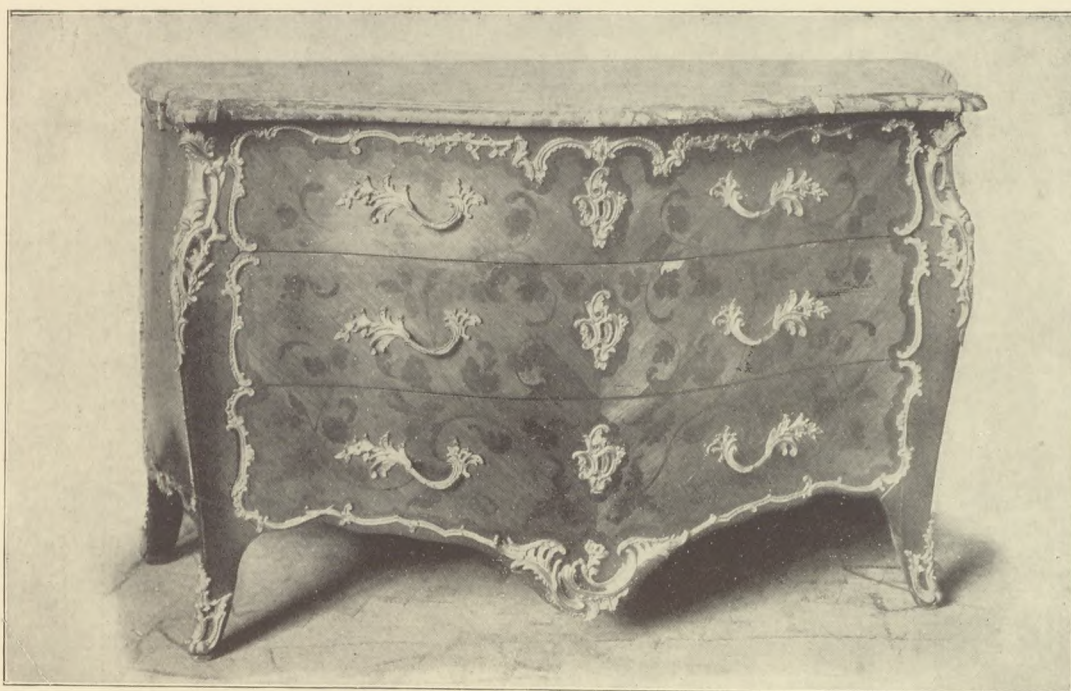
65. Sessel aus Mahagoni geschnitzt. England, XVII. Jahrhundert. Sogen. William and Mary-Stil.

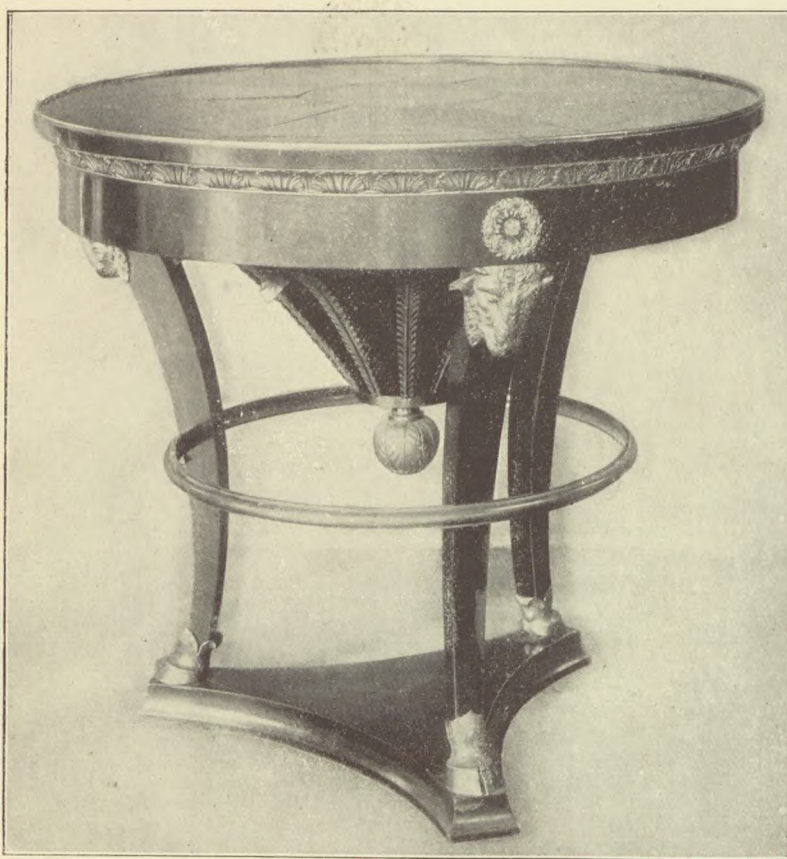
66.

66. Tölgyfából faragott ajtó. Francia, XVIII. század eleje. Régence-stílus.

66. Türe aus Eichenholz geschnitzt. Frankreich. Anfang XVIII. Jahrhunderts. Stil Régence.

67.

68.

67. Fiókos szekrény, rózsza- és paliszanderfa, bronzveretekkel. Francia, XVIII. század közepe.

68. Asztal mahagonifából, aranyozott bronzdíszítésekkel. Francia, Empire.

67. Kommode, Rosenholz und Palisander, mit Bronzebeschlägen. Französisch, Louis XVI.

68. Tisch, Mahagoni mit vergoldeten Bronzebeschlägen. Französisch, Empire.

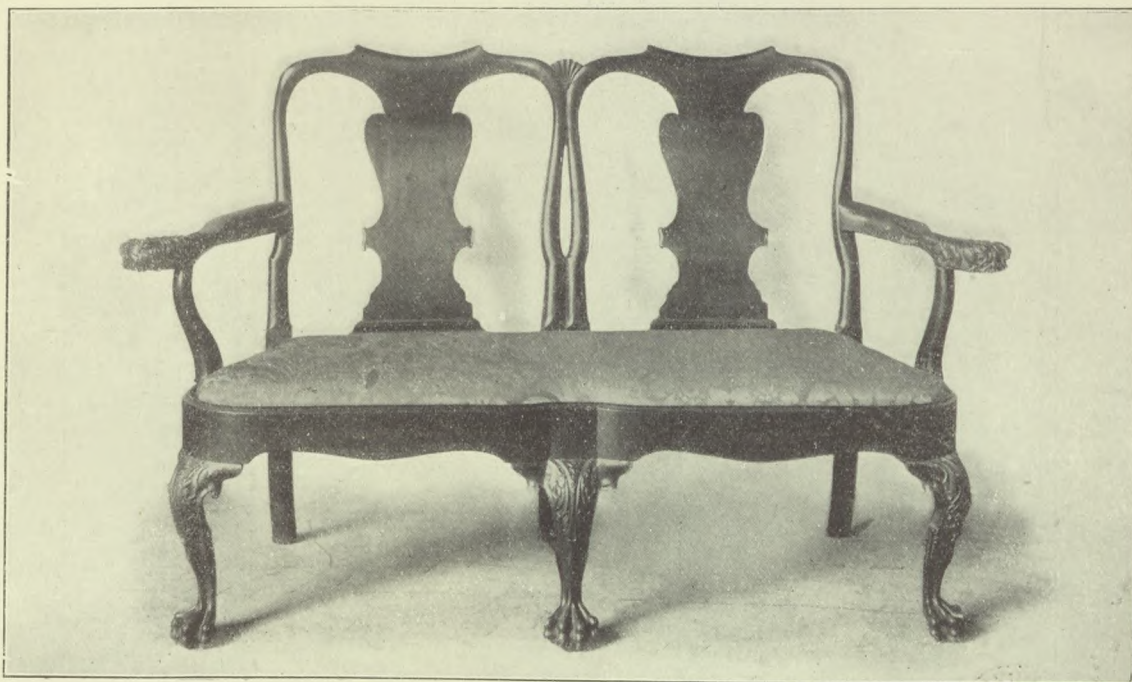

69.

70.

71.

69. Karosszék selyemfából (satinwood). Angol, XVIII. század vége. Sheraton-stílus.
 70. Paliszanderfából faragott szék. Angol, XIX. század közepe. Glück Frigyes úr ajándéka.
 71. Settee. Mahagonifából, faragott, párnázott pad. Angol, XVIII. század. Chippendale-stílus.

69. Sessel aus Satinwood, geschnitzt. England, Ende XVIII. Jahrhunderts. Sheraton-Stil.
 70. Sessel aus Palisanderholz, geschnitzt. England, Mitte XIX. Jahrh. Geschenk des Herrn Friedr. Glück.
 71. Gepolsterte Bank, Settee, aus Mahagoni geschnitzt. England, XVIII. Jahrh. Chippendale-Stil.

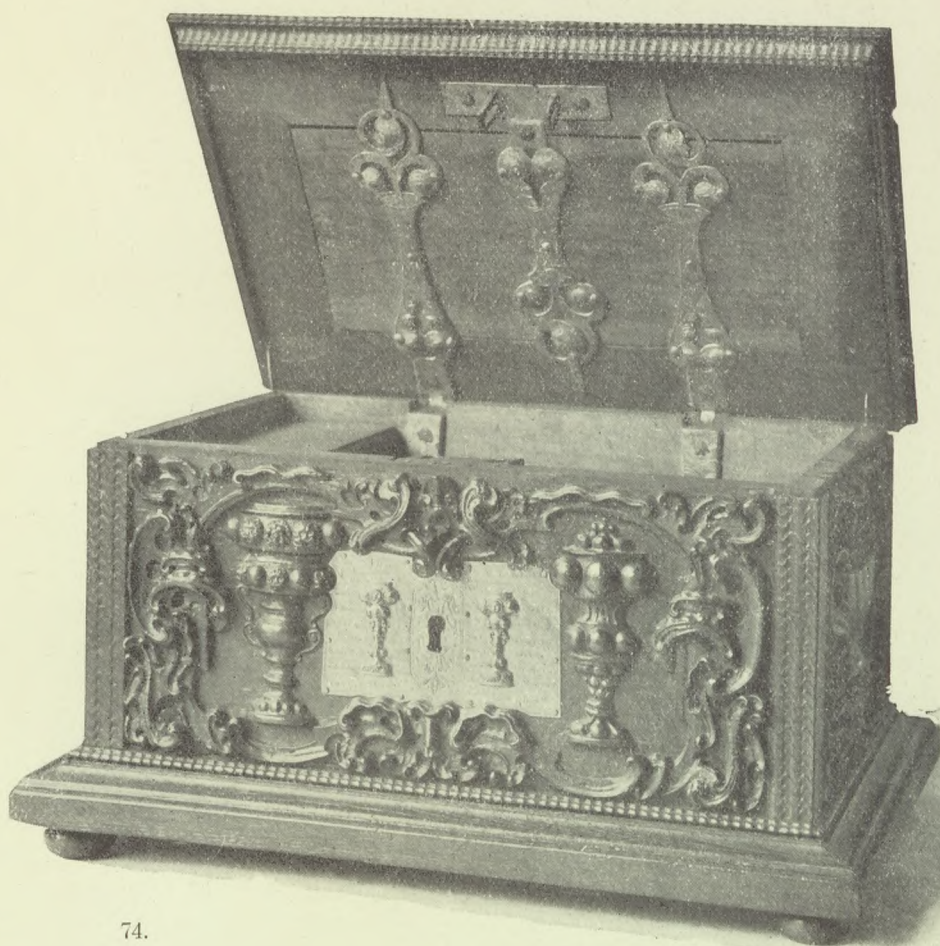
72.

72. Könyvszekrény mahagónifából, festett díszítményekkel. Angol, XVIII. század vége. Sheraton-stílus.

72. Bücherschrank Mahagoni, mit gemalten Ornamenten. England. Ende XVIII. Jahrh. Sheraton-Stil.

73.

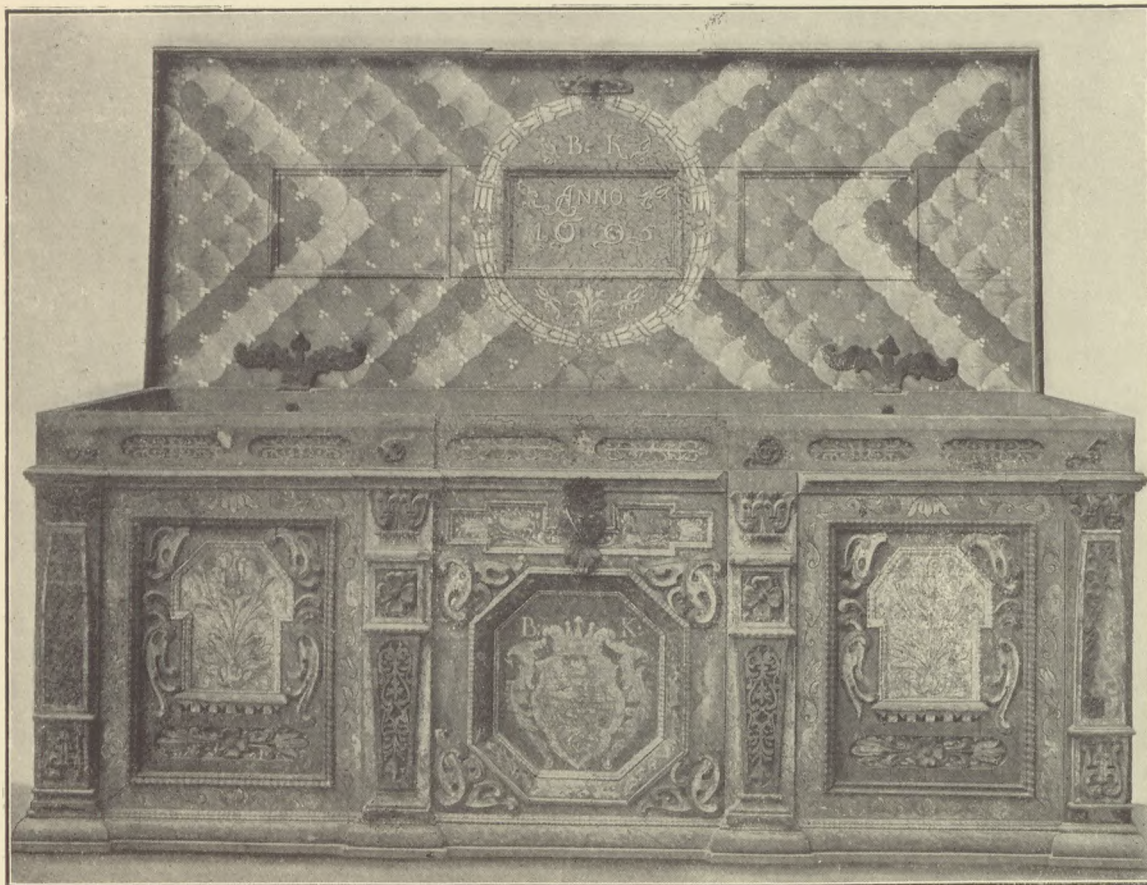
74.

73. Kandalókeret. Hársfa, kemény stukkódíszítéssel. Angol, XVIII. század vége. Adam-stílus.

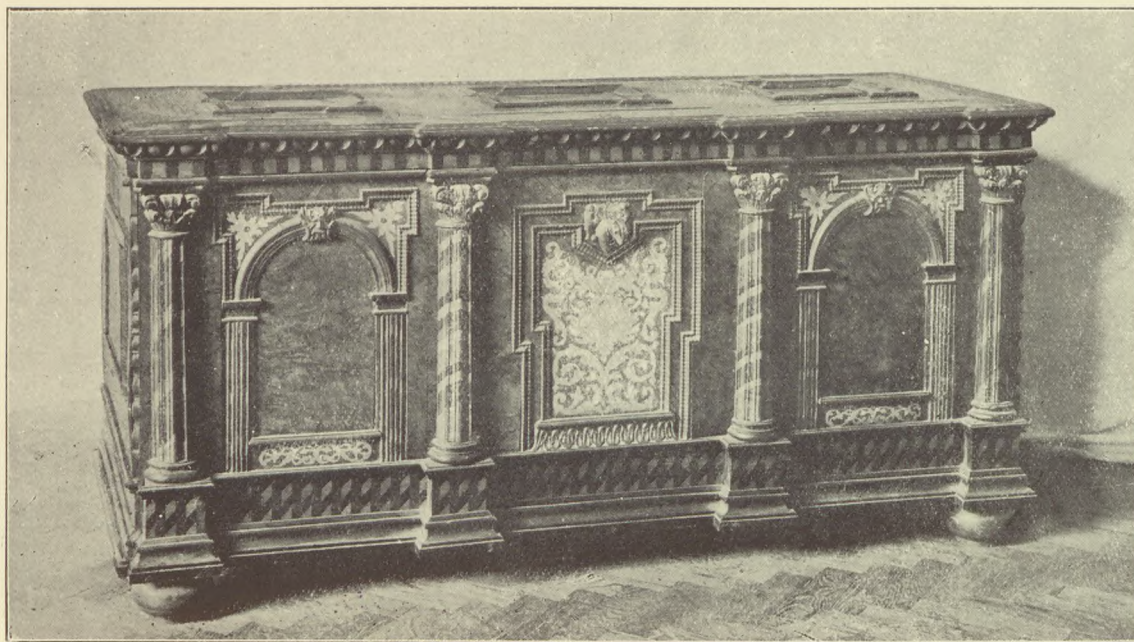
74. A nagyszombati ötvöscéh ládája. Samarjay Dániel munkája. Magyar, 1669.

73. Kaminrahmen. Lindenholz, mit Stuckverzierung. Englisch, Ende XVIII. Jahrhundert. Adam-Stil.

74. Truhe der Goldschmiedezunft in Nagyszombat. Ausgeführt von Daniel Samarjay. Ungarisch, 1669.

75.

76.

75. Gróf Bethlen Kata faragott és festett faládája. 1695.

76. Menyasszonyi láda, diófa, ónberakással, Magyar, XVII. század vége.

75. Geschnitzte und bemalte Truhe der Gräfin Katharine Bethlen. 1695.

76. Brauttruhe, Nussholz mit Zinnintarsien. Ungarn, Ende XVII. Jahrh.

77.

77. Ebédlőszekrény a Szmrecsányi- és Szirmay-címerekkel. XVII—XVIII. század.

77. Speiseschrank mit den Wappen der Familien von Szmrecsányi und von Szirmay. XVII—XVIII. Jahrh.

78.

78. Írószekrény, diófa, berakott jávorfadíszítéssel és aranyozott bronzveretekkel. Magyar, XVIII. század.

78. Secrétaire, Nussholz, mit Ahornintarsien und vergoldeten Beschlägen. Ungarn, XVIII. Jahrhundert.

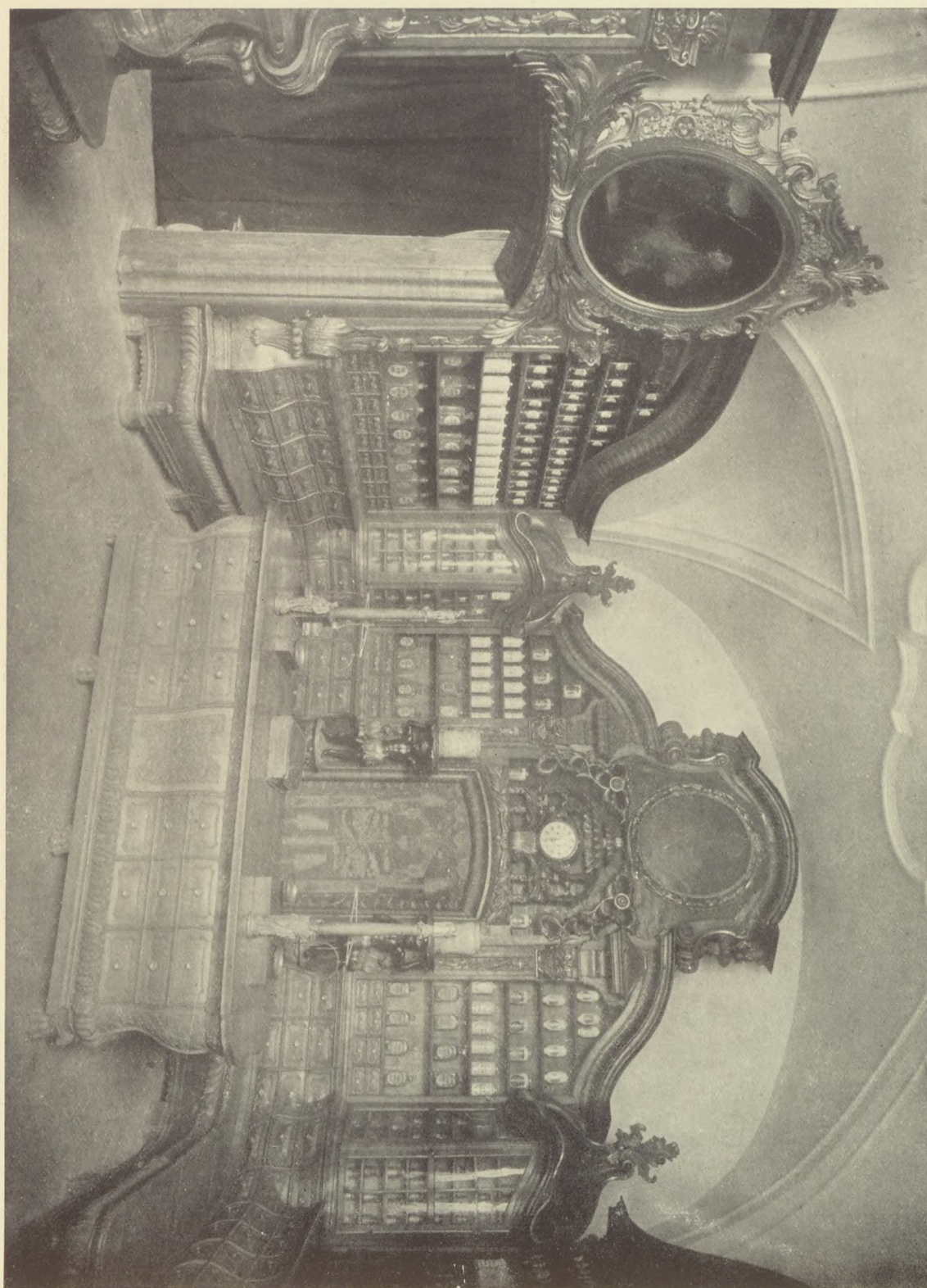

79.

79. Írószekrény, diófa, kétajtós felső résszel. Magyar, XVIII. század.

79. Secrétaire, Nussholz, mit zweitürigem Oberteil. Ungarn, XVIII. Jahrh.

80.

80. A kőszegi gyógyszertár. XVIII. század. (Egykor a Jezsuita rendházban.) 80. Apotheke aus Kőszeg (Güns). XVIII. Jahrhundert. Ehemals im Jesuitenkloster.

81.

81. A sümegi kastély könyvtárszobája. Biró Márton
veszprémi püspök idejéből, 1750 táján.

81. Bibliothek aus dem bischöflichen Schlosse in Sümeg.
Erbaut von Bischof Martin Biró um 1750.

82.

82. Topolyafaszekrény. Magyar, XIX. század eleje.

82. Schrank, Pappelholz. Ungarisch, Anfang XIX. Jahrh.

83.

84.

83. Festett mennyezetrészlet Mezőcsátról, XVII. sz.
84. Térdeplő alakok fából faragva. A pozsonyi székes-
egyház egy síremlékéről. XVII. század.

83. Bemaltes Brett. Teil einer Decke aus Mezőcsát.
XVII. Jahrhundert.
84. Kniende Gestalten aus Holz geschnitzt. Von einem
Grabdenkmal. XVII. Jahrhundert.

85.

86.

87.

85-86. Két kerek bábsütő minta. Magyar, XVII. sz.
87. Bábsütő minta. Magyar, 1640.

85-86. Zwei runde Lebkuchenformen. Ungarisch, XVII. Jahrhundert.
87. Lebkuchenform. Ungarisch, 1640.

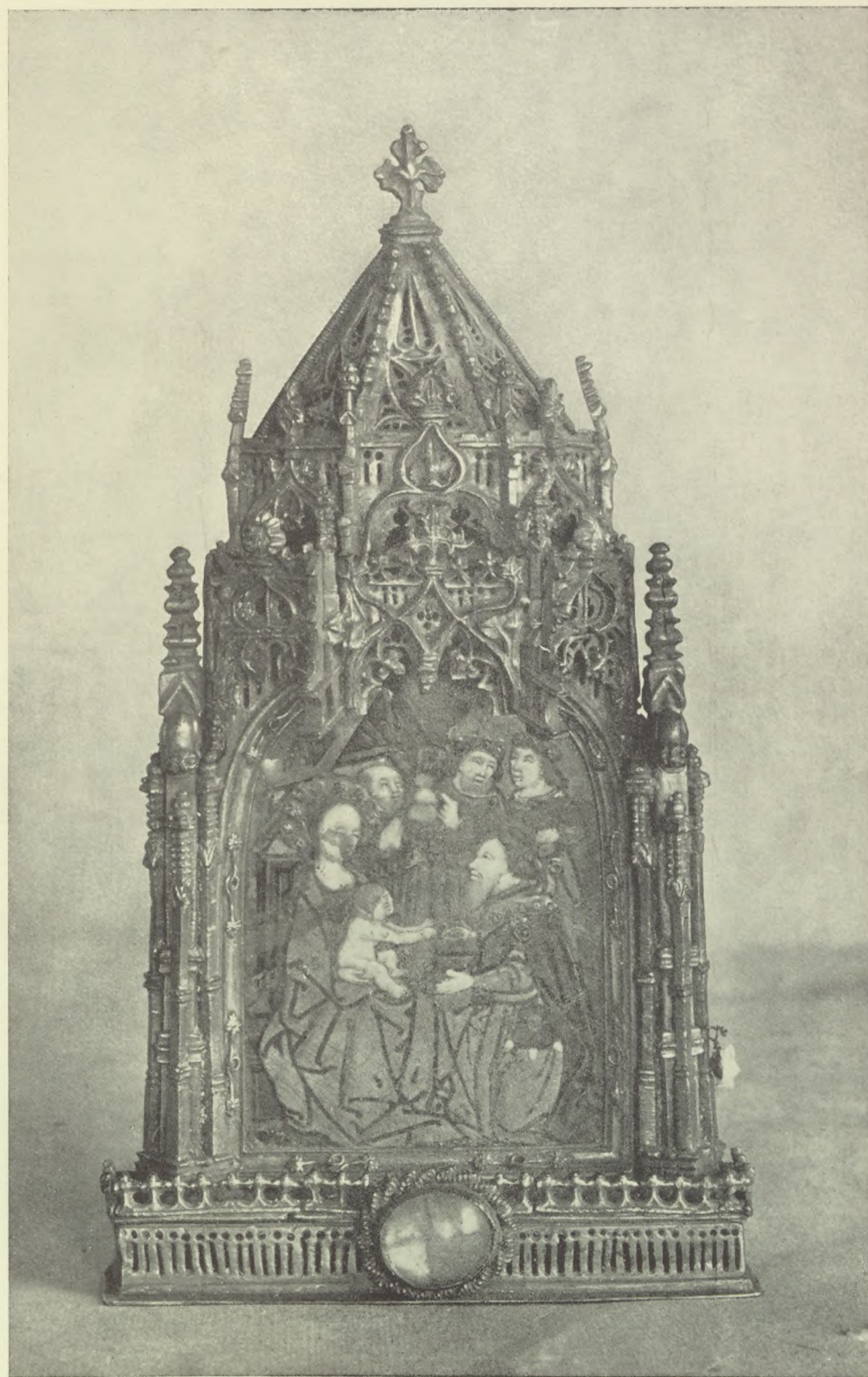

88.

88. Allegorikus csoport: Az idő és a szépség. Elefántcsont és ébenfa. Troger Simon modorában. XVIII. század.

88. Allegorische Gruppe: Die Zeit und die Schönheit. Elfenbein und Ebenholz. In der Art Simon Trogers. XVIII. Jahrhundert.

89.

89. Csóktábla. Limoges-zománc : A három király imádása. Nardon Penicaud műve. Egykorú, aranyozott bronzkeretben. Francia, 1500 körül.

89. Kusstafel. Limusiener Email: Die heil. drei Könige. Arbeit des Nardon Penicaud. Französisch, um 1500.

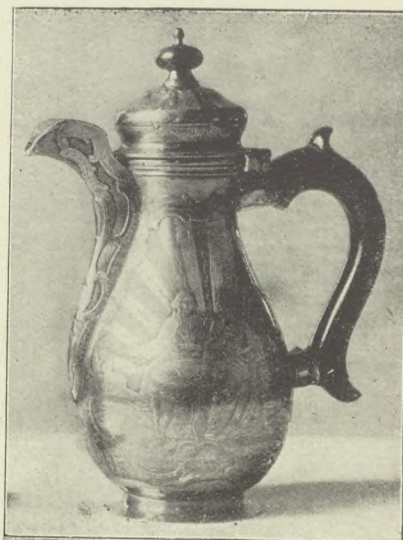
90.

90. Aranyozott ezüsből való fedeles serleg. Hans Petzold nürnbergi mester műve. Talpának és fedelének belsejében Georg Roemer öntött emlékérmé, illetve zománcos címere 1580-as évszámmal.

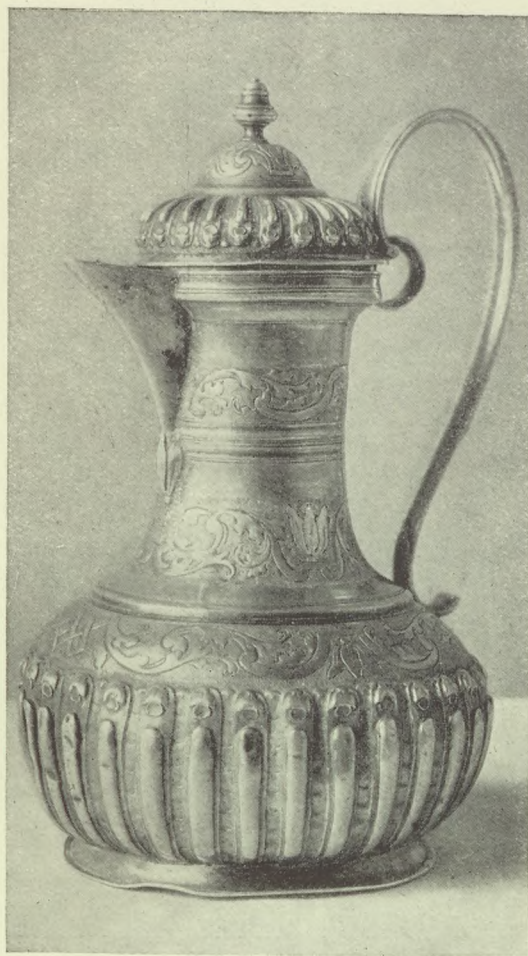
90. Deckelpokal. Silber, vergoldet. Arbeit des Nürnberger Goldschmiedes Hans Petzold. Im Inneren des Fusses, sowie des Deckels die Portraitmedaille, resp. das Emaillewappen des Georg Roemer mit der Jahreszahl 1580.

91.

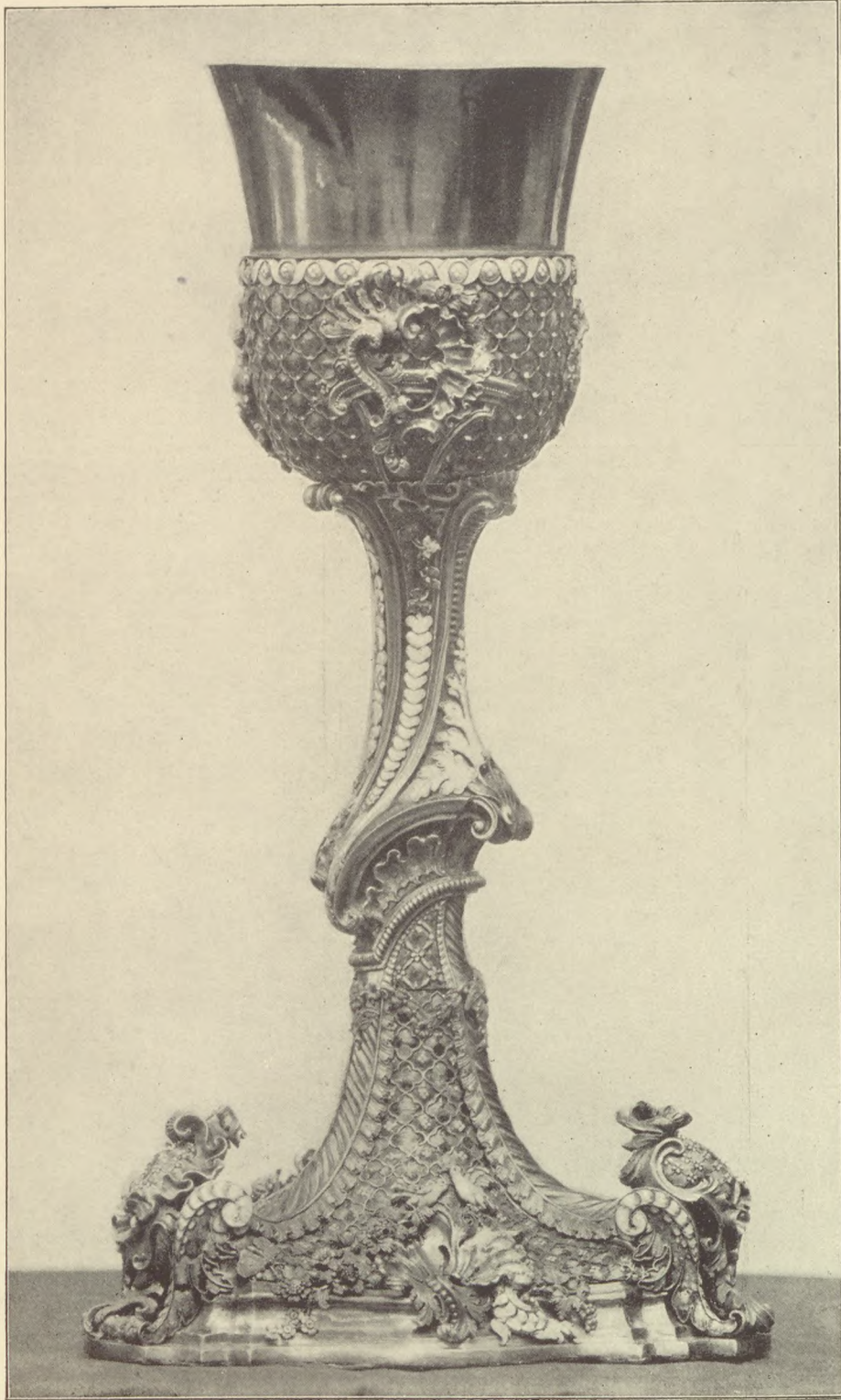
93.

92.

91. Bagolyalakú edény, aranyozott ezüst. Nürnberg, XVII. század.
 92. Kanna, részben aranyozott ezüst. Bécs, 1703.
 93. Kávéskanna, ezüst, niello-dísszel. Moszkva, 1772.

91. Eule, Silber. Nürnberg, XVII. Jahrhundert.
 92. Deckelkanne, Silber, teilvergoldet. Wien, 1703.
 93. Kaffeekanne, Silber, nielliert. Moskau, 1772.

94.

94. Aranykehely, zománcdíszítéssel. XVIII. századi francia (?) munka.

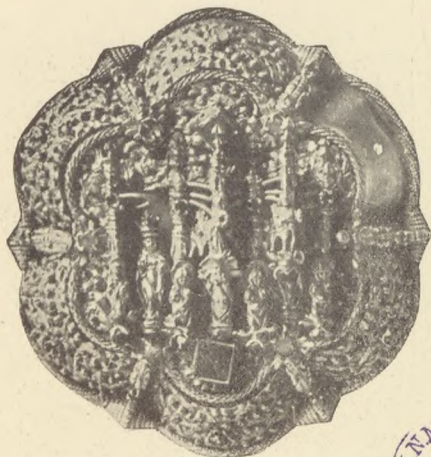
94. Kelch. Gold mit Emailverzierung. Französische (?) Arbeit. XVIII. Jahrhundert.

95—97.

95-97. Két kehely és egy serleg, aranyozott ezüst, részben sodronyzománccal díszítve. Magyar, XV. század vége és XVI. század eleje.

95-97. Zwei Kelche und ein Becher. Silber, vergoldet, teilweise mit Drahtemail verziert. Ungarisch, Ende XV. und Anfang XVI. Jahrhundert.

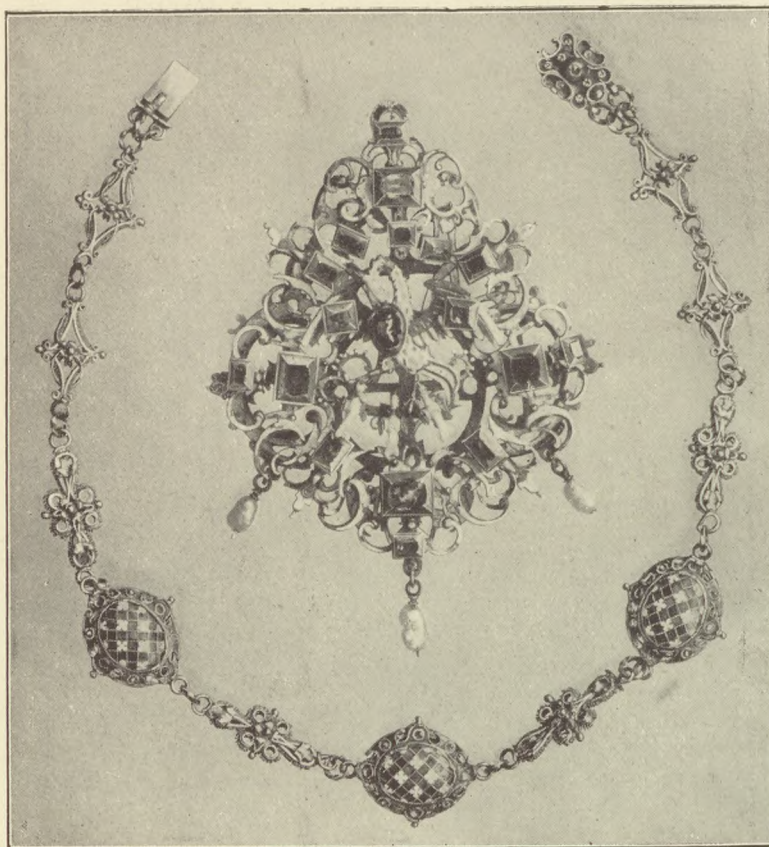
98.

100.

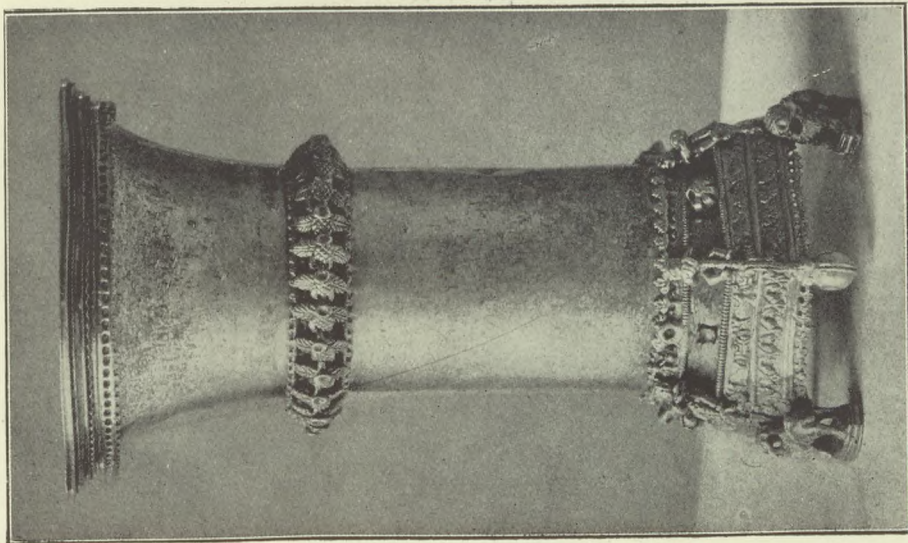
99.

101-102.

98. Mellboglár, aranyozott ezüst. Magyar, XV. század vége.
- 99-100. Mentepánt és gomb. Aranyozottezüst. Magyar, XVII-XVIII. század.
- 101-102. Násfa és lánc. Arany, zománccal díszítve. Magyar, XVI. és XIV. század vége.

98. Haftel, Silber, vergoldet. Ungarisch, Ende XV. Jahrhundert.
- 99-100. Mantelschliesse und Knopf. Silber, vergoldet. Ungarisch, XVII-XVIII. Jahrh.
- 101-102. Anhänger und Kette. Gold mit Email verziert. Ungarisch, Ende XVI. und XIV. Jahrh.

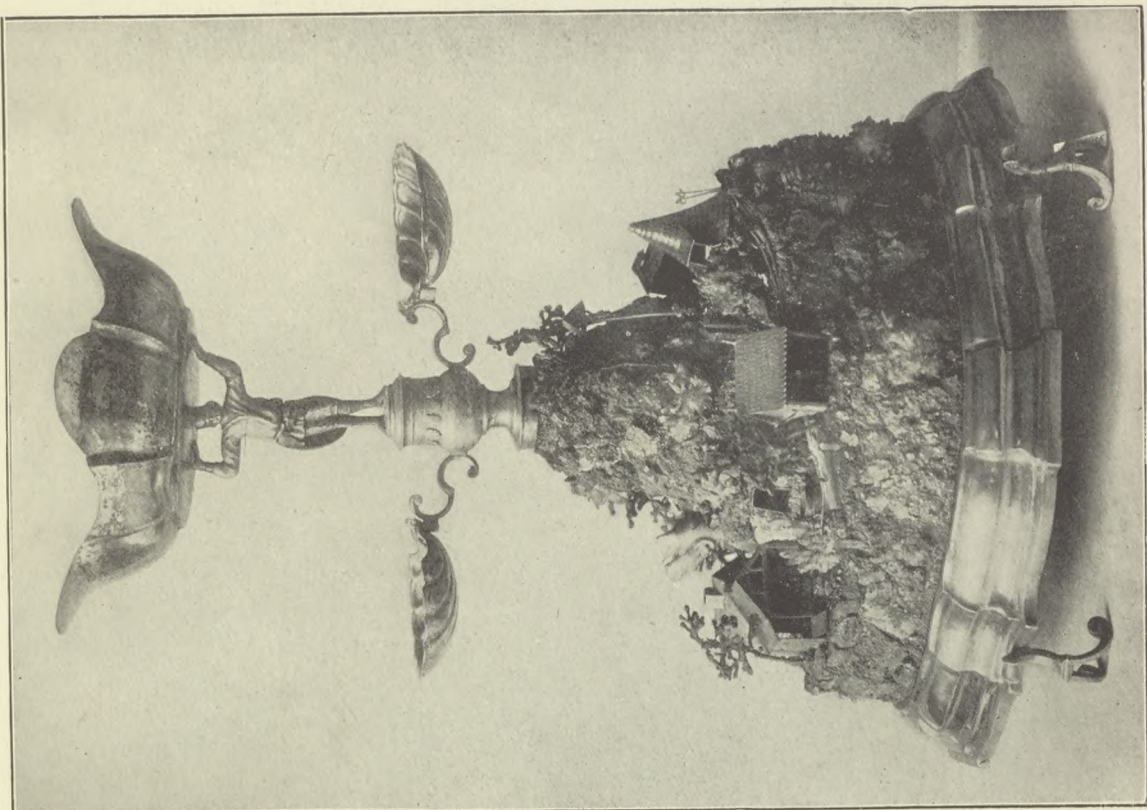
103.

103. Pohár, részben aranyozott ezüst. Magyar, XV. század vége.

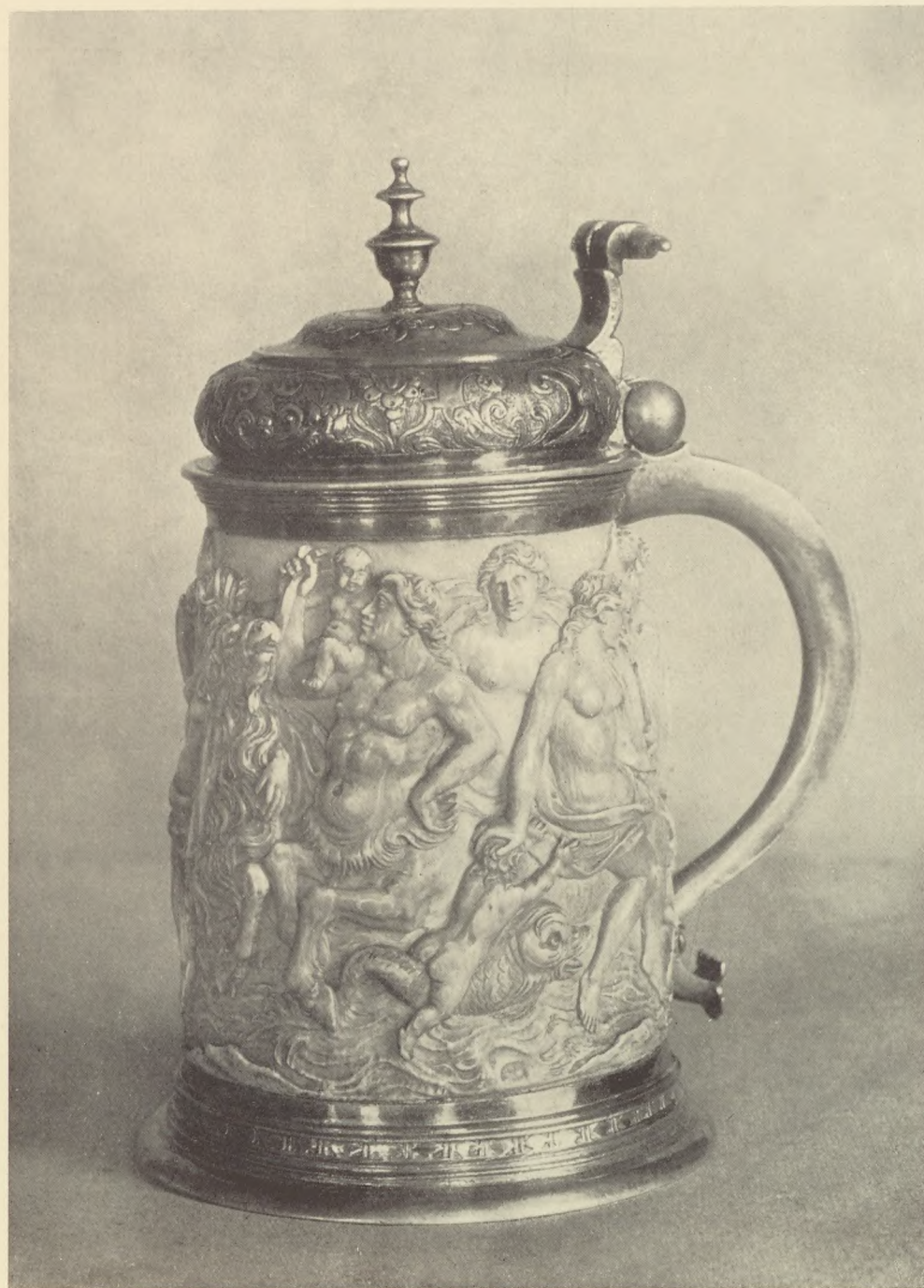
103. Becher, Silber, teilvergoldet. Ungarisch, Ende XV. Jahrh.

104. Asztaldísz, aranyozott ezüst, ércekkel. Magyar, XVIII. század.

104. Tafelaufsatz, Silber, vergoldet. Ungarisch, XVIII. Jahrhundert.

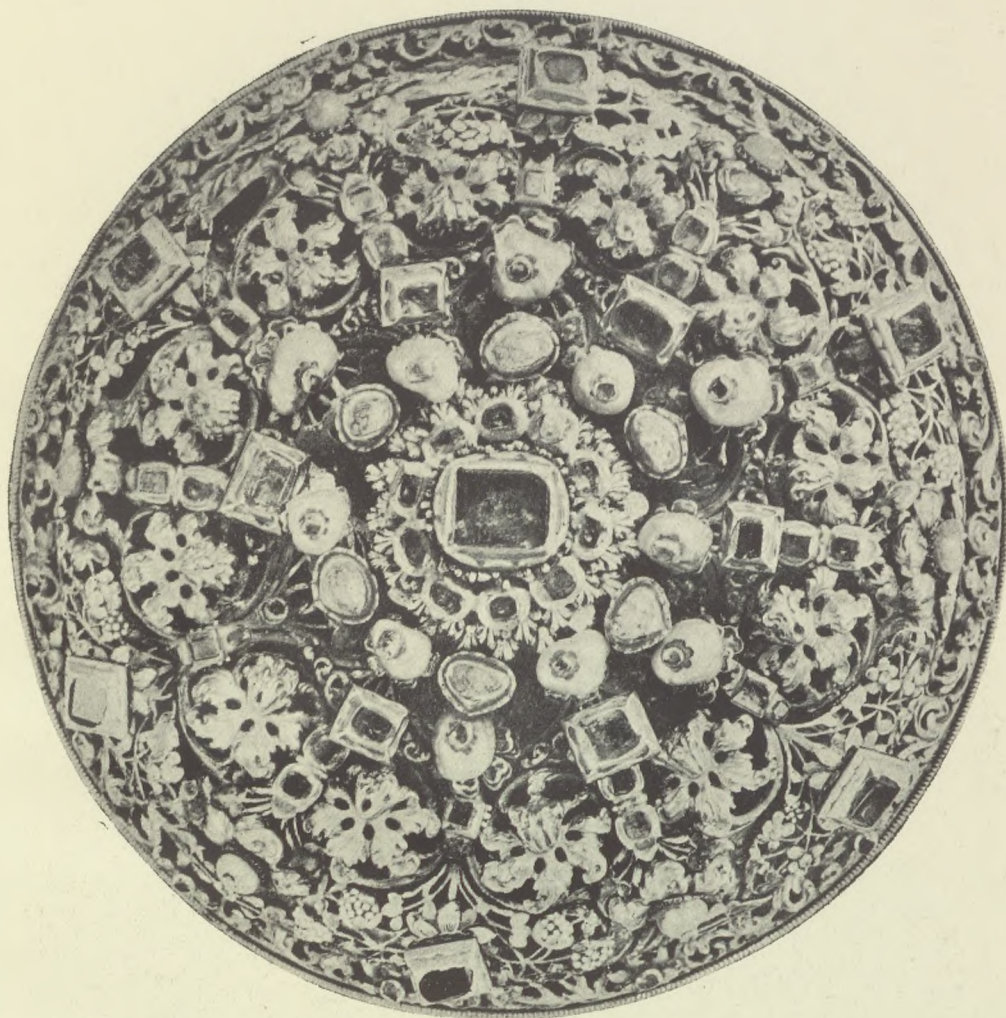
104.

105.

105. Kupa, elefántesont, aranyozott ezüst foglalatban, az ötvösmunka: Brassó, XVII. század.

105. Humpen, Elfenbein in vergoldeter Silberfassung: Brassó (Kronstadt), XVII. Jahrh.

106.

106. Mellboglár, aranyozott ezüst, zománcos és ék-
köves díszítéssel. Hann Sebestyén műve. Nagy-
szeben, XVII. század vége.

106. Heftel, Silber vergoldet, mit Emaildekor und
Edelsteinen. Arbeit des Sebastian Hann. Nagy-
szeben (Herrmannstadt), Ende XVII. Jahrh.

107
M. N. MUZEUM
BUDAPEST

107. Az előbbi mellboglár hátlapja. Nagyszeben, XVII. század vége.

107. Rückseite des vorhergehenden Stückes. Nagyszeben (Herrmannstadt), XVII. Jahrh.

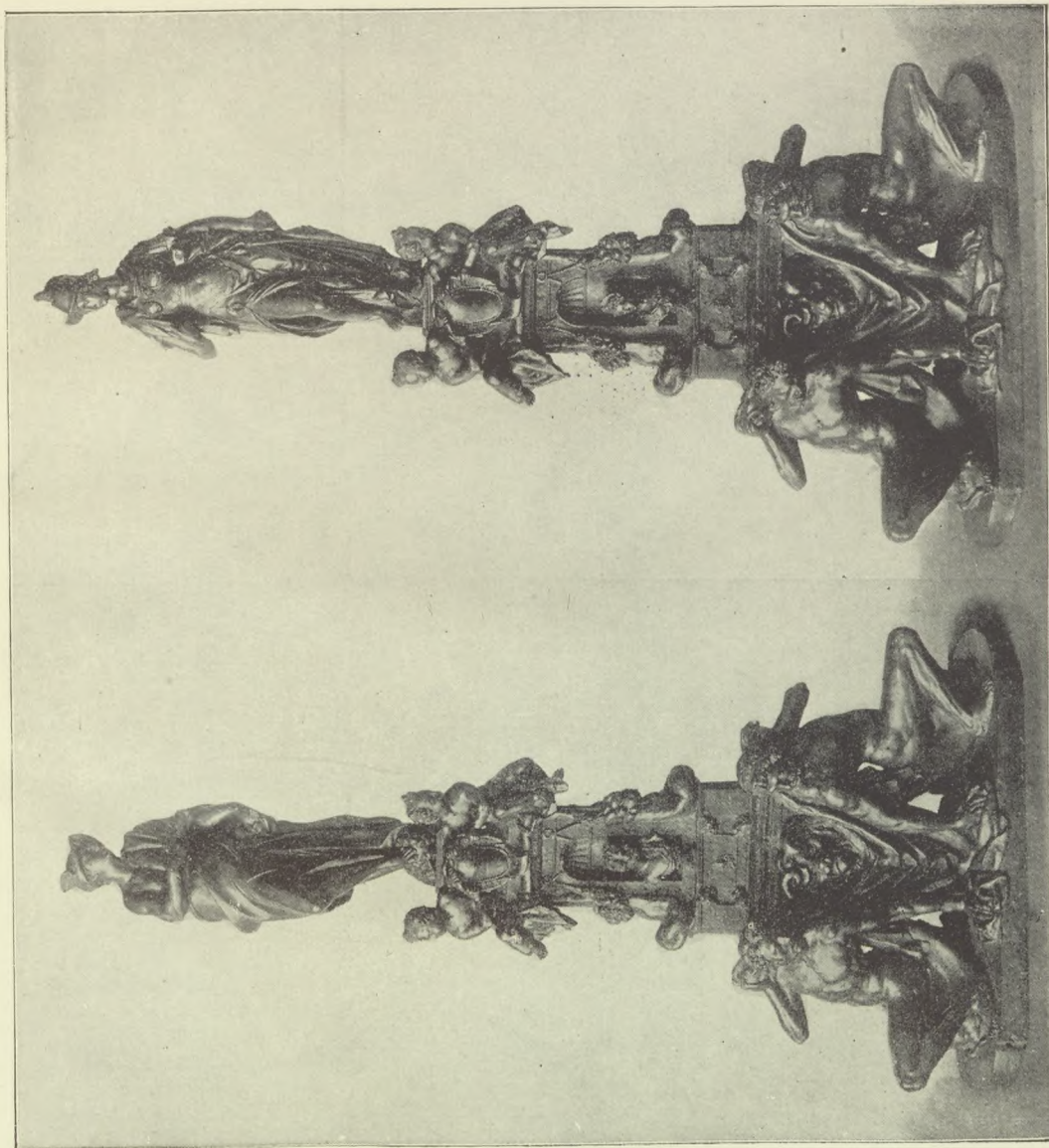

108.

108. Egyszemélyes evőkészlet, ezüst. Pest, 1836. Giergl Alajos ötvös műve.

108. Essbesteck, Silber. Pest, 1836. Arbeit des Goldschmiedes A. Giergl.

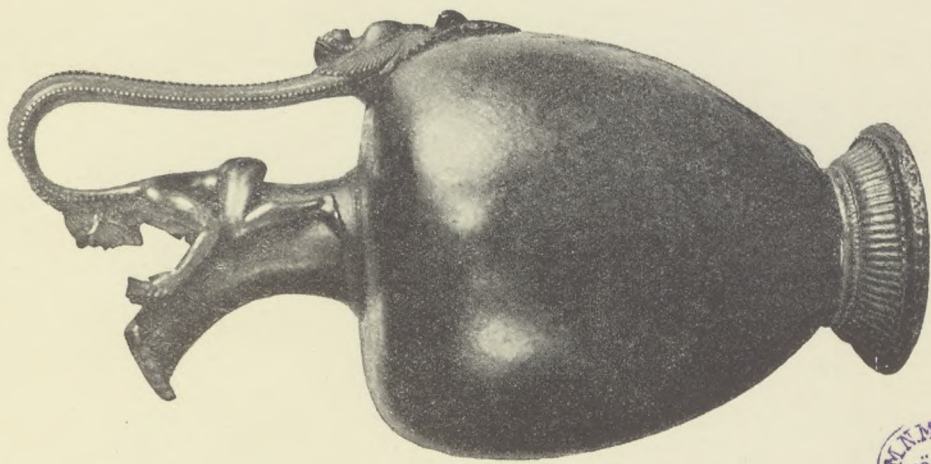

110.

110. Két tűzbak, öntött bronz. Velence, XVI. sz.

110. Zwei Feuerhunde, Bronze. Venedig, XVI. Jahrh.

109.

109. Az ú. n. Grimani-váza. Öntött bronz. Görög, IV. sz. Kr. e.

109. Sog. Grimani-Vase, Bronze. Griechisch, IV. Jahrh. v. Chr.

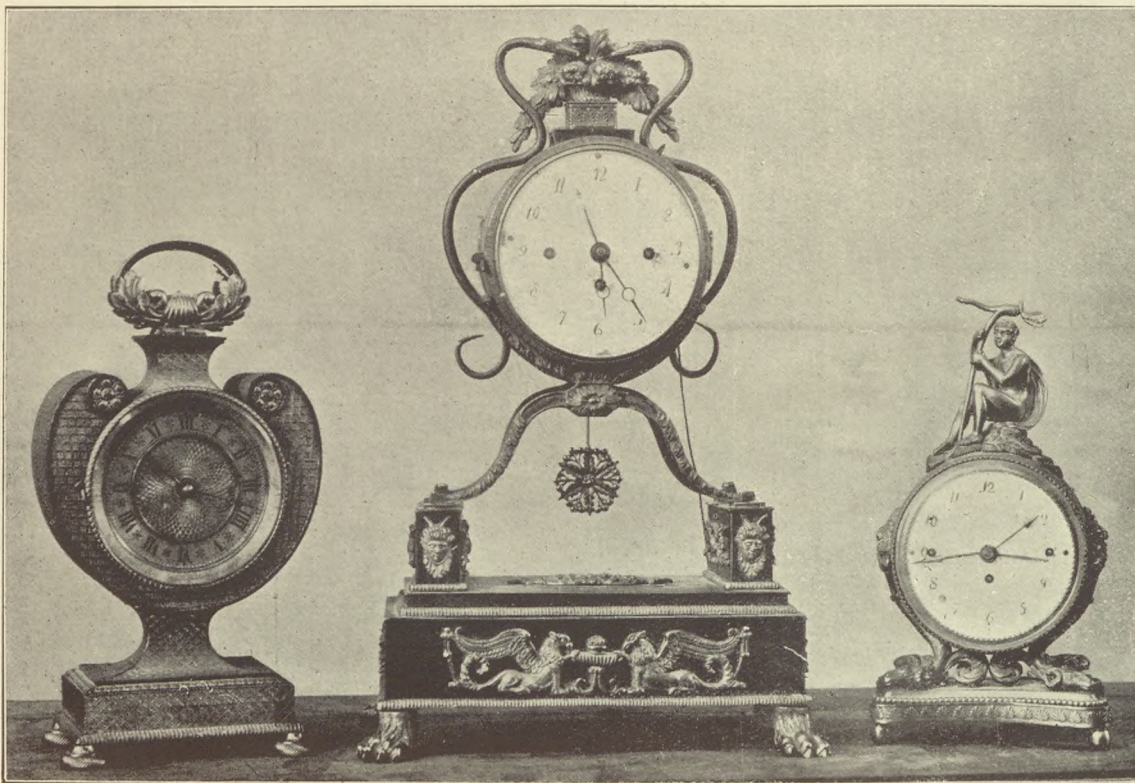

112.

111.

113.

114.

111. Váza, öntött bronz, Florenc éímerével, XV. sz.
 112. Bagolyszobrocska, öntött bronz. Olasz, XVI. sz.
 113. Ülő majom, öntött bronz. Olasz, XVI. sz.
 114. Három empire-óra, aranyozott bronz. Bécs.

111. Vase, Bronze mit dem Wappen von Florenz, XV. Jahrhundert.
 112. Eule, Bronze. Italienisch, XVI. Jahrh.
 113. Affe. Bronze. Italienisch, XVI. Jahrh.
 114. Drei Empire-Uhren, Goldbronze, Wien.

115.

116.

117.

118.

115. Kávéőrlő, sárgaréz. Magyar, 1803.

116. Hűtőveder, vörösréz. Magyar, XVII. sz.

117. Mozsár, öntött bronz. Magyar, XVII. sz. e.

118. Füstölő, aranyozott bronz. Francia, XVIII. sz. v.

115. Kaffeemühle, Messing. Ungarisch, 1803.

116. Kühlkumme, Kupfer. Ungarisch, XVII. Jahrh.

117. Mörser, Bronze. Ungarisch. Anf. XVII. Jahrh.

118. Räuchergefäß, Goldbronze. Französisch, Ende XVIII. Jahrh.

119.

120.

121.

119. Óntál, domború díszítéssel. XVII. századi német munka.
120–121. Trébelt vasplakett. XVI. századi francia munka.

119. Schüssel, Zinnguss mit Reliefverzierung. Deutsch, XVII. Jahrh.
120–121. Eisenplakette, getrieben. Französische Arbeit, XVI. Jahrh.

122.

123.

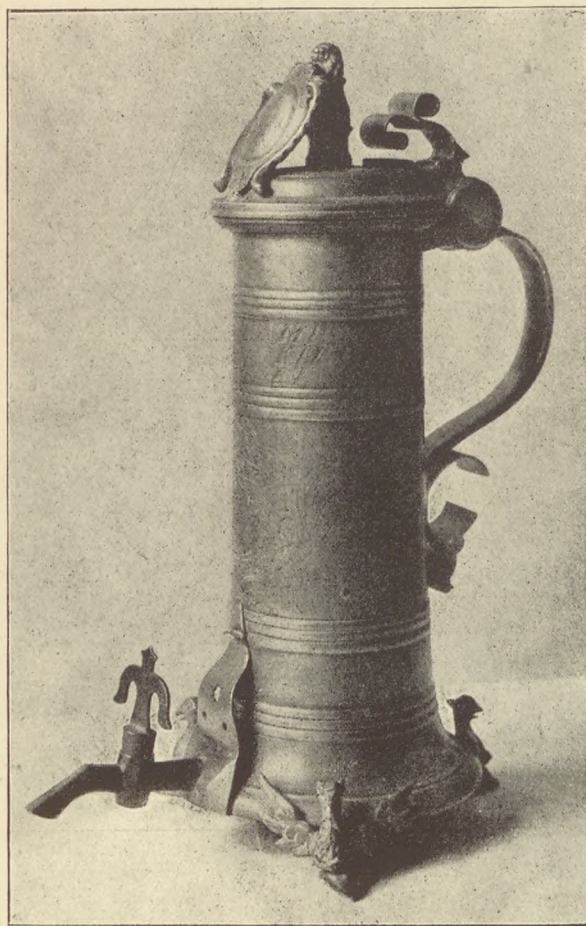
122. Óntál, a négy évszakkal és a négy elemmel.
Brassó, XVII. sz.

123. Ónedények. Magyar, XVIII. sz.

122. Teller, Zinn. Brassó (Kronstadt), XVII. Jahrh.
123. Zinngefűse. Ungarisch, XVIII. Jahrh.

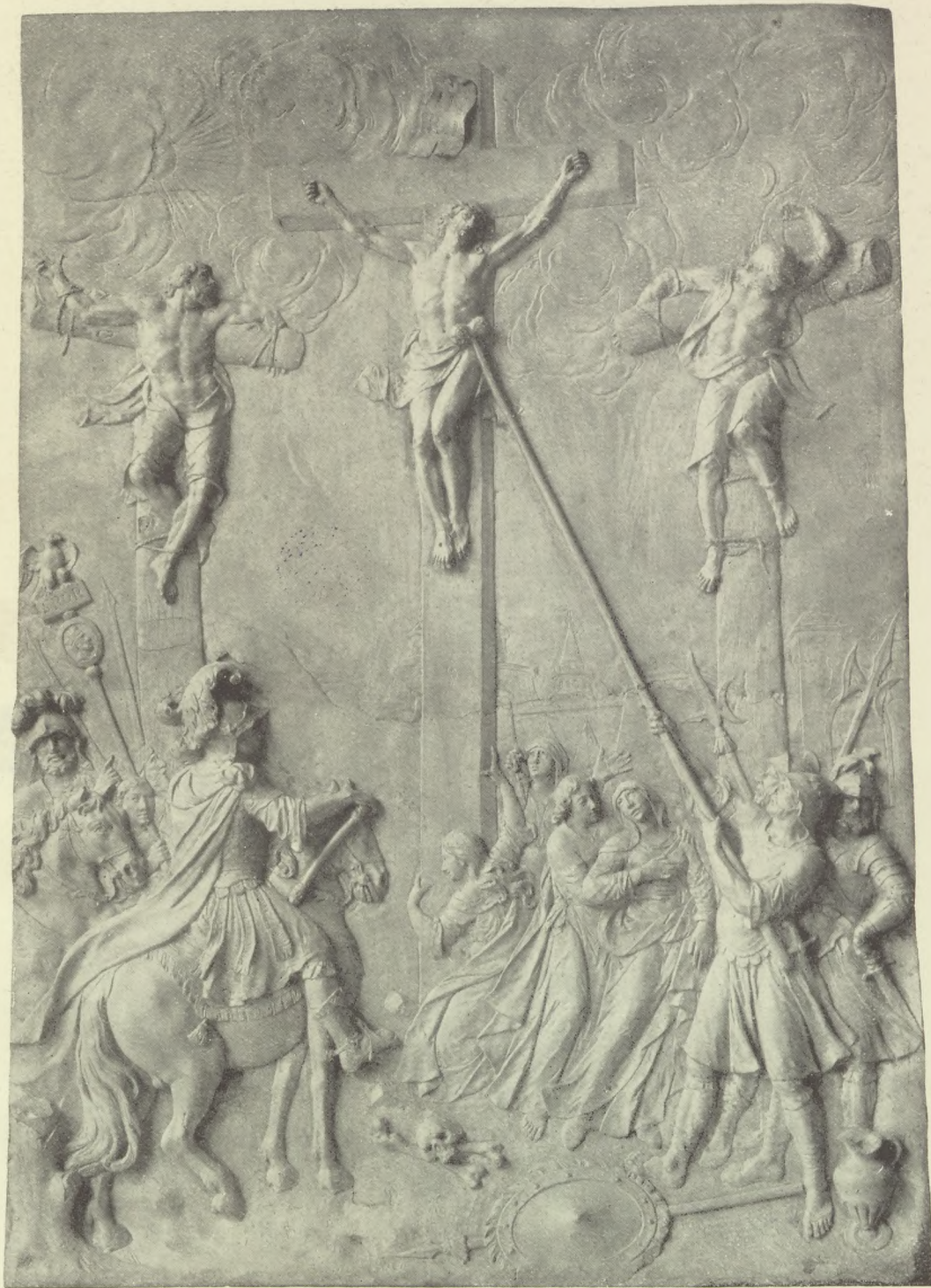
124.

125.

124. Öntárgyak. Magyar, XVII. sz.
125. Csizmadia-céh kancsó, ón. Kolozsvár, XVII. század.

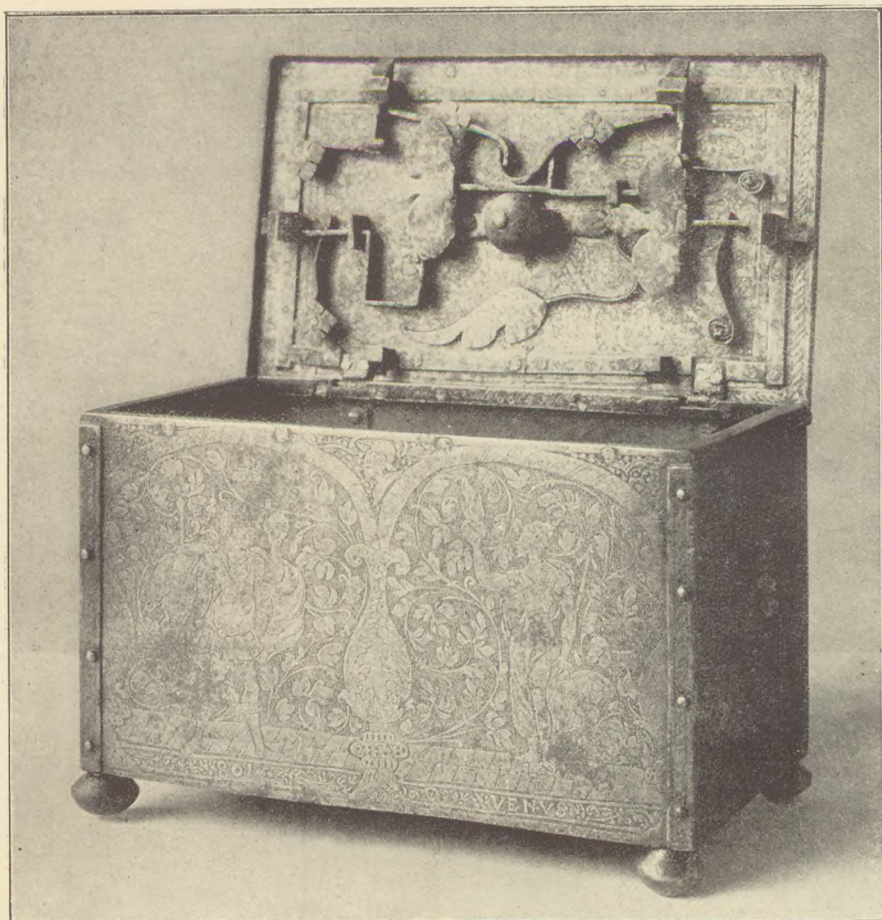
124. Zinngegenstände. Ungarisch, XVII. Jahrh.
125. Zunftkanne der Schuhmacher, Zinn. Klausenburg, XVII. Jahrh.

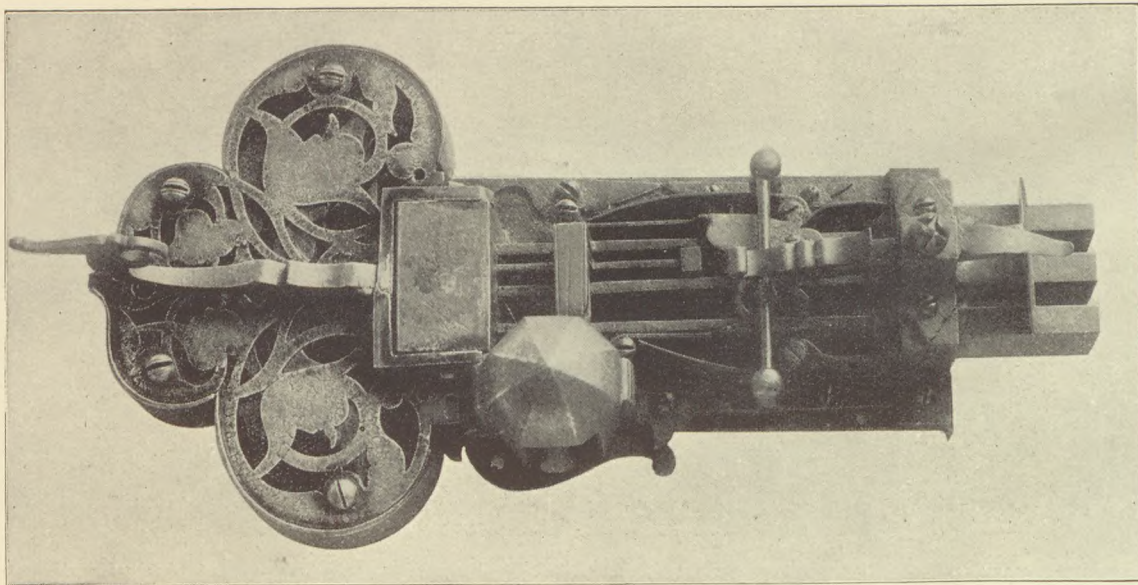
126.

126. Ólom-dombormű. Osztrák munka. 1731. A győri frigyládaszobor domborművének ólommintája.

126. Relief. Bleiguss. Österreichische Arbeit. 1731. Bleimodell des Reliefs des Raaber Bundeslade-Denkmal.

127.

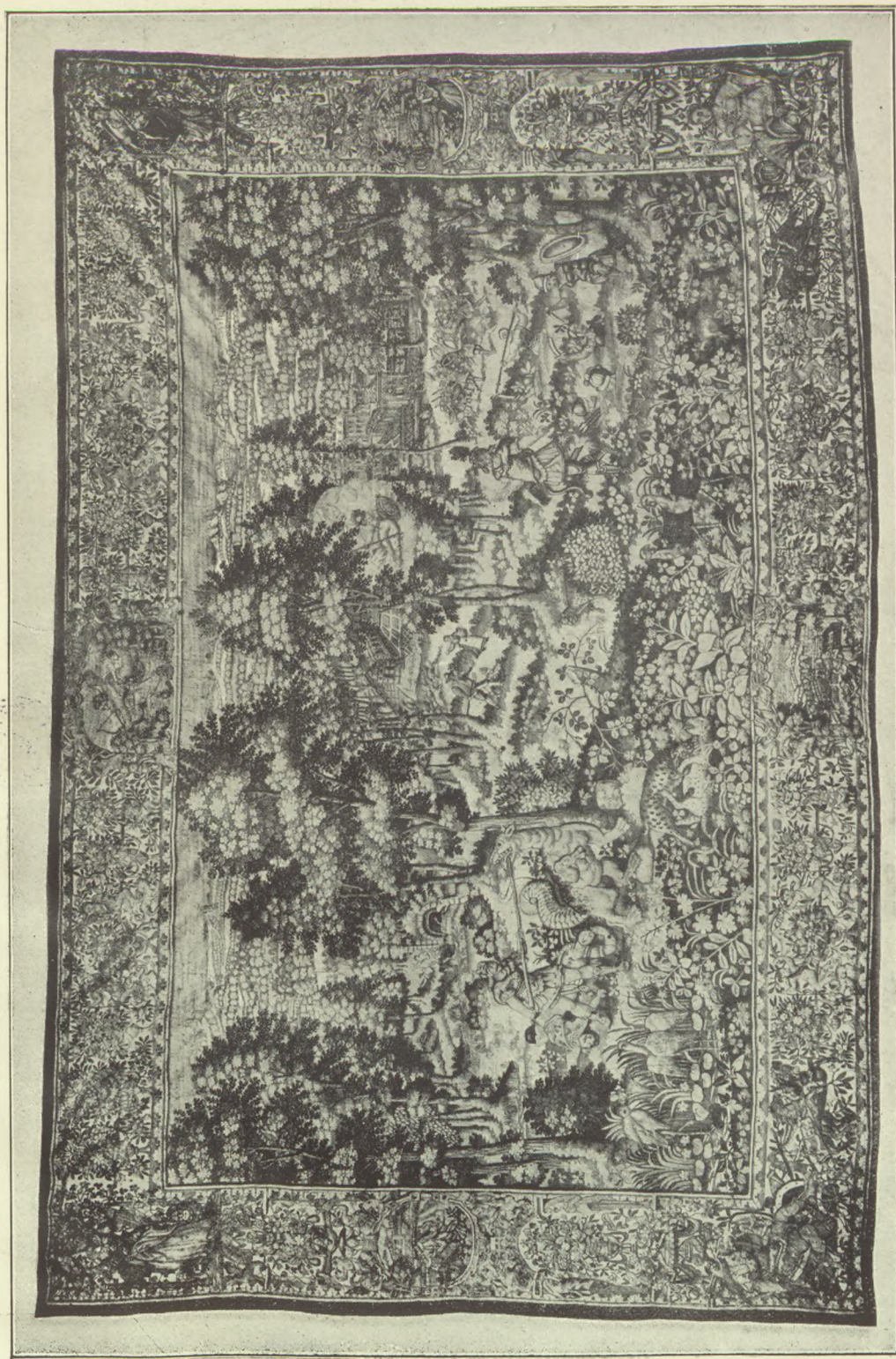
128.

127. Kovácsoltvasládika, maratott díszítéssel. XVI. századi német munka.

128. Kovácsoltvasajtózár, áttört és vésett díszítéssel. XVI. századi német munka.

127. Kassette. Schmiedeeisen, geätzt. Deutsche Arbeit, XVI. Jahrh.

128. Türschloss. Schmiedeeisen mit durchbrochener und gravierter Verzierung. Deutsche Arbeit, XVI. Jahrh.

129.

129. Falkárpit (gobelin) az argonauta-mondából vett jelenetekkel, HM mesterjelzéssel. Brüsszeli munka a XVI. század végéről.

129. Wandteppich (Gobelin) mit Szenen aus der Argonautensage. Meisterzeichen: HM. Brüsseler Arbeit, Ende XVI. Jahrh.

130.

130. Francia csomózott szőnyeg 1700 tájáról.

130. Französischer Knüppteppich. Um 1700.

131.

131. Miseruha Magyarország Védőasszonyának, Szent István és Szent László királynak alakjával. A bársonybrokát olasz, XV. sz. v., a himzés magyar, XVI. század.

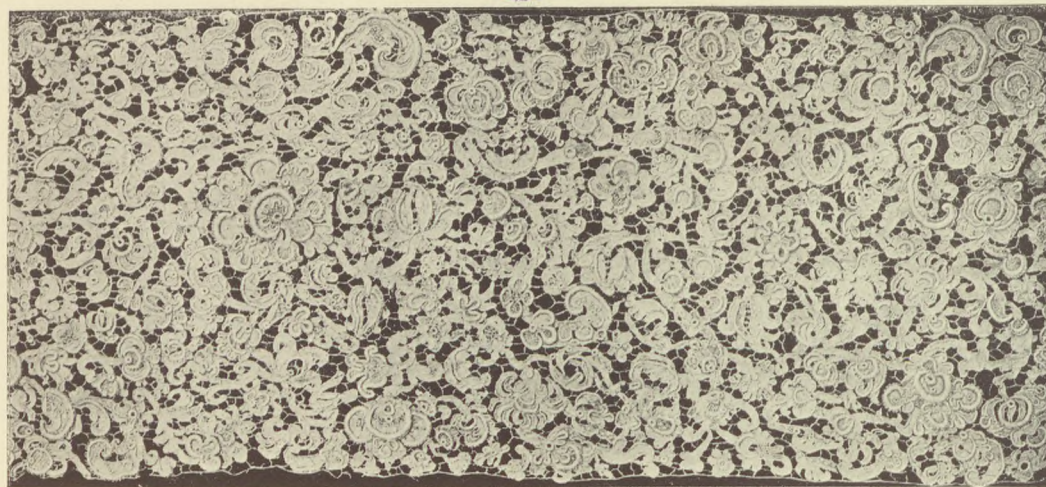
131. Kasel, mit den Gestalten der Muttergottes als Patrona Hungariae und der Könige hl. Stephan und hl. Ladislaus. Sammt italienisch, XV. Jahrh., Stickerei ungarisch. XVI. Jahrh.

132.

133.

134.

132. Miseruha keresztjének részlete lazúrhímzéssel és applikációval. Olasz munka, XVI. század.
 133. Szegély, arany- és ezüstbrokát, színes hímzésű részletekkel. Olasz munka, XVI. század.
 134. Domború varrott csipke. Velencei munka 1700 tájáról.

132. Stab einer Kasel (Teilaufnahme). Lasurstickerei u. Applikation. Italienische Arbeit des XVI. Jahrh.
 133. Borte, gold- und silberbrochiert, zum Teil bunt gestickt. Italienische Arbeit des XVI. Jahrh.
 134. Venezianische Reliefspitze, Nadelarbeit. Um 1700.

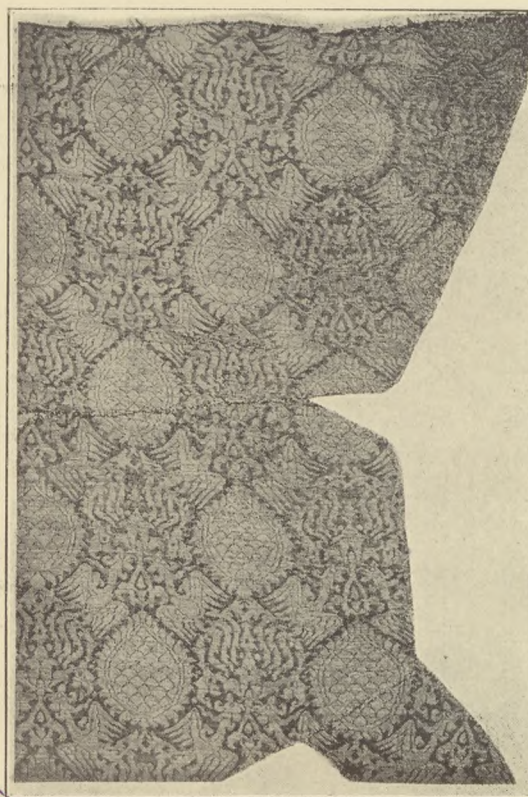
135.

135. Olasz barokk brokát. (Miseruha-részlet), XVI—XVII. század.

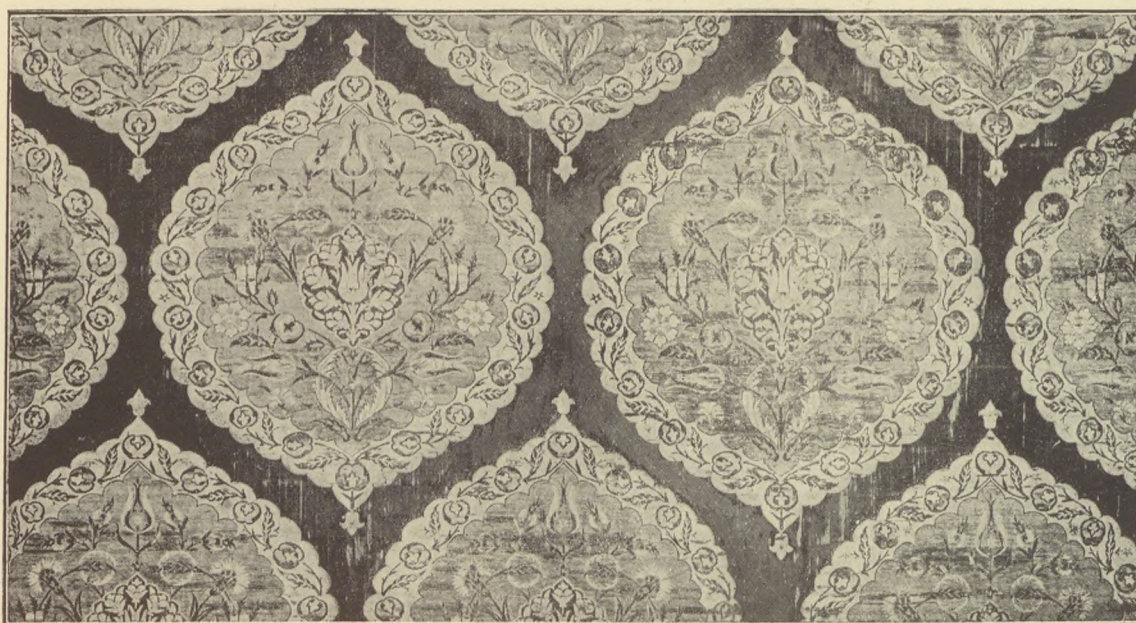
135. Teil einer Kasel. Italienisch, XVI—XVII. Jahrh.

136.

137.

138.

136. Rajnavideki nyomtatott szövet. XII—XIII. sz.
 137. Perzsa ezüstbrokát. XIV. század.
 138. Brokát-szövet. Kisázsia, XVI. század vége.

136. Bedruckter Stoff. Rheinisch, XII—XIII. Jahrh.
 137. Persischer Silberbrokat, XIV. Jahrh.
 138. Brokatstoff. Kleinasien, Ende XVI. Jahrh.

141.

139.

140.

139. Francia selyembrokát a XVIII. század közepéről.
 140. Lyoni kárpitszövet, selyem- és ezüstbrokát a XVIII. század második feléből.
 141. Francia selyembrokát 1700 tájáról.

139. Französischer Seidenbrokat. Mitte XVIII. Jahrh.
 140. Wandbespannstoff, silber- und seidenbrochiert. Lyoner Arbeit aus der zweiten Hälfte des XVIII. Jahrh.
 141. Französischer Seidenbrokat, um 1700.

142.

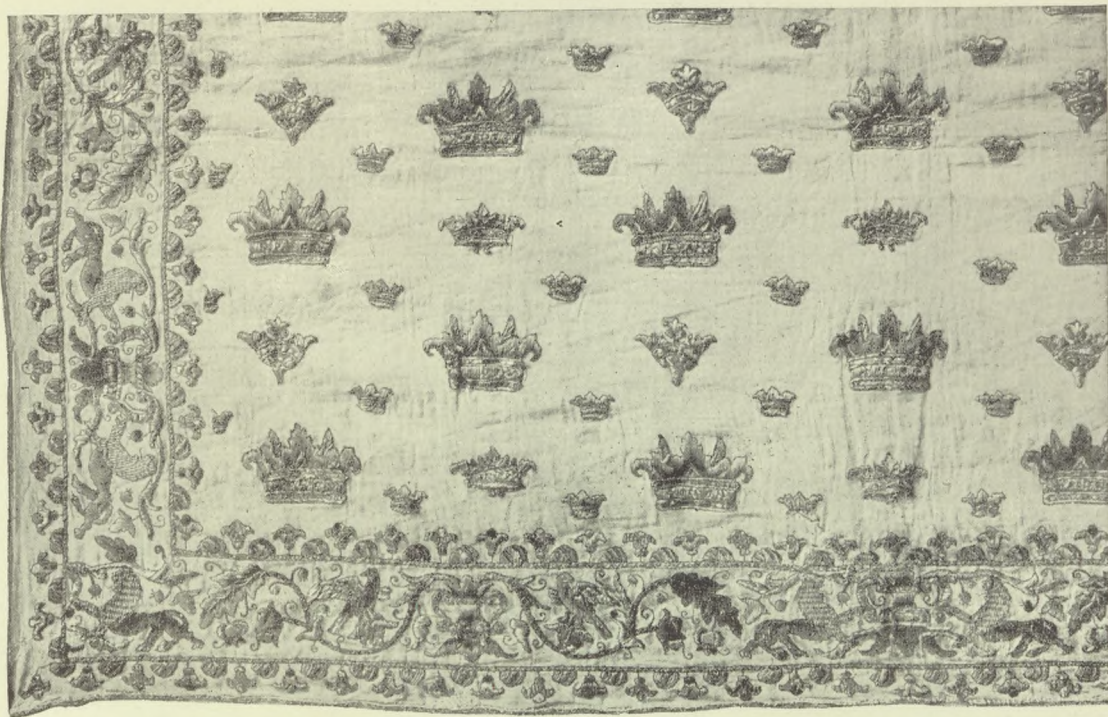

142. Ezüstbrokát. Francia, XVI. Lajos kora.

142. Silberbrokat. Französisch. Zweite Hälfte XVIII. Jahrh.

143.

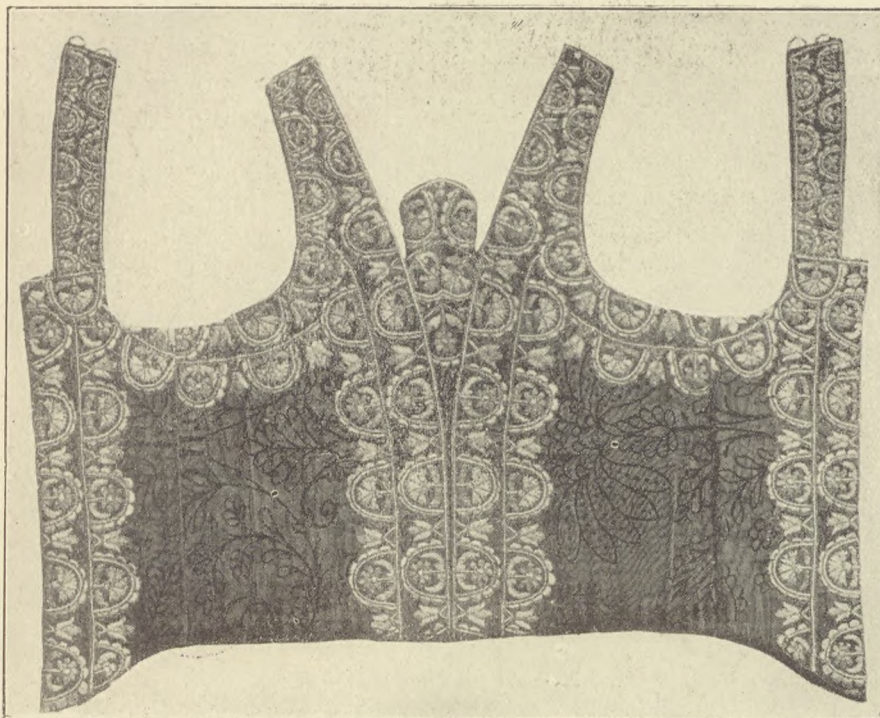
144.

143. Hímzett kendő igazgyöngyökkel és gránátokkal. Magyar, XVI–XVII. század.

144. Színes selyemmel és aranyzállal hímzett kendő-részlet, XVI. század.

143. Gesticktes Tuch mit Perlen und Granaten. Ungarisch, XVI–XVII. Jahrhundert.

144. Teil eines Tuches in bunter Seide und Gold gestickt. Ungarisch, XVI. Jahrhundert.

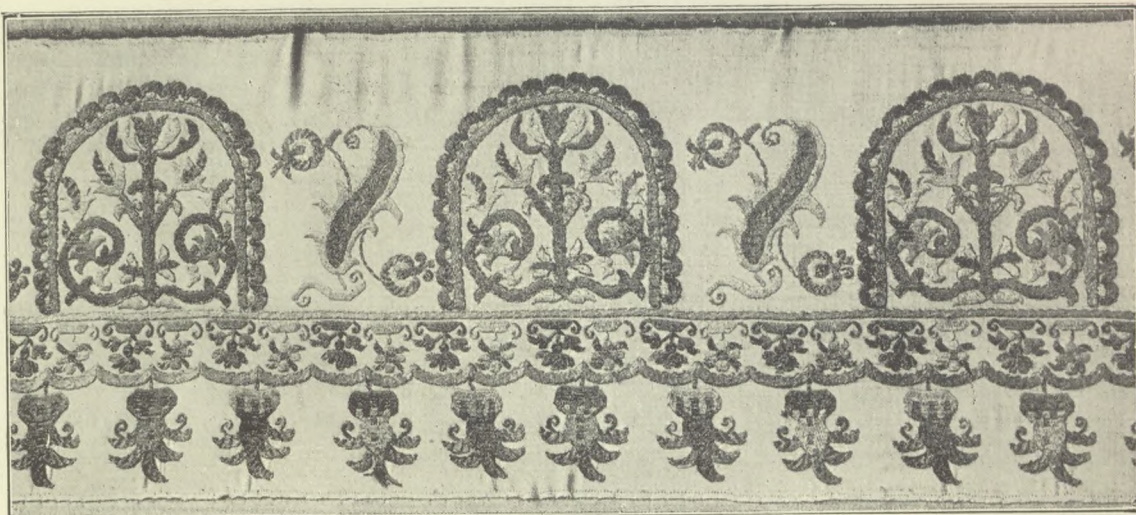
145.

146.

145-146. Bethlen Gábor fejedelem nejének, Brandenburgi Katalinnak szoknyája és vállfűzője. Magyar, XVII. század.

145-146. Gesticktes Samtkleid der Katharine von Brandenburg, Gemahlin des Fürsten Gabriel Bethlen. Ungarisch, XVII. Jahrh.

147.

148.

147. Színes selyemmel hímzett lepedőszél. Magyar, XVII. század.

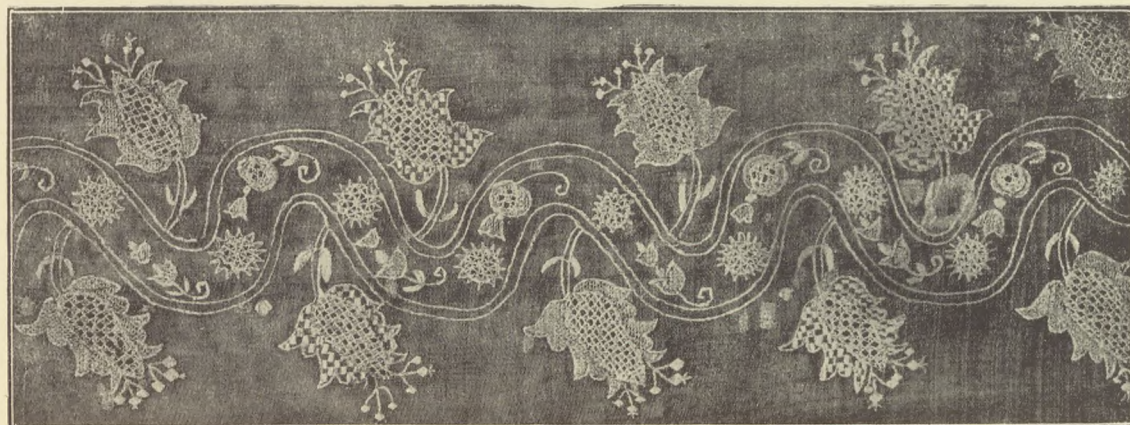
148. Színes selyemhímzés. Magyar, XVII—XVIII. sz.

147. Bunte Seidenstickerei auf Leinwand. Ungarisch, XVII. Jahrh.

148. Bunte Seidenstickerei. Ungarisch, XVII—XVIII. Jahrh.

149.

150.

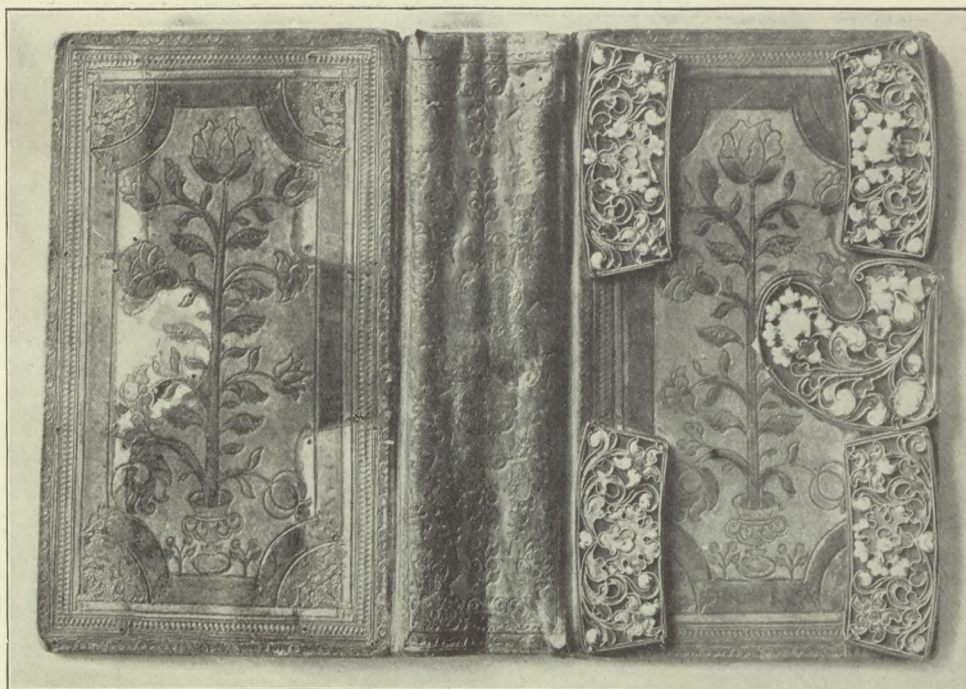
151.

149. Selyemmel és aranszállal himzett lepedőszél. Magyar, XVII—XVIII. század.
 150. Selyemhímzés, fekete batiszton. Magyar XVII—XVIII. század.
 151. Oltáreleje, rece-selyemből. Magyar, 1618.

149. Stickerei in grüner Seide und Gold. Ungarisch, XVII—XVIII. Jahrh.
 150. Seidenstickerei auf schwarzem Batist. Ungarisch, XVII—XVIII. Jahrh.
 151. Antependium, Seidenfilé. Ungarisch, 1618.

152.

153.

152. Színes selyemhímzésű lepedőszél. Magyar, XVII. sz.
153. Színezett pergamenkötés zománcos övrészekkel.
Magyar, XVII—XVIII. század.

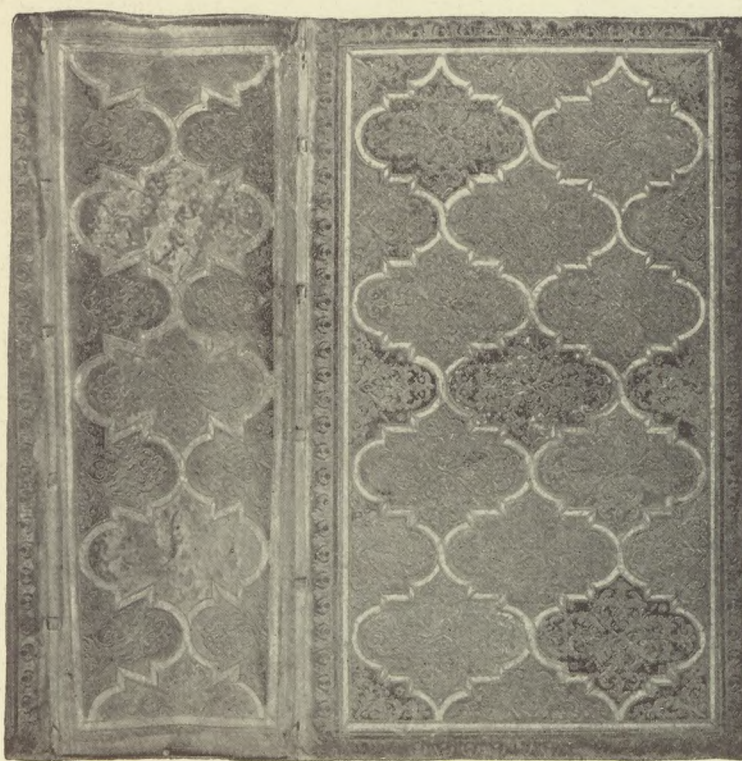
152. Bunte Seidenstickerei. Ungarisch, XVII. Jahrh.
153. Bemalter Buchdeckel aus Pergament mit emaillier-
ten Gürtelteilen. XVII—XVIII. Jahrh.

154.

155.

156.

154-155. Két nagyszombati kéziaranyozással díszített könyvtábla. XVIII. század.

156. Színezett pergamenkötés, aranyozott dísszel. Magyar, 1751.

154-155. Buchdeckeln mit handgepresster Vergoldung aus Nagyszombat, XVIII. Jahrh.

156. Bemalter und vergoldeter Pergamentbuchdeckel. Ungarisch, Jahreszahl 1751.

157.

157. Perzsa könyvtábla színes lakkdíszítéssel.

157. Buchdeckel mit farbigem Lackdekor. Persisch.

MAGYAR TUDOMÁNYOS TÁRSULATOK
SAJTÓVÁLLALATA RÉSZVÉNY-
TÁRSASÁG BUDAPEST

1 9 2 4

